

**T.C.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KİŞİLERARASI
BAĞIMLILIK, KİMLİK YÖNELİMLERİ VE
DEPRESYON**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
İkram KARAGÜLLE**

**Enstitü Ana Bilim Dalı : Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji**

Tez Danışmanı: Dr. Öğretim Üyesi Selçuk ASLAN

TEMMUZ – 2018

TC.
NİŞANTAŞI ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

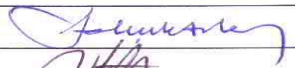

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE KİŞİLERARASI
BAĞIMLILIK, KİMLİK YÖNELİMLERİ VE DEPRESYON

YÜKSEK LİSANS TEZİ
İkram KARAGÜLLE

Tez Danışmanı : Dr. Öğretim Üyesi Selçuk ASLAN

Enstitü Ana Bilim Dalı : Psikoloji
Enstitü Bilim Dalı : Psikoloji

“Butez 10 / 07 / 2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / ~~Oyçokluğu~~ ile kabuledil

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Selçuk Aslan	Basarılı	
Doç. Dr. Ali Hanyal Sarı	Basarılı	
Dr. Öğr. Üy. İsmail PARDO	Basarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

İkram KARAGÜLLE

10.07.2018

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı titizlikle takip eden danışmanım Dr. Öğr. Gör. Selçuk Aslan'a değerli katkı ve emekleri için teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Bu günlere gelmemde emeklerini ve desteklerini hiçbir zaman ödeyemeyeceğim aileme şükranlarımı sunarım.

İkram KARAGÜLLE

10.07.2018

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iv
TABLolar LİSTESİ	v
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: KURAMSAL ÇERÇEVE	4
1.1.Kişilerarası Bağımlılık Kavramı	4
1.1.1.Kuramlar Etrafında Kişilerarası Bağımlılık	5
1.1.2.Bağımlılık Çeşitleri	8
1.1.3.Bağımlılıkla İlişkili Kavramlar	9
1.1.3.1. Kuramsal Çerçeve Etrafında Bağlanma/Bağlılık Kavramı	9
1.1.4.Bağımlılığı Bağlılıktan Ayıran Özellikler	12
1.1.6.Kişiler Arası Bağımlılık Üzerine Yapılan Araştırmalar.....	14
1.2.Kimlik Kavramı	15
1.2.1.Kimlik Gelişimini Etkileyen Faktörler	17
1.2.1.1.Bireysel ve Toplumsal Süreçler	17
1.2.1.2.Genital Dönem	18
1.2.1.3.Sosyalleşme.....	18
1.2.1.4.Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumları	19
1.2.1.5.Arkadaş Ortamları ve İlişkileri.....	20
1.2.2.KimlikYönelimleri	20
1.2.2.1.Bireysel Kimlik	20
1.2.2.2.Toplumsal Kimlik	21
1.2.2.3.Kolektif Kimlik	22
1.2.3.Kimlik Gelişiminde Kuramsal Yaklaşımlar	23
1.2.3.1.Psikososyal Gelişim Kuramı	23
1.2.3.2.Toplumsal Kimlik Kuramı	24

1.2.3.3.Toplumsal Sınıflandırma Kuramı	25
1.2.3.4.Sembolik Etkileşim Kuramı	26
1.2.4.Kimlik Üzerine Yapılan Araştırmalar	26
1.3.Depresyon Kavramı	28
1.3.1.Depresyonun Nedenleri.....	29
1.3.1.1.Biyolojik Nedenler	29
1.3.1.2.Genetik Nedenler	30
1.3.1.3.Psikososyal Nedenler	30
1.3.3.Depresyona İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar	32
1.3.3.1.Psikanalitik Kuram.....	32
1.3.3.2.Davranışçı Kuram	36
1.3.4.Kişiler Arası Bağımlılık, Kimlik Yönelimleri ve Depresyon İlişkisi	40
BÖLÜM 2: YÖNTEM	43
2.1. Araştırmanın Yöntemi.....	43
2.2. Evren ve Örneklem	43
2.3.Araştırmanın Varsayımları.....	43
2.4.Araştırmanın Sınırlılıkları	43
2.5. Veri Toplama Araçları	43
2.5.1. Kişisel Bilgi Formu	43
2.5.2. Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği (KBÖ)	44
2.5.3. Kimlik Ölçeği(KÖ)	44
2.5.4. Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ)	45
2.6.Veri Analizi	45
BÖLÜM 3: BULGULAR.....	47
3.1.Betimleyici İstatistikler	47
3.3. Değişkenlerin Normal Dağılıp Dağılmadığının İncelenmesi.....	52

3.4. Korelasyon Analizi Bulguları	52
3.5. Gruplar Arası Karşılaştırmalar	54
3.6. Katılımcıların Kişiler Arası Bağımlılık ve Kimlik Düzeylerini Beck Depresyon Puanı Üzerindeki Etkisinin Regresyon Analizi İle İncelenmesi	66
TARTIŞMA VE SONUÇ.....	68
KAYNAKÇA	75
EKLER.....	81

KISALTMALAR

ANOVA : Tek Yönlü Varyans Analizi

APA : Amerikan Psikoloji Birliği

KBÖ : Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği

BDÖ : Beck Depresyon Ölçeği

KÖ : Kimlik Ölçeği

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Demografik özelliklerin tanımlayıcı istatistikleri	47
Tablo 2: Demografik özelliklerin tanımlayıcı istatistikleri	49
Tablo 3: Katılımcı bireylerin yaşam memnuniyeti, arkadaşlık ilişkileri ve gelecek beklentisi hakkındaki görüşlerinin tanımlayıcı istatistikleri	50
Tablo 4: Ölçekler ve Alt Ölçeklerin Güvenilirlik Sonuçları	51
Tablo 5: Dağılım İncelenmesi	52
Tablo 6: Katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının Pearson Korelasyon Analizi ile incelenmesi	52
Tablo 7: Cinsiyete göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının Bağımsız Örneklem T Testi ile incelenmesi.....	54
Tablo 8: Yaşa göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi	55
Tablo 9: Kardeş sayısına göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi.....	56
Tablo 10: Ebeveyn genel tutumuna göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi.....	58
Tablo 11: Yakın arkadaş sayısına göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi.....	60
Tablo 12: Yaşam memnuniyetine göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi.....	62
Tablo 13: Gelecek beklentisine göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi.....	63

Tablo 14: Ailenin yaşadığı yere göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi.....65

Tablo 15: Katılımcıların kişiler arası bağımlılık ve kimlik düzeyleri Beck depresyon puanının anlamlı düzeyde yordayıcısı olup olmadığının tespiti için yapılan Çoklu Regresyon Analizi.....66

Tezin Başlığı: Üniversite Öğrencilerinde Kişilerarası Bağımlılık, Kimlik Yönelimleri ve Depresyon

Tezin Yazarı: İkrâm KARAGÜLLE

Danışman: Dr. Öğretim Üyesi Selçuk ASLAN

Kabul Tarihi: 10/07/2018

Sayfa Sayısı: viii (Ön kısım)+ 80 (Tez) + 9 (Ek)

Anabilim Dalı: Psikoloji

Bilim Dalı: Psikoloji

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinde kişiler arası bağımlılık, kimlik yönelimleri ve depresyon arasındaki ilişkiler ve bu değişken düzeylerinin sosyo-demografik özelliklere göre değişip değişmediğini incelemek amaçlanmıştır.

Araştırmanın örneklemini, 2016-2017 akademik yılında İstanbul'daki devlet üniversitelerinden tesadüfi olarak seçilen 139 kadın ve 169 erkek olmak üzere toplam 308 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada kişisel bilgi formu, Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği, Kimlik Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde, güvenilirlik analizi için Cronbach Alfa katsayısı, bireylerin kişiler arası ilişkilerinde, yaşadıkları sorunlarda ve kendileri hakkındaki düşüncelerde etkili olan etmenlerin demografik özelliklere göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için Bağımsız Örneklem t testi ve ANOVA, değişkenlerde gruplar arası farklılığın tespiti için Bonferroni ve Dunnett T3, kişiler arası bağımlılık ve kimlik alt düzeylerinin Beck depresyon puanı üzerindeki yordayıcılık etkisinin tespiti için Çoklu Regresyon analizi kullanılmıştır.

Analizler sonucunda, üniversite öğrencilerinin sahip olduğu kimlik yönelimleri, kişiler arası bağımlılık ve depresyon düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bununla birlikte demografik özellikler (annenin çalışan olması, baba mesleği, kardeş sayısı, anne baba ayrı ve birlikte olma, anne baba tutum, arkadaş sayısı değişkenleri ile kişiler arası bağımlılık; anne baba ayrı olma ve birlikte olma, arkadaş sayısı, yaşam memnuniyeti ve gelecek beklentisi) ile depresyon düzeyi arasında; anne baba tutumu ve gelecek beklentisi ile kimlik yönelimi arasında anlamlı ilişki bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kimlik Yönelimi, Kişilerarası Bağımlılık, Depresyon

Title of the Thesis: College Students In Interpersonal Dependence, Identity Orientations And Depression	
Author: İkrım KARAGÜLLE	Supervisor: Assist Prof. Dr. Selçuk ASLAN
Date: 10/07/2018	Nu.of pages: viii (pre text)+ 80 (main body) + 9 (App.)
Department: Psychology	Subfield: Psychology
<p>In this study, it was aimed at viewing the relationship between interpersonal dependence, identity orientation of university students and depression and at assessing whether these variables differed according to socio-demographic features.</p> <p>The sample of the study was formed by 308 students of 139 females and 169 males who were randomly sampled in public universities in Istanbul during 2016-2017 academic year. Personal information form, Interpersonal Dependence test, Identity Scale and Beck Depression Scale were used in the study. During data analysis, Cronbach Alpha Coefficient for reliability analysis, T test and ANOVA for assessing whether the factors being efficient in self-thoughts, problems and relationship with other individuals of the individuals differed according to demographic variables, Bonferroni and Dunnett T3 for determining the group difference in variables, Multiple Regression analysis for determining predictivity effects of interpersonal dependence and identity sub-scales upon Beck depression score were conducted.</p> <p>As a result, it was found that there was a meaningful relationship between identity orientation, interpersonal dependence and depression. Also, there was a relationship between working mother, father's job, number of siblings, divorced or married parents, parental attitude, number of friends among demographic features and interpersonal dependence, divorced or married parents, number of friends, life satisfaction, future expectations and identity depression; parental attitudes, future expectations and identity orientation.</p>	
Key Words: Identity Orientation, Interpersonal Dependence, Depression.	

GİRİŞ

İnsanlar doğdukları andan itibaren yaşamlarını sürdürebilmek, temel gereksinimlerini karşılayabilmek için özel bakıma ihtiyaç duymaktadır. Yaşın ilerlemesi ile birlikte bu gereksinimler evrilerek, sevme, sevilme gibi duygusal; toplum içerisinde bir sosyal çevreye ait hissetme ve değerli görülen başkalarından onay alma gibi toplumsal ihtiyaçlar şeklinde konumlanmaktadır. Birey, içinde yer aldığı kişilerarası ilişkiler ağı içerisinde ihtiyaçlarını karşılama uğraşı içerisinde güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmasının yanı sıra, sevgi ve onay elde etme gibi toplumsal gereksinimlerini karşılama noktasında da bir dereceye kadar diğerlerine bağımlı olmaktadır. Bu bağımlılığın derecesi ise bireyin değerli gördüğü diğerleriyle ilişkilerini nasıl ve ne yönde sürdüreceğini belirlemede önemli bir rol oynamaktadır(Çakmen,2004).

Bireyin doğuştan itibaren geliştirdiği ve ilişkilerini, başkalarına olan davranışlarını ve etkileşimlerini ortaya koymada önemli görülen bağımlılık, özellikle preödüpal ve ödüpal dönem içerisinde çocukların çoğunda var olan normal bir kişilik özelliği olarak görülmektedir. Kişilik kuramlarının birçoğu bireyin kişilerarası ilişki kurma gizilgücünü tanımlarken, onların ihtiyaçlarını karşılamalarında diğer insanlarla "yakınlık kurma" ve "ilişkili olma" derecesi bakımından da farklılaştıkları üzerinde durmaktadır(Avcı,2016). Bu yakınlık zamanla bağımlılığa dönüşerek sağlıklı bir biçimde gelişme gösterdiğinde bireyin yetişkinlik yaşantısında bağımsız kişilik özellikleri geliştirmesinde etkili olmakta birincil temel bakım vereniyile olan bağımlılığından kopamayan ve o döneme takılıp kalan bireylerde yetişkinlik yaşantılarında kişiler arası bağımlılık örüntüsü ve buna eşlik eden ilişki sorunlarının meydana gelmesine neden olabilmektedir.

Psikanalitik kuram bir nesne kaybının yası olarak gördüğü depresyonu bireyin preödüpal evrede sahip olduğu ve sonradan mahrum kaldığı, nesne ile bağımlılık ilişkisine dayandırmaktadır. Bireyin ruh ve biliş düzeyindeki olumsuz yaşantısı bireyin imgesel olarak kaybettiği nesneye zihinsel olarak hala bağımlılığını sürdürdüğüne işaret edebilmektedir. Bu noktada araştırmanın değişkenlerinden olan depresyon ve bağımlılık kavramları birbiri ile bağlantılı görünmektedir. Kaybedilen ve yası tutularak depresyona neden olan nesneye zihinsel düzlemde bağımlılığının devam etmesinin bireyin kişilik yapılanmasıyla da ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Bununla birlikte kimlik oluşumunun ve yöneliminin de çocukluk dönemi yaşantıları ile başladığını savunan kuramcılar, kimlik yöneliminin olumlu oluşmasının birincil temel bakım vereniyle olan olumlu bağlanması ve bağımlılığı ile olacağını savunmaktadır. Bu çerçevede bireyin kişilerarası bağımlılığı, kimlik yönelimi ve bunların olumsuz yaşantılandırılan çocukluk anıları neticesinde depresyona zemin hazırlama sürecini ayrıntılı bir biçimde açıklayarak ortaya koymak, bireylerin sağlıklı kimlik gelişimi ve olumlu ruhsal duygu durum sağlaması bakımından önemli görülmektedir. Bu nedenle bu araştırmada kişilerarası bağımlılık, kimlik yönelimi, depresyon ve diğer bazı değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesine çalışılacaktır.

Bu araştırmanın, merkezi noktası olan kişilerarası bağımlılık, kimlik yönelimleri ve depresyonu bir bölümüyle de olsa ilişkilendirerek bireyin yapılanmasını ortaya koyarak ileriki çalışmalar için yol gösterici bir nitelik kazanmasını sağlamaktır. İzleyen bölümlerde araştırmada kullanılan kavramlar, kimlik gelişimiyle ilgili kuramsal yaklaşımlar etrafında açıklanacak, daha önce yapılmış araştırmaların bulguları ışığında kavramlar arası ilişkiler özetlenecek ve araştırmanın hipotezleri belirlenecektir. Bir sonraki bölümde, araştırmanın temel kavramları kuramlar ve kuramcılar ile birlikte ayrıntılı bir biçimde çalışmacıların kavrama yaklaşımı ve ilgili araştırmaları çerçevesinde ele alınacaktır.

Bu sebeplerden dolayı araştırmamızda üniversite öğrencilerinde kişilerarası bağımlılık, kimlik yönelimleri (bireysel, toplumsal ve kolektif kimlik) ve depresyon arasındaki ilişkilerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda etkisi incelenen değişkenler ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkiler incelenecek, ele alınan değişkenler bakımından oluşturulan gruplar arasında bağımlı değişken düzeylerinin farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılacak ve incelenen değişkenlerin depresyon düzeyini yordayıp yordamadığı belirlenecektir.

Araştırmanın alt problemleri:

- Bağımlı değişkenler (kimlik yönelimi ve alt boyutları, kişilerarası bağımlılık ve depresyon) arasında ilişki var mıdır?
- Erkek öğrencilerle kız öğrenciler arasında bağımlı değişken (kimlik yönelimi ve alt boyutları, kişiler arası bağımlılık ve depresyon) ortalamaları bakımından anlamlı farklılık var mıdır?
- Katılımcıların yaşa göre oluşturulan gruplar(18-20,21-23,24 ve üstü)arasında

bağımlı değişkenler (kimlik yönelimi ve alt boyutları, kişiler arası bağımlılık ve depresyon) arasında anlamlı fark var mıdır?

- Katılımcıların kardeş sayılarına göre oluşturulan gruplar(1-2 kardeş,3-4 kardeş,5 ve üstü)arasında bağımlı değişkenler (kimlik yönelimi ve alt boyutları, kişiler arası bağımlılık ve depresyon) arasında anlamlı fark var mıdır?
- Ana baba tutumu farklı olan (demokratik, otoriter, koruyucu, ilgisiz) öğrencilerin bağımlı değişken düzeyleri arasında farklılık var mıdır?
- Katılımcıların yakın arkadaş sayısına göre oluşturulan gruplar(1-3 kişi,4-6 kişi,7 ve üstü)arasında bağımlı değişkenler (kimlik yönelimi ve alt boyutları, kişiler arası bağımlılık ve depresyon) arasında anlamlı fark var mıdır?
- Yaşam memnuniyeti temelinde oluşturulan gruplar(memnun, kararsız, memnun değil) arasında bağımlı değişkenler (kimlik yönelimi ve alt boyutları, kişiler arası bağımlılık ve depresyon) arasında anlamlı fark var mıdır?
- Gelecek beklentisi temelinde oluşturulan gruplar(ümitli, kararsız, ümitsiz) arasında bağımlı değişkenler (kimlik yönelimi ve alt boyutları, kişiler arası bağımlılık ve depresyon) arasında anlamlı fark var mıdır?
- Ailenin yaşadığı yere göre oluşturulan(büyükşehir, ilçe, kasaba ve altı) arasında bağımlı değişkenler (kimlik yönelimi ve alt boyutları, kişiler arası bağımlılık ve depresyon) arasında anlamlı fark var mıdır?
- Bireysel kimlik, toplumsal kimlik, kolektif kimlik ve duygusal bağımlılık, eylemsel bağımlılık, kişilerarası bağımlılık düzeylerini anlamlı olarak yordamakta mıdır?

BÖLÜM 1: KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1.Kişilerarası Bağımlılık Kavramı

Literatüre bakıldığında farklı kuramcılarının bağımlılık kavramını “sosyotropi”, “anaklitik” ve “emosyonel bağımlılık” gibi kavramlarla ortaya koyduğu görülmüştür. Bu çalışmada ise bağımlılık kavramına ilişkin “kişilerarası bağımlılık” terimi kullanılmış, alan yazısında yer alan bağımlılığa dair kullanılan diğer kavramlara da kişilerarası bağımlılığın çerçevesi içerisinde yer verilmiştir.

Bağımlılık kavramı başka bir şeye aidiyet hissetmeyi ve bireysel olarak davranamamayı başka bir şeyle koşullu olup onun etkisi ve egemenliği altında bulunmayı ifade etmektedir. Psikoloji terminolojisinde ise bağımlılık bireyin hayata uyum sağlamasında diğerlerinin yardımına ve gereksinim duymasına işaret ettiği gibi bireyin, psişik ya da fiziksel sebeplerle, alkol, tütün, uyuşturucu gibi maddelere bağımlı duruma gelmesini de kapsamaktadır (TÜBA,2013;Avcı,2016).

Zuckerman, Levitt ve Lubin (1961) ve Horney (1945) bağımlı kişiliğin üç açıklayıcı yapısına vurgu yaparak bağımlılık kavramını ele almışlardır. Bağımlılık: İlgı görme, diğerlerinden onay alma ve başkasıyla birlikteliğe belirgin bir gereksinim duyma, diğerleriyle uyumlu yaşamak için onlara bağılı olma ve eleştirelliği, girişkenliği asgari düzeye indirme eğilimi, kendini aşağı görme, suçlama ve suçluluk eğilimi olarak tanımlanmaktadır(Akt;Avcı,2016).Farklı bir şekilde Hirschfeld ve ark.’na(1976)göre değerli diğer insanlarla yakın ilişki kurmak için gereksinim duyanların etrafında dönen bir düşünce, inanç, duygu ve davranış kompleksi anlamına gelmektedir.

Kişiler arası bağımlılık ise birey için önemli başkalarıyla yakın ilişkiler kurmak ve kendine güvenilir alan inşa etmeye duyulan gereksinimlerin etrafında ortaya çıkan düşünce, inanç, duygu ve davranışlar bütününü ifade etmektedir. Düşünceler, bireyin kendine dair olan fikirleri ve diğerleri ile olan etkileşimini; inançlar bireyin hayatında önemli alanlardaki arkadaşlık, yakınlık, karşılıklı bağımlılık gibi durumlarla ilişkiyi içermektedir. Duygular ise olumlu ve olumsuz duygusal deneyimleri kapsamaktadır. Bu düşünce, inanış duygu ve davranışlar bütünü normal yetişkin kişilik yapısının bir parçasını oluşturmakta ve kendi içerisinde ya da tek başına patolojiye işaret etmemektedir. Ele alınan bu açıklama geleneksel tanımlara işaret ettiği görülmektedir. Güncel tanımlara baktığımızda bağımlılık ile ilgili; diğerlerinden onay ve destek almaya güdülenme, kendini bilişsel anlamda güçsüz, yetersiz ve yararsız hissetme, duyusal olarak performans anksiyetesi yaşama ve davranışsal olarak kendini diğerleriyle birlikte

ortaya koyma, stratejileri kullanma olmak üzere dört farklı boyuta vurgu yapıldığı görülmektedir(Akt;Ulusoy ve Durmuş,2011). Bireyler bazen bir diğerinden destek aldıklarında, onaylandıklarında ve belirgin bir biçimde rehberlik aldıklarında bu durumdan güdülenmekte ve bilişsel olarak diğerini otorite, her şeyi kontrol gücüne sahip ve kendini de etkisiz, başarısız biri olarak görülebilmektedirler. Bu durum bireyin kontrolü kaybetme ve gücü karşı tarafa bırakmasına neden olmakta ve bu da bireyde korku yaratabilmektedir. Birey bu duygusal temelli tepkilerin sonucunda davranışsal olarak da güven duyduğu, yardım ve onay aldığı diğerine olma eğilimi göstermektedir(Avcı,2016).Yavuzer(2018)bağımlılığı, yardım ve güvenli alan sağlamak için bir başkasına dayanma olarak tanımlamaktadır. Bağımlı kişi ise diğerlerinden gelen istekleri yerine getirerek, her durumda diğerlerinden destek almak isteyen, özerk seçim yapmakta zorlanan kişi olarak ortaya koyulmaktadır. Bu çerçevede bakıldığında birey bir bakıma bireyselliğini bir öteki tarafından oluşturmakta ya da daha doğrusu yitirmektedir.

İnsanın gelişim dönemleri açısından bakıldığında bağımlılık, bireyin hem prenatal döneminin hem de perinatalinin ilk evrelerinin en önemli özelliklerinden biridir. Bu özellik yaşın ilerlemesiyle birlikte azalma eğilimi göstermekte ve birey giderek bağımsızlaşmaktadır Ancak aile içindeki bazı süreçler ya da çocuğun deneyimleri neticesinde edindiği davranışlar ve bilişsel yapılarla birlikte bağımsızlık engellenerek bağımlılığın sabit kalmasına neden olabilmektedir(Ergün,2008). Buradan yola çıkarak bireyin bağımlılık örüntüsü içerisinde nasıl ve neden kaldığını farklı kuramlar çerçevesinde ele almaya çalışacağız.

1.1.1. Kuramlar Etrafında Kişilerarası Bağımlılık

Kişiler arası bağımlılık tanımlarının çeşitlilik gösterdiği gibi konuyla ilgili kuramsal varsayımlar da kendi aralarında farklı yaklaşımlar göstermektedir. Bu sebepten dolayı bağımlılık kavramı her kuramın kendi çerçevesi etrafında ele alınıp açıklanmaya çalışılacaktır. Psikanalitik kuramda Freud, kişiliğin beş ana dönemden geçerek oluştuğunu ortaya koymuştur. Bu dönemler oral, anal, fallik, gizil ve genital dönemdir. Freud bağlanmanın ve bağımlı oluşun ilk evre yani doğumundan sonra ilk bir yılda başladığını ileri sürmektedir. Klasik psikanalitik terminolojisinde bu durum “oral karakter” olarak yer almaktadır(Geçtan,2018:265). Çocuğun bu dönemde ki gelişimsel özellikleri göz önünde bulundurulduğunda temel bakım verenine bağımlı durumda olduğu görülmektedir. Bununla birlikte oral dönemde emme ve ısırma refleksleri ile

birincil temel bakım vereniyle bir olma arzusu duymaktadır. Freud'a göre bağımlılık birincil aşk nesnesi olan anne gibi sosyal nesnelere etkileşim kurarak içgüdüsel amaçlara sahip olmaya hizmet etmektedir(Akt;Ulusoy,2010).Çocuğun bu dönem sağlıklı atlatamaması çocuğun başta temel bakım verene bağımlı kalmasına ileriki yaşlarında da diğer bireylere bağımlı kalmaya işaret etmektedir. Abraham da 'oral-alıcı' karakterleri, gelişimin oral veya emme evresinde aşırı düşkünlük veya yoksunluk kavramıyla açıklamıştır(Abraham,1924/1927: 399-400;Avcı,2016). Ainsworth (1969) da bu görüşleri destekler şekilde bireyin yetişkinlikteki bağımlılık tutumlarının birincil belirleyicisinin bebeklik ve erken çocukluk dönemi boyunca bebek ile bakım vereni arasındaki ilişkinin genel niteliğine odaklanmaları olduğunu öne sürmektedir(Akt;Aydoğan).

Klein(1945) ise oral dönemde gelişen bu bağımlılık durumunu "nesne ilişkileri kuramı" ele almaktadır. Bireyin temel karakteristik değişkenlerinin nesne ile kurduğu ilişki derinden etkilediğini ileri sürmektedir. Bu kurama göre, çocuğun yaşamının ilk iki yılında temel bakım veren birincil nesnesiyle ilişkisinin kalitesine göre kendilik imgesi gelişmektedir. Bu bağımlılık ilişkisinde bir sorun yaşayan çocuk yetişkinlik döneminde diğer bireylerle olan ilişkilerinde de sorun yaşayacaktır(Morris,2002:377). Oral aşamaya takılı kalındığında ilkel nesne ilişkileri korunmaktadır. Bu aşamada bebek için nesne annesi iyi istenen memesidir ve bu meme geldiğinde annesi "iyi" meme gelmediğinde ise annesi "kötü, istenmeyen" nesne konumundadır. Oral dönemde birbirinden farklı iki nesne tasarımı söz konusuysen, ileri oral dönemde bebek, annesinin uygun ilgisi sonucu egosu yeterince güç kazandığında, iki ayrı nesne yerine "iyi" ve "kötü" nün bileşimi olan bir nesne tasarımı geliştirmektedir. Oral aşamayı sağlıklı atlatamayan bireylerde, birlikte oldukları kişiye yönelik bir "oral yapışma" durumu görülmektedir. Bu bireyler diğerlerine biricik değerli nesnelerymiş gibi davranırlar. Bu özellik, bağımlı karakter ve bağımlı kişilik bozukluğunun temelini oluşturan bir özelliktir(Akt;Şahin,2011). Klasik psikanalizin bağımlılığı oral döneme takılma ve bozuk anne-çocuk ilişkisi üzerinden açıklaması çağdaş kuramcılar tarafından çok da kabul edilebilir bir görüş olmamaktadır. Günümüzdeki kuramcılar daha çok bağımlılık eğiliminin çocuğun gelişimin her aşamasında anne tarafından pekiştirilmesinden kaynaklandığını savunmaktadır(Geçtan,2018:266). Bu görüşlere ek olarak McCranie ve Bass (1984) bağımlı bireylerin, çocukluklarında, annelerinin başat, aşırı kontrolcü, tutarsız tepkilere

sahip ve başarıdan çok, yetkeye itaat bekleyen kadınlar olabileceklerini öne sürmektedir (Akt;Tosyalı,2010).

Sosyal gelişim evrelerinin kurucusu olan Ericson(1963),sosyal gelişim kuramı etrafında kişilik gelişimini sekiz evreye ayırmaktadır. Bu evreler: Temel güvene karşı güvensizlik, özerkliğe karşı kuşku ve utanç, girişimciliğe karşı suçluluk, çalışmaya karşı aşağılık duygusu, kimliğe karşı rol karmaşası, yakınlığa karşı yalıtılmışlık, üretkenliğe karşı durağanlık ve benlik bütünlüğüne karşı umutsuzluk. Ericson bireyin bağımlı kişilik geliştirmesini Freud'un oral dönemine denk gelen temel güvene karşı güvensizlik evresinde yaşadığını ortaya koymaktadır. Bu evrede bebek temel bakım verenine karşı güven ile güvensizlik arasında bir çatışmaya girmektedir. Çocuğun birincil ihtiyaçları temel bakım vereni tarafından karşılandığı ve dönem sağlıklı bir şekilde atlatıldığında çocukta güven duygusu oluşmaya başlamaktadır.Ericson'a göre çocuk bu dönemi sağlıklı bir şekilde atlatamadığında, güven duygusunu oluşturamamakta başkalarının yanıtlarına yol açma yeteneği karşısında korku, kaygı yaşamakta ve güvensizliğe doğru sürekli eğilimler geliştirmektedir(Morris,2002:378). Çocuk bu dönemde temel bakım veren kişiyle özdeşim kurduğu ve doyum sağlayamadığı için ilerleyen yaşamlarında da bütün obje ilişkilerinde verici olmaktan uzaklaşmaktadır. Burada altta yatan çocukluk yaşantılarında kendisinin yoksunluğa maruz kaldığı gibi başkalarının da buna maruz kalmasını istemesinden kaynaklanmaktadır. Birey birine hem bağımlı olup ondan her şeyi almak isterken bir yandan da örseleyici ebeveyniyle özdeşleştiği tarafıyla karşı tarafa bir şey verme noktasında güvensizlik yaşamaktadır.

Psikanalitik kuramdan farklı olarak sosyal öğrenme kuramı çerçevesinde bağımlılık kavramı ele alındığında "model alma" yoluyla öğrenmenin gerçekleşmesi üzerinde durulduğu görülmektedir. Kurama göre bağımlılık, bebeğin annesi ile olan temel güven ilişkisinden ileri gelen bir davranış biçimi olarak ifade edilmektedir. Sonuç olarak bu öğrenilmiş davranışlar yaygın kişiler arası ilişkilere genellenmektedir. Bu yaklaşıma göre bağımlı ilişkiler pekiştirmelere yani ödül ya da cezaya bağlıdır. Bu sebepten dolayı kişiler arası bağımlı ilişkiler çoğu zaman ve durumda ödüllere göre değişmekte ve bu yüzden bağımlı davranışlar durumdan duruma ve zamana göre değişim göstermektedir. Bunun dışında sosyal öğrenme açısından bağımlılık kadınsılığa atfedilen bir kavram olarak ele alınmıştır(Avcı,2016;Ulusoy,2010). Toplum içerisinde kadınlara bağımlılık duygusunu ifade etmesi öğretilirken erkeklere bu duygunun hissedilmemesi ya da

söylenmemesi öğretilmekte ve erkek güce, cesarete yönlendirilirken; kadın, bağımlılık konumunda yer almaktadır.

Kuramlar ve açıklamalar etrafında bakıldığında bağımlılık kavramı çok çeşitli nedenlerle açıklanmaya ve temellendirilmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte ele alınması gereken başka bir nokta bağımlılığın tek bir çeşidinin olmaması üzerinden getirilen açıklamalardır.

1.1.2. Bağımlılık Çeşitleri

Yakın ilişkilerde yaşanan bağımlılık duygusu bazen normal olmasının yanı sıra eğer kişinin ilişkilerdeki işlevselliğine zarar veriyorsa ve kişinin sağlıklı işleyişine engel oluyorsa yaşanan bağımlılıkların sağlıklı veya sağlıklı olmadığına dair bir ayırım yapılması gerekecektir. Bağımlılık üzerinde yapılan araştırmaların bağımlılık kavramını sağlıklı veya sağlıklı oluşuna göre iki ayrı kategoride ele alınmaktadır.

Bağımlılıkla ilgilenen kuramcılar, bağımlılık kavramının başlangıçta düşündüğünden daha kompleks ve çok boyutlu olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda çeşitli kuramcılar bağımlılığın çeşitlerini; duruma uyumlu ve esnek olmayan, endişeli ve güvensiz bağlanmayı içeren *yıkıcı aşırı bağımlılık (sağlıksız)* ve duruma uyumlu, esnek, yardım ve destek arama ile tanımlanan *sağlıklı bağımlılık* olarak ikiye ayırmışlardır (Akt; Avcı, 2016). Kuramcılar yıkıcı aşırı bağımlılık (sağlıksız) davranış örüntüsünün zemini olarak otoriter ebeveyn tutumunu işaret etmektedir. Bununla birlikte sağlıklı bağımlılık örüntüsü gösteren bireylerin ebeveynleri daha demokratik, alan açıcı ve hazzı ertelemeyi öğreten ebeveyn tutumları ile yetiştiği görülmektedir.

Bununla birlikte Bornstein ve arkadaşları (1996) bağımlılığın bir çeşidi olarak *uyum sağlayıcı bağımlılık* kavramını da eklemişlerdir. Bu kavram bize bağımlı bireyin belirli durumlarda yardım arama eğilimlerinin sağlıklı ve uyumlu davranışla sonuçlandığına işaret etmektedir.

Bornstein ve arkadaşlarından farklı olarak Hoyos ve Arrendo (2006) bağımlılığın çeşitlerini geleneksel olarak araçsal ve emosyonel olarak ikiye ayırmaktadır. Araçsal bağımlılık gündelik yaşamda özerkliğin eksikliğinden, sosyal destek arama, kendini korunmaya muhtaç hissetme, karar almada, sorumluluk üstlenme ve etkin işlevsellikte güçlük ile açıklanmaktadır. Emosyonel bağımlılık ise partnerin idealize edildiği ve kişinin kendine özgüveninin eksik olması sonucu diğerine büyük bir gereksinim duyma, yalnızlıktan korkma nedeniyle başkalarına yönelik aşırı emosyonel takeparlık ve bundan

dolayı meydana gelen kişilerarası dar ve partnerler arasındaki dengesiz ilişkilerle tanımlanmaktadır.

1.1.3. Bağımlılıkla İlişkili Kavramlar

Kişiler arası bağımlılık kavramı, bağlanma/bağlılık kavramıyla ile karıştırıldığı ve ilişkili olduğu için, kişiler arası bağımlılık kavramından farklı olan bağlılık ve bağlanma kavramlarını ayrıntılı bir biçimde ele almaya çalışacağız.

1.1.3.1. Kuramsal Çerçeve Etrafında Bağlanma/Bağlılık Kavramı

Psikoloji terminolojisinde bağlanma genel anlamıyla iki kişi arasındaki etkileşiminin bağı pekiştirip güçlendirdiği aktif ve sevecen bir karşılıklı ilişki olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte çocuğun temel bakım verenleriyle anlamlı duygusal ilişkiler kurabilmesi üzerinden tanımlanmıştır(Budak, 2009:101).

Bağlanma kavramı kuramcılarının üzerinde en çok çalışma yaptığı alanlardan biri olmaktadır. Psikolojide bağlanma kuramı, insanları duygusal olarak birbirine bağlayan çeşitli etmenleri açıklamaya yönelik, bebeklik döneminde bebekle annesi veya temel bakım verenleriyle arasında kurulan ilk bağ olarak ifade edilmiştir. Bu birincil bağlanma ileriki yetişkinlik yaşantısında diğerleriyle olan ilişkilerindeki beklentilerinin temelini oluşturmaktadır(Budak,2009:102). Bağlanma kuramının kurucularından olan John Bowlby ve Mary Ainsworth'un kuramın temel ilkelerini psikoloji ve psikanaliz kavramları ile formüleştirmektedir. Kuram, bebeklerin gereksinimlerine uygun ve duyarlı olan temel bakım verenin çocuklarda bir güvenlik duygusu oluşturacağı üzerinden konumlanmaktadır. Çünkü çocuk kendine ve diğerlerine ilişkin bilişsel modellerini yaşamın ilk yıllarında anne ya da temel bakım verenin kendine verdiği tepkilere bağlı olarak oluşturmaktadır(Akt; Gündoğan, 2015). Bowlby (1980) bağlanmayı, bebek ve temel bakım veren kişi ile arasında gelişen; bebeğin hayatta kalmasını destekleyen, zamanla etkileşime neden olan ve stres zamanlarında rahatlayan anlamlı bir kişiyle uzun süreli psikolojik bir bağlantı olarak tanımlanmaktadır. Bowlby, bağlanmanın bebeği annesine yakın tutmaya ve böylece çocuğun hayatta kalma şansını artırmaya hizmet eden temel bakım vereni ile çocukların oluşturduğu en eski bağların yaşam boyunca devam eden önemli bir etkiye sahip olduğuna inanmaktadır. Bebek, temel bakım verenin güvenilir olduğunu bildiğinde bu durum çocuğun dünyayı keşfetmesi için güvenli bir üs görevi gördüğünü öne sürmektedir. Bağlanma ilişkisi çocuğun gelecekteki tüm sosyal ilişkiler için bir prototip gibi davranmaktadır. Ainsworth (1973)'e göre de bağlanma bireyin diğerleri ile kurduğu duygusal bağ olarak ortaya konulmuştur. Bu bağ, eğer

ayırılma söz konusu olursa, özerkliği kazanmakta ve sevgi nesnesi ile etkileşime girmeyi, yakın ilişkiler kurmayı destekleyen davranışlar olarak kendini göstermektedir(Akt; Ulusoy,2010). Bağlanmanın ayrışmayla sonuçlanmadığı durumlarda ise bağlanmalarında bozulmalar ve ciddi sonuçlar görülebilmektedir.

Bowlby(1982) ve Ainswort (1989) bebek ve temel bakım vereni arasındaki bağlanma süreciyle ilgili olarak bebeklerin temel davranışları üzerinde bağlanma organizasyonunun farklı stillerini ayrıldığını belirtmişlerdir. Bowlby, çocuğun birinci bağlanma nesnesinden ardışık ayrılma tepkilerini ayrıntılandırmıştır. Bu bağlanma stilleri, güvenli, kaçınan ve korkulu-kaygılı şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu stiller, annenin, bebeğin kendine ihtiyaç duyduğu anda yanında olması ve koruma sağlaması ile gereksinimlerine duyarlı olması ve doyum sağlamasıyla ilişkilidir. Güvenli bağlanma tarzına sahip bebekler, anneleriyle olan yakınlık ve ayrılık durumlarında gerginlik yaşamamaktadır. Bu çocuklar yetişkinlik ilişkisinde hem kendilerini hem de başkalarını olumlu görme eğiliminde olmaktadır. Yakın ilişkilere değer vermekte, bu tür ilişkileri başlatmakta ve sürdürmekte başarılı olmaktadır. Bununla birlikte bu ilişkiler esnasında kişisel özerkliklerini korumayı da başarmaktadırlar. Kaçınan bağlanma tarzına sahip bebekler, annelerine karşı mesafelidirler ve kendi kendine “yeteilmeye” aşırı önem vermektedir. Bu bağlanma tarzına sahip bireyler yetişkinlik yaşamında, kendilerini olumlu, diğerlerini olumsuz görme eğiliminde olmaktadır. Bu bireyler bağımsızlıklarına düşkündür, kimse ile kolay kolay yakın ilişki geliştirmemektedir ve diğerlerine duydukları gereksinimi ve yakın ilişkilerin önemini reddetmektedir. Kaygılı/korkulu bağlanma tarzına sahip bebekler ise, anneleriyle ilişki kurma/yakınlaşma sürecinde birbirleriyle tutarsız girişimlerde bulunurlar ve çok kısa süreli ayrılıklara bile katlanamamaktadır. Bu çocuklar annesine aşırı bağıllık geliştiren patolojik yapılanmasına sahip olmaktadır. Bu bağlanma tarzına sahip bireyler yetişkinlik yaşamında, hem kendilik hem de diğerlerine dair modeli olumsuz ve güvensiz olan bireyler olmaktadır(Akt;Gündoğan,2015).

Burada bağlanmanın temel işlevi bireyi tehlikelerden korumaktır. Tehdit edici bir uyaran olduğunda, bebek ve çocuklar bağlanma figürünü ararlar, ortam daha güvenli gözüktüğünde, bağlanma figürünü çevreyi keşfetmek için güvenli alan olarak kullanabilirler. Çocuklar güvenli bir bağlanma ilişkisinin olduğu durumda, stresörlere karşı bile güvenlik duygusunu koruyabilir ve keşif davranışlarında bulunabilir. İnsanların, kendileri için önemli olan diğerleriyle güçlü emosyonel bağlar kurma eğiliminin

nedenlerini açıklayan ve çocuk ile ebeveynleri arasındaki bağın, çocuğun güvenlik hissi ve psikolojik gelişimi üzerindeki öneme işaret etmektedir(Akt;Balkan,2009). Bowlby “bir kişiye (ya da bir mekan veya şeye) karşı derin bir bağlılığa sahip olmak onu içgüdüsel tepkilerimizin yok edici nesnesi olarak kabul etmektir” ifadesiyle kişinin bağlanma noktasında fiksase olan bireylerin benliklerinin de yok olduğuna işaret etmektedir.

Temel bağlanma kuramına göre, bağlanma biçimi stabildir ve yaşam içerisinde kişiler arası ilişkileri de yönlendirir. Ancak bağlanma kuramı, zaman içinde bağlanma stilinin hem çocukluk yaşantılarının hem de yetişkinlik yaşantısındaki kişiler arası ilişkilerin toplamının bir ürünü olabileceğini de ileri sürmektedir(Kıslak ve Çavuşoğlu,2006).

Hirchfel ve ark. (1977) bağlanmayı/bağlılığı içten gelen bir yapı niteliğinin olmasının yanı sıra sürekli ve özgül olarak tanımlamıştır. Çünkü bağlılık ilişkisi süreklilik gösteren, tek bir kişiye özgü, güçlü ve yakınlık arayışı ile ilintili olmaktadır. Buna karşın bağımlılık, yardım arayışı, onay ve dikkati harekete geçiren biçimde davranışlara da işaret etmektedir. Bu tür davranışların ayırıcı özelliği aşırı duygusal bir yoğunlukta olması ve bir kişiden diğerine kolayca aktarılabilmesi ve çocuklukta daha sık olmasıdır.

Bu kuramsal çerçeveler ışığında bağlanmanın, çocuğun birincil nesnesine duyduğu bağımlılığından sıyrılıp bireysel varlığını özerk olarak ortaya koyabilmesinin önemli bir koşulu olduğunu söyleyebilmekteyiz. Çünkü çocuk birincil nesnesi olan annesine karşı sadece temel gereksinimlerini sağlayabilmek için bağımlı olmasının yanı sıra emosyonel olarak da ona bağlanmaya ihtiyaç duymaktadır. Bundan kaynaklı olarak annesi ile olan güvenli bağlanması çocuğun ileriki yetişkinlik ilişkilerindeki ikili ilişkilerinde güvenli bağlanma yaşayıp bağımlılıktan sıyrılacağına işaret edebilmektedir. Yani çocuğun bağımsızlık kazanarak temel bakım vereninden ayrılma ve ayrışmayı başarması bir ölçüde önceki görevi olan bağlanmayı başarı ile atlatmasına bağlı olmaktadır. Bağımlı olan çocuk ve bireyler bağlanma döneminde kaygılı ya da güvensiz bağlanan çocuklar olabilmektedir. Bu da onları yetişkinlikte diğerlerine bağımlı, yapışık ilişkiler isteyen bireylere döndürebilmektedir. Bowlby bağımlılık kavramıyla bağlanma kavramını birbirinden ayırmaktadır. Bağımlılık kişinin fiziksel ihtiyaçları için bir diğerine güven duyması olarak tanımlanmaktadır. Bebek yaşamının ilk haftalarında annesine bağımlıdır ancak annesine halen bağlanmamıştır. Bağlanma da yakınlık bozulduğunda diğer bir insana ya da kişilere yakınlığın korunması söz konusudur. Ayrıca bir davranışın

bağlanma statüsünde yer alması için bağlanma örüntüsünün bir ya da daha fazla özel birey ya da bireylere sahip olması gerekmekte ve bir durum karşısında bağlanılan kişiye verilen tepkinin diğer kişilere verilen tepkiden farklı olması gerekmektedir(Akt;Morsüngül,2005).

1.1.4. Bağımlılığı Bağlılıktan Ayıran Özellikler

Bağımlılık ve bağlılık kavramları birbirine karıştırılan iki ayrı kavramlardır. Bu sebepten dolayı bu paragrafta birbirlerinden ayıran özellikler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Ainsworth (1972) bağımlılık ile bağlanma arasında iki önemli ayrıma işaret etmektedir. Birincil olarak bağlanma davranışı yakın emosyonel bağ kurma arzusu ile kendini gösterirken, bağımlı davranış çaresizlik durumu ile kendini göstermektedir. İkincil olarak bağlanma davranışı spesifik bir özneye yöneliktir ve benzer bireylere yöneltilirken, bağımlı davranış, bağımlı kişinin kendi gözünde idealize edip yücelttiği, koruma sağlayan ya da bakım veren statüsüne sahip herhangi bir bireye yöneltilmektedir. Bowlby (1973) ise bağımlılığı bir bireyin kendi varlığı ve iyi oluşu için başkasına dayanma ölçüsü olarak ifade ederken, bağlılık daha çok bir kişi ve özel biri arasındaki duygusal bağ ifade eder. Çocuklar arasında “bağımlılık” doğduklarında en üst düzeydedir, olgunlaşana kadar bağımlılık giderek azalırken, bağlılık doğumda tamamen yoktur ve birey altıncı ayına gelene kadar belirgin değildir(Akt;Ulusoy,2010).

Bunun dışında Navaro (2012) bağlılık duygusu ile bağımlılığın ayrımını, bağlılığı insani bir gereksinim olan, yaşamın çeşitli kesitlerinde, kısa ve uzun vadede hissedilen bir yakınlık ve sevgi duygusu olan, bağımlılığı ise gereksinim duyulan kişi ya da nesnelere bağlılığın da ötesinde, varoluşun devamı için mutlaklık olarak ortaya koymaktadır. Bağlılık ve bağımlılığı birbirinden ayıran en önemli nokta; bireysel özgürlüğün ne ölçüde var olduğu koşulu olmaktadır. Birey, bağlılık hissedebilir ama bu duygu, bağlı olduğu birey olmadığında yaşamını özgürce sürdürmeye engel oluşturmamaktadır. Fakat bağlı hissedilen kişiye istenilen zamanda erişilemediğinde bu durum bireyin duygu durumunu negatif yönde etkileyerek; kişiyi umutsuzluğa itiyor ve birey bağımlı olduğu birey olmadan yapamayacağını düşünüyorsa böyle bir durumda artık bağlılığın içinde bağımlılık olduğu ifade edilmektedir.

Bornstein(1992) de bağlanma ve bağımlılığın birbirinden ayrılan yönlerini ortaya koyarken; bağımlı bireylerin davranışlarının belirli bir kişiye yönelik olmadığını ifade etmiştir. Daha açık bir ifadeyle bağımlı bireyler sevdikleri insanı ön plana

yerleştirebilmelerine rağmen; bağlanma bozukluğu olan biri enerjisini sadece uygun olarak bağlanamadıkları bireylere yönlendirmektedir. Madalyonun diğer yüzünde ise bağımlı birey terk etmesinden korktuğu herhangi bir bireye yapışmaya çalışmakta ve sadece onlar için birincil temel bakım veren gibi spesifik bir bireye değil herhangi uygun bir bireyden ilgi almaya çalışmaktadır. Bağlanmış bireyler çabalarının çoğunu kendilerine yakın olan bireylere odaklarken, bağımlı bireyler yaşamlarında çok fazla etkisi olmayan bireylerin de kendilerini terk etmesinden kaçınmaktadır. Bu demektir ki bağımlı bireyler kendileri için özel olmayan bireylere de yapışabilmektedir(Orr, 2007:7).

1.1.5. Bağımlılığı Etkileyen Faktörler

Bağımlılığı etkileyen faktörlere bakıldığında her davranışın başlıca nedeninin aileye dayandığı gibi bu durumun da birincil faktörü aile olmaktadır. Ebert ve arkadaşları(2013)çocuğun davranışının doğrudan ya da dolaylı olarak ödüllendirildiği ve bağımsız davranışların uygun olmadığı bir çocukluk çevresinin var olduğunu ileri sürmektedir. Aşırı koruyucu, mükemmeliyetçi ve otoriter tutuma sahip ebeveynlerin, çocuğun özgüvensiz ve kendi eylemlerinde sorumluluk almaktan çekinen bir bireye dönüşmesine neden olmaktadır. Bu tutumla yetişen çocuklar bağımlılık örüntüsüne sahip bir kişiliğe sahip olabilecektir.

Bağımlı bireyleri bir ötekenden ayırmayı sağlayan özgül özellikleri üzerine ortaya konulan bilgiler aynı zamanda bağımlılığın görünüşüne zemin hazırlayan faktörleri de ortaya koymaktadır. Bu görünüşü ortaya koyan faktörlerden biri de kültür olmaktadır. Yörükoğlu (2002) bir toplumun sahip olduğu kolektif kültürün, o toplumdaki çocuk yetiştirme tutumları ve yöntemleri üzerinde etkili olduğunu belirtmekte, farklı kültürlerde yaşayan bireylerin sahip oldukları özelliklerin farklılaştığını ifade etmektedir. Örneğin bireyselci kültüre sahip ülkeler ile toplulukçu kültüre sahip ülkeler arasında niteliksel olarak farklar bulunmaktadır. Bireyselci kültüre sahip ülkelerde yaşayan insanlar bağımsızlık arzusu yoğun, maddi ve niceliksel tutkulara sahip, rekabeti önemseyen, insan ilişkileri yüzeysel, aile içi ilişkileri demokratik insanlar olmakta; buna karşılık toplulukçu kültürde yaşayan insanlar gelenek ve göreneklerine bağlı, topluluğu kendinden önde tutan, kendi kararlarını verirken bir ötekine bağımlı ve güçlü aile bağlarına sahip olmaktadır. Hiç kuşkusuz bu farklılıklar çocuk yetiştirme yöntemlerine de yansımaktadır. Dolayısıyla bağımlılık çocuk yetiştirme tutumunun bir işlevi olarak gelişebilmektedir. Türk kültürü çerçevesinden farklı bir açıdan bakıldığında kadına atfedilen geleneksel sosyal rol, kadınları daha bağımlı bireylere dönüştürmeye zemin hazırlamaktadır. Bu

durum bize bağımlılığın cinsiyet faktörü etmeninden nasıl ve ne şekilde açıkladığını daha net bir biçimde ortaya koymaktadır(Köroğlu, 2011:745).

Yapılan açıklamalardan da görüldüğü üzere üzerine çok fazla çalışma ve tanımla yapılan bağımlılık kavramının zemininde birden fazla örüntü ve bunun yansımada görünen bağımlılık davranışı bulunmaktadır.

1.1.6. Kişiler Arası Bağımlılık Üzerine Yapılan Araştırmalar

Uluğtekin, (1977) farklı sosyoekonomik seviyeye sahip 6-11 yaşındaki kız ve erkek çocukların anne ve babalarının genel ebeveyn tutumlarıyla bu çocukların bağımlılık davranışları arasındaki ilişkilerini ortaya koymayı amaçladığı çalışmasında, anneleri reddedici ve tutarsız tutumlara sahip çocukların bağımlılık eğilimi davranışları arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bununla birlikte babaların gösterdiği tutum ile çocukların bağımlılık eğilimi arasında anlamlı bir fark ortaya koyulmamıştır. Cinsiyet değişkeni açısından ele alındığında kızların erkeklere oranla daha bağımlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Ainsworth ve arkadaşları (1978)yaptıkları çalışmalar sonucunda üç tür bağlanma stilinden bahsetmektedir. Bunlar, güvenli bağımlılık, kaçınan bağımlılık ve kaygılı/korkulu bağlanma olarak adlandırılmıştır. Anneleri ile güvenli bağlanma yaşayan ilişkisi bebeklerin yaşatları ile de olumlu ilişkiler geliştirdikleri ve bağımlılık eğilimlerinin düşük olduğu görülmüştür(Akt;Albayrak,1997).

Gürsoy ve ark. (2004) annesi çalışan ve çalışmayan çocukların bağımlılık eğilimlerinin belirlemek ve bağımlılık eğiliminin farklı değişkenlere göre farklılaşp farklılaşmadığını inceledikleri araştırmalarında; bağımlılık eğilimi puanları ile annenin çalışma durumu değişkeni arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Annesi çalışmayan çocukların bağımlılık eğilim puanları annesi çalışan çocukların bağımlılık eğilim puanlarından anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır. Doğum sırası değişkeni ile bağımlılık eğilimi puanı arasında anlamlı bir fark bulunmamasına rağmen ortanca çocukların bağımlılık eğilimi puan ortalamalarının diğer çocuklara oranla daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Çalışmayan ancak eğitim durumu yüksek olan annelerin çocukları ve eğitim seviyesi yüksek babası olan çocukların bağımlılık eğilimi puanlarının daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

Avcı'nın(2016)"Kişiler Arası Bağımlılık Eğiliminin İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalara Etkisi"adlı çalışmasının sonucunda üniversite öğrencilerinin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmaları ile kişilerarası bağımlılık puanları arasında anlamlı bir fark

bulunmuştur. Bununla birlikte cinsiyet değişkeni düzeyinde bakıldığında erkeklerin ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar puan ortalamasının kızların ilişkilerle ilgili bilişsel çarpıtmalar toplam puan ortalamasına göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur.

Çakmen (2004) "İlkokul Üç, Dört ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Bağımlılık Eğilimleri İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" çalışmasında, yaş değişkenine göre baba tutumu ve bağımlılık eğilimi arasındaki ilişkiye bakıldığında; demokratik baba tutumuna sahip 9 yaşındaki çocuklar ile otoriter baba tutumuna sahip çocukların bağımlılık eğilimlerinin diğer yaş gruplarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte yaş değişkenine göre anne tutumu ile bağımlılık eğilimi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Cinsiyet değişkeni etrafında anne baba tutumları demokratik olan kız öğrencilerin bağımlılık eğiliminin erkeklere oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur. Demokratik ve otoriter baba tutumuna sahip kız öğrencilerin bağımlılık eğilimleri erkeklere oranla daha yüksek olma eğilimi göstermektedir. Anne tutumları açısından ele alındığında; demokratik anne tutumları olan kız kız öğrencilerin bağımlılık eğilimleri erkeklere oranla daha yüksek olmaktadır. Bu araştırmanın sonucu bize göstermektedir ki anne ve baba tutumları öğrencilerin bağımlılık eğilimlerinin anlamlı bir yordayıcısıdır. Öğrencilerin bağımlılık eğilimleri arttıkça, anne ve babaların otoriter tutum sergiledikleri görülmektedir. Bununla birlikte etki düzeylerinin orta düzeyde olduğu ya da çok yüksek olmadığı tespit edilmiştir. Çocukların sağlıklı ve bağımsız bir kişilik geliştirmeleri için anne babaların ve eğitimcilerin çocuklara karşı demokratik tutum sergilemeleri gerekmektedir. Demokratik tutum sergileyerek çocukların bağımsız davranışlarını desteklemeleri gerekir.

1.2.Kimlik Kavramı

Kimlik kavramı farklı terminolojik alanlarda, farklı biçimlerde tanımlanan bir kavram olmaktadır. Kimlik kavramının tanımında ortak bir merkezi yapılanmanın bulunamayışının temeli kavramın fiziksel, bilişsel ve toplumsal öğeleri içermesine dayanmaktadır. Bütün terminolojilere bakıldığında ortak olarak kullanılacak bir tanım genel olarak "*ben kimim? sorusuna bireyin ya da bireylerin verdiği yanıt*" olmaktadır. Psikoloji terminolojisine bakıldığında ise bireyin benliği konusunda dün, geçmiş yıllar kimse yine o olduğu yolundaki öznel bütünlük, tutarlılık ve süreklilik duygusu olarak tanımlanmaktadır. Başka bir ifade ile "ben kimim?" sorusuna verilen diğerlerinden ayrı, eşsiz bir birey olduğumuz yönündeki verilen yanıt olmaktadır(Budak, 2009:432).Myers

(1980) bireyin hayatı içerisinde kendini sevinçli veya üzüntülü, işlevsel veya durağan olarak konumlandırmasının bu sorunun cevabına bağlı olduğunu öne sürmektedir(Akt;Morsünbül,2005).

Şimşek (2002) kimliği, *"bir bireyin ya da topluluğun kendi özelliklerine, değerlerine, konumuna ve kökenine ilişkin bilinçli kavrayışı"* olarak tanımlamaktadır.

Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramı'na göre biyolojik değişkenler, toplumsal-çevresel etkenler ve kişisel deneyimler arasındaki ilişkiler tarafından şekillenen kimlik; mesleki kimlik, ulusal kimlik, kültürel kimlik, cinsel kimlik gibi statülerin bir bileşimidir ve ergenlik döneminde kazanılması gereken temel özellik olma konumundadır. Yaşamın her döneminde "Ben kimim?" sorusu sorulmakla birlikte bu soru ergenlik döneminde yoğunluk kazanmaktadır. Bu dönemde bedensel ve psikik değişimler yaşanmanın yanı sıra yeni sosyal beklentilerle karşı karşıya kalan adolesanın, kimliğini yeniden tanımlayarak toplum içinde yeni bir yer edinme gereksinimi duymasıyla belirli "kimlik dönemeci" yaşanmaktadır(Akt;Yücel,2015). Ericson'a göre (1968)adolesanlar, ebeveynlerine bağımlı olmaktan kendi benliğine bağımlı olmaya geçiş yapmak için durağan bir kendilik kavramı geliştirmeleri gerekmektedir. Bu süreç "kimlik oluşumu" olarak adlandırılmaktadır. Adolesanlar büyüme evresinde ebeveynlerinden, arkadaşlarından veya etnik gruplarından edinmiş oldukları bazı davranış ve inançların artık kendilerine ne denli uygun olduğunu ya da uygun olmadığını sorgusuna girmeye başlamaktadır. Bu inançların kendilerine uymadıklarını fark ettiklerinde ise kaçınılmaz o soru ortaya çıkmaktadır: "Ben kimim?"(Morris,2002:376).

Bireyin kim olduğunu ve nasıl tanındığını ortaya koymasını sağlayan kimlik, alışveriş yapılan ve bir mal niteliği olan bir şey değil birey ya da grup içerisinde yer alan gönüllü olarak ait olma duygusu, özgün bir varoluş algısı olmaktadır. Bu algı, bireyin içinde yer aldığı dünya ile bütünlük durumundan çıkıp kendisini, çevresindeki doğa ve insanlardan özerk bir varoluşa sahip olduğunun farkındalığını kazanmayla başlamaktadır. Farklılıklar, insanlar arasında yaş, cinsiyet, ırk, kültür, cinsel yönelim ve fiziksel yeterlikler bakımından olabilmektedir. Connolly (1995) bu farklılığın tanınmasının kimliğin mantığı içinde yer etmiş bir gereklilik olduğunu belirtmektedir(Akt;Aslan,2013).

1.2.1. Kimlik Gelişimini Etkileyen Faktörler

Kimlik gelişimi bir çok faktörden etkilenen çok faktörlü boyutlara sahip bir kavram olmaktadır. Bu sebepten dolayı kimlik kavramının zeminini oluşturan faktörleri bu paragraf etrafında ayrıntılarıyla ele almaya çalışacağız.

1.2.1.1. Bireysel ve Toplumsal Süreçler

Kimlik, bireysel ve toplumsal süreçler sonucu gelişmekte ve bir kez somutlaşan kimlik toplumsal ilişkiler yoluyla devam ettirilebilmekte, değiştirilebilmekte hatta yeniden biçimlendirilebilmektedir. İdeolojik yapılar, kurumlar ve otoriteler tarafından konan sınırlamalar ve olasılıklar, maddi koşullar, grupla arası ilişkiler, grup içi iklimler, seçkinlerin ve diğer bireylerin çabaları ve yaratıcılıkları gibi pek çok farklı etmeni içeren kimlik gelişimi süreçleri oldukça kompleks süreçleri içerisinde barındırmaktadır (Akt;Aslan,2013).

Kroger'a göre (2004) kimlik edinmede, bireylerin sadece toplumsal bağlamlara sade tepkileri ya da tamamıyla benlik tarafından belirlenen bir olay olarak görülemeyeceğini öne sürmektedir. Daha açık bir ifadeyle bireyler toplumsal ve kültürel durumlarda maksimum doyuma ulaşacak şekilde, kimliklerini seçme, değiştirme ve düzeltme konusunda etkin güçlerdir fakat bu süreçte bireysel etmenlerin payı da göz ardı edilemeyecek kadar büyük olmaktadır. Bilgin(2007) de kimlik gelişiminin zaman çizelgesini incelerken, başlangıçta kimliklerin ait olunan toplumsal gruplardan konumlandığını; Rönesans'la birlikte, bireysel değerlerin ön plana çıkmaya başladığını, aile ve toplumdan bağımsızlaşarak bireysel kimliklerin önem kazandığını vurgulamaktadır.

Ericson(1968) ergenlik döneminde henüz yetişkin sorumluluklarını almaya hazır olmayan adolesan, kimliğini belirleyecek kesinleşmiş bağlanmalar yapmadan önce çeşitli olasılıkları deneme sürecinde toplum tarafından engellemelerle karşılaşır; çeşitli roller ve yaşantılarını birbiriyle entegre edememe, egoya aktarılan yoğun bilgileri örgütleyememe ile ortaya çıkan kimlik kargaşası yaşayabileceğini ifade etmektedir. Bunun tam tersi yönünde toplum tarafından desteklenen, kabul görülen adolesan, kimliğini belirleme noktasında yeterinde sağlıklı rol modeller ve grup normlarına uyum sağladığında kimlik kazanımı sağlayabileceği söylenebilmektedir. Bu noktada denilebilir ki bireyin kimliğinin konumlanması ve inşası içinde bulunduğu toplum ile şekillenirken bireyselliğinden de şekil almaktadır. Burada önemli olan bireyin hangisine nasıl ve ne kadar yatırım yaptığı olacaktır.

1.2.1.2.Genital Dönem

Ergenliğin başlangıcından, fizyolojik ve psikolojik erişkinliğe ulaşıncaya dek geçen gelişim dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde adolesan, çocukluğun bağımlılığından kurtularak olgunluğa ve bağımsızlığa doğru yönelmeye başlamaktadır. Kızlarda 12-21,erkeklerde 13-22 yaşları arasındaki dönemi kapsayan bu gelişimsel süreçte cinsel özelliklerde, vücut imajında, cinsel ilgide, sosyal rollerde, bilişsel gelişimde ve kendilik kavramında önemli değişimler yaşanmaktadır(Budak,2009:258).

Çocukluk ve olgunluk arasında bağlantı görevi gören genital dönem yaşanan değişimlerin niceliği ve niteliği nedeniyle, insan yaşam döngüsünde çok özel bir dönemdir. Genital dönemdeki bireylerin karşısına aşılması gereken birçok gelişim sorumluluğu çıkmaktadır. Bunlar: Yaşlıları arasında varoluşunu ortaya koyabilme, bir cinsiyet rolü kabullenme, emosyonel bağımsızlık kazanma, işbirliği ve liderlik yeteneklerini geliştirme, kendine uygun bir yaşam misyonu sağlama, meslek seçimine hazırlık, bireysel kimliğini bulma ve bunu kabullenme bu görevlerin en önemlilerinden olmaktadır(Türkkan ve Savran, 2010:244). Ericson'a göre(1968) genital dönemde kimlik duygusunun gelişmesi için adolesanın kendi içsel dinamiğiyle bütünleşme yaşaması, benzeşme emosyonunun devamını ve önemli toplumsal değerleri yaşaması gerekmektedir. Sosyal gelişimsel döneme ait olarak kimlik kazanımı, adolesanın kendi bedenini sevmesini ve bedeniyle bir bütün olarak kendini iyi hissetmesini, geleceğe dair umudunun olmasını ve kendi için önemli olan bireylerin bakışındaki onayın sağlanmasını içermektedir. Adolesan ancak bu koşulları sağladığında tam bir kimlik oluşumu sağlayabilmektedir.

1.2.1.3.Sosyalleşme

Kağıtçıbaşı (2010) sosyalleşmeyi çocuğun toplumun bir üyesi haline gelmesi olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle çocuğun ailesinin, akraba ve yaşadığı çevrenin bir parçası olduğunu öğrenmesidir. Kimlik gelişiminin en önemli süreci olan bu sosyalleşme sürecinde, büyüme sürecindeki çocuk çevresi ile olan etkileşimi sonucunda, diğerlerine benzer davranışlar geliştirerek kimliğini oluşturmaya çalışmaktadır. Demir (2009)yaptığı bir çalışmada ortaya koymuştur ki, kimlik konumunun temel etkisi ve güven hissini, arkadaşlarından ve diğerlerinden algılanan toplumsal destek, birincil temel bakım vereninden algılanan sıcaklık, yakınlık, özerklik ve aileden algılanan toplumsal destek ile yakından ilişkili olmaktadır.

Kimlik gelişimine yönelik sosyalleşme çerçevesinde, Türk toplumunda çocuğa birincil basamakta toplumsal cinsiyet rolleri öğretilmesiyle başlayan kimlik oluşum süreci, zamansal süreçte ailenin etnik kökeni, inançları, sosyal köken değerleri hakkında farkındalık sağlanmasıyla tamamlanmaktadır.(Özpolat,2010)

1.2.1.4.Ebeveyn Çocuk Yetiştirme Tutumları

Çocuğun birincil öğrenme alanı olan ailesi kimlik oluşum sürecinde önemli bir yere sahip olmaktadır. Çocuk yetiştirilme sırasında ebeveynlerinden gördüğü tutumları ile kimliğini şekillendirmektedir. Genellikle ebeveynler çocuk yetiştirirken “*kendi geçmişlerini çocuklarının geleceğinde yaşatmak*” şeklinde ifade edilebilen bir anlayışı sürme eğilimi göstermektedirler. Çocuğun kimlik oluşumun sağlıklı oluşumu ebeveyn tutumlarının destekleyici ve alan açıcı olması ile doğrudan ilişkili olmaktadır.

Ebeveynler tutum ve davranışlarını çocuklarına aktarmaktadır. Çocuğun, sosyal hayat içerisindeki ilk referans sistemlerini, rol modellerini ve özdeşim kurduğu bireyleri ailede ve yakın çevresinde bulmaktadır(Aslan,2013).Adolesanların kimlik yapılanması ve ego gelişimleri üzerinde çocuğun algısında konumlanan aile ortamının, ebeveyn tutumlarının etkili olduğu buna ek olarak benlik imgesini ortaya koyma ve kimliklerinin biçimlenmesinde de önemli bir faktör olduğu ortaya koyulmaktadır. Literatür taramaları neticesinde görülmektedir ki kimlik karmaşası yaşayan çocukların ebeveyn tutumları onları az destekleyen ve otoriter tutum sergileyen ebeveynlerdir(Uzman, 2002). Özcan (2010) yaptığı bir çalışmada ebeveynlerinin demokratik tutumunun yüksek düzeyde olmadığını algılayan adolesanların kimlik algılarının da anlamlı bir biçimde yüksek olmadığını, ebeveynlerinin demokratik tutumunu düşük düzeyde algılamayanların ise kimlik algılarının hem düşük hem de orta düzeyde demokratik algılayanlardan anlamlı olarak daha fazla olduğu görülmüştür. Bu açıklamalardan yola çıkarak diyebiliriz ki aile içerisinde yakın ve kabullenici ilişkiler çocukta bağımsızlık ya da özerklik duygusunun oluşmasını desteklemekte ve çocukların “*pozitif kimlik*” kavramını geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Bunun tam tersi biçimde engelleyici, cezalandırıcı ve reddedici ebeveyn tutumu ile yetişen çocukların ise kimlik oluşumunda güvensizlik ve utangaçlık meydana gelmektedir. Ebeveyn tutumunun yanlış olması ve bozuk aile yapısının var oluşu uyumsuzlukların ve “*ters kimlik*” gelişiminin başlıca kaynağı olmaktadır (Aslan,2013).

1.2.1.5.Arkadaş Ortamları ve İlişkileri

Bireyin sosyal kimliği oluştururken ailesinden sonra gelen en önemli yapılanma arkadaşları ve akranları olmaktadır. Özellikle çocuğun kimlik oluşumu evresi olan genital dönemde çocuk, akran ve arkadaşlarını rol model almakta ve onların bakışındaki yansımadan kimliğini oluşturmaya çalışmaktadır.

Bireyin ebeveynlerinden sonra yaşamının her döneminde ihtiyaç duyduğu, iletişim gruplarının tüm niteliklerini içerisinde barındıran, ortak davranış kalıplarının ve tutumların paylaşıldığı, yeni davranış kalıplarının ve tutumların geliştirilmesine zemin hazırlayan en küçük toplumsal birim olarak tanımlanan arkadaş grubu bireyin kimliğinin oluşumunda önemli bir faktör olmaktadır(Köknel,2005:269). Bu açıklamaları destekler nitelikte Avcı (2009) tarafından yapılan bir çalışmada; arkadaşlık ilişkilerinin ait olma arzusu, emosyonel bütünlük ve istikrar, iletişim imkanı, yardım ve destek, değer görme duygusu sağlama ve kişiliği destekleme sağlayarak bireyin kendini işlevsel hissetmesine yardımcı olan bir etmen olarak ortaya konulmaktadır. Bireyin bireysel ve toplumsal kimlikle arkadaşlık ilişkileri arasında pozitif ilişkiler bulunmaktadır. Çünkü arkadaş ortamı çocuğa ebeveynleri dışında spesifik bir kimlik geliştirmesi için uygun bir zemin sağlamaktadır(Aslan,2013).

1.2.2. Kimlik Yönelimleri

Kimliğin ne olduğu ve nasıl ortaya çıktığı bölümler etrafında ayrıntılı bir biçimde ele alınmış ve bunlara etki eden faktörler açıklanmıştır. Burada önemli bir soru doğmaktadır: Kimlik oluşumu sürecindeki yönelimler nasıl bir şekilde kategorize edilmektedir. Bu başlık etrafında ayrıntılı bir şekilde bu soruya cevap aranmaya çalışılacaktır.

1.2.2.1.Bireysel Kimlik

Bireysel kimlik, bir bireyin kim olduğuna, kendi özellikleri ve konumuna dair toplumsal emosyonel bakışını işaret etmektedir(Şimşek,2002).Bireyin kendine bakışı üzerinden oluşturduğu temsilleriyle bir bütün olarak kimliği oluşmaktadır. Bu noktada bireysel kimlik bize bireyi diğerlerinden ayıran belirgin özellikleri, bireyin bağımsız, biricik ve tek oluşunu işaret etmektedir(Aslan,2013).Fakat burada üzerinde durulması gereken nokta bireyin bireysel kimliğini oluştururken sahip olduğu temsillerine dair olan bakışı toplum ve çevre tarafında da edindiği ve onun harmonik bir biçimde kendi bakışını sentezleyerek kimliğini oluşturduğu olacaktır.

Kimliğin bireyselliği zemini etrafında nasıl oluştuğuna bakıldığında, bireylerin birbirine dair bağlılık duygusunun gelişmesi ve kimliğin ait olmaya dair olan işlevselliğine hizmet eden toplumsal etkileşim ile diğerleriyle karşılıklı bağımlılıkların ve yakın ilişkilerin geliştirilmesi sonucu ortaya çıktığı görülmektedir(Simon, 2004). Bunun dışında, yapılan literatür taramaları sonucunda görülmektedir ki bireylerin bireysel kimlikleri toplumsal kültürden daha ağır basmaktadır. Bunun nedenine bakıldığında ise karşımıza kültür tarafından bireyselci ve bağımsız olma, toplulukçu olan ve karşılıklı bağımlılığın daha önemli görülmesi düşüncesinin mevcudiyeti çıkmaktadır. Bu noktada görülmektedir ki bireyin bireysel ve toplumsal kimliği arasında ayrımlar bulunmakta ve bu farklar kimlik içerisinde farklı şekillerde konumlanmaktadır. Yani bir kimliğin bireysel ya da toplumsal olarak ayrı oluşu bireyin toplumsal çevre içerisindeki spesifik fakat bağıntılı konumuna bağlı olarak değişmektedir(Şimşek,2002;Aslan,2013).Bu noktadan hareketle bireysel kimlikle ilişkili olan toplumsal kimliğin nasıl ve ne şekillerde konum aldığı aşağıdaki bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

1.2.2.2.Toplumsal Kimlik

Toplumsal kimlik, bireyin farklı gruplar içerisindeki üyelikleriyle birlikte kendini tanımlaması ve bu gruplarla bir bütün olarak toplumsal özdeşleşmelerinin kolektifliği olarak tanımlanmaktadır(McLeod,2008).Toplumsal kimlik bireyin benliğine dair olan bir kavram olmaktadır. Benlik kavramının bir uzantısı olarak da toplumsal bir gruba üyelik ile bir bütün olarak bu üyeliğe verilen değerden ve emosyonel önemden doğmaktadır(Tutar,2016:79).Başka bir ifade ile toplumsal kimlik, bir bireyin, sosyal bir grupta algılanan üyeliğinden türetilen kendilik kavramının bir parçası olarak konum almaktadır. Bununla birlikte bilişsel ve güdüsel olma özelliği taşımaktadır. Bunun nedeni toplumsal kimlik bilişsel bir olgu ve dürtüsellik niteliği taşımaktadır. Çünkü bireyin sadece bir gruba ait olma olgusu ve kendine olan saygı ihtiyacını doyurma arzusu bu etkileri tetiklemek için yeterli ve gerekli olmaktadır(Taylor et al.,2008:195-197). Toplumsal kimlik aynı zamanda “topluluk hissi” kavramı çerçevesinde de ele alınmakta ve bireyin kendini içinde yaşadığı toplumun bir parçası olarak görebilmesinin ne gibi faktörlerle ilişkili olduğu ortaya koymaktadır(Akt;Demir,2009).

Kimlik oluşumu paradoksal bir yapıya oturmaktadır. Birey ancak bir ötekinin sayesinde kendilik bilinci olarak kendini tanımaktadır. Fakat, kendilik bilinci olarak var oluş göstermek için, arzu konumundaki algıda diğerini inkar etmesi de gerekmektedir. Hem bir diğerine ihtiyaç duymak hem de o diğerinden bağımsız olmayı arzulamak...

Arzulayan konumdakinin farkındalık kazanması, tanınmayı arzulayan bir öteki algıya karşı çıktığı ölçüde anlam taşımaktadır. Sonuç olarak, çağımızda kimlik olgusu, durağan olmayan iklim ya da iklimler arasında sayısız işaret, değer sistemi, uyaran ve daha bir çok nitelik arasından seçilen etmenlerin sentezine dayanmaktadır. Bu sentez yapılırken bazen ikili, bazen çoklu, bazen de her iki çatışma eksenlerinden birlikte yararlanılmaktadır(Şimşek,2002).

1.2.2.3.Kolektif Kimlik

Kolektif kimlik, bir kültürün taşıdığı norm, değer, sosyal kontrol gibi topluma özgü niteliklerin içselleşmesi ve bunlarla benzeşmek amacıyla edinilen toplumsal kimlik anlamına gelmektedir. Bireysel kimlik bir ilişki ve aidiyet unsurları içermesi bakımından kolektif kimliğe işaret etmektedir. Başka bir ifade ile bireyin milliyetine, dinine, politik gruplarla olan ilişkisine göre şekil almaktadır. Bu anlamda birey, kolektif kimliğini ortaya koyarken ister istemez sosyal özdeşleşmelerine bağlı olarak grup aidiyetlerinin de altını çizmektedir(Özgül,2017).Başka bir ifade ile kolektif kimlik, *“belirli bir insan grubunun, kendine has niteliklere sahip olduğu ve bir tekillik özelliği taşıdığı yönündeki bilinç ve ait olma duygusu”* olarak tanımlanmaktadır. Bilgin(1995) kolektif kimliği alanı ve sınırları belirlenmiş, belli bir kültürel topluluk tarafından geçen kimlik olarak sınırlandırmakta veya genişletmektedir. Kolektif kimliğin niteliklerini ise *“grup üyeleri tarafından kültürel olanı sübjektif yaşantı olarak algılanıp yaşanması, ötekileriyle zıtlık içinde ve onlardan farklı olma olarak tanımlanması, gruba aidiyet olma bilincinden kaynaklanması, negatif ve pozitif özellikleri içeren değişik bir temsiller sistemi içinde kavranması ve bununla birlikte istikrarlı bir fikirler sistemi ya da ideoloji içermesi”* etrafında konumlandırmaktadır(Akt;Yanık,2013).

Kolektif kimlikler, sosyal sınırları yapılandırmak için oluşturulan benzerlik ve farklılık modelleri olarak tanımlanabilmektedir Kolektif kimlikte geçmişe dönük bir yan bulunmaktadır; çünkü kolektif kimlik, bir takım simgeler, yaşantılar, sanat eserleri, görenekler, ritüeller, huylar, değerler, inançlar ve bilgilerle yüklü bir gelenekten, atalardan gelen mirastan, kısacası kolektif bilinçten hareketle inşa edilmektedir. Birey toplulukları kendilerini ortak geçmişte tanımakta, bu geçmişi bilincine işlemekte, ritüelleşmiş anımlarla anımsamakta ve yorumlamaktadır. Bundan dolayı kolektif kimliğin konumlanmasında *“sosyal imajinerin kolektif bilinci şekillendirmesi”* söz konusu olmaktadır(Alperen,2008).

Burada ayırımına varılması gereken önemli bir nokta, kimliğin kolektif yönüne işaret etmek, kimliğin tamamen içinde bulunulan grup tarafından belirlendiği anlama gelmemesidir. O hem toplumsal hem de bireysel olarak inşa edilebilmektedir. Bu yapılanma da toplumsal yapıların kırılabilirliği ve dinamikliğiyle bağlantılı olarak şekillenmektedir(Bilgin,1998).

1.2.3. Kimlik Gelişiminde Kuramsal Yaklaşımlar

Kimliğin ne şekilde oluştuğunu ve geliştiğini açıklayan birçok farklı kuramsal yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımlardan bir kısmı kimliğin psikososyal bir zeminde meydana geldiğini savunurken bir kısmı toplumsal ve sembolik etkileşim kapsamında etkileşimsel bir zeminde meydana geldiğini savunmaktadır. Bu paragraf altında kimlik gelişimine dair olan kuramsal yaklaşımları ayrıntılı bir biçimde ele alıp açıklamaya çalışacağız.

1.2.3.1.Psikososyal Gelişim Kuramı

Psikoloji bilimi etrafında gelişim evreleri ele alındığında kimliğin olgunlaşma sürecinin genital dönem ile birlikte başladığını söylenebilmektedir. Psikoloji literatürü içerisinde bu konuya yönelik bir çok farklı görüş olsa da kuramcılarının büyük bir çoğunluğu bu fikri kabul eder görünmektedir. Bu sebepten dolayı bu çerçevede dahilinde pek çok kuram ele alınabilir, fakat kimlik konusuna gelişim dönemleri içerisinde özellikle önem veren ve literatürde sıklıkla ismi yer alan Eric Erikson'un psiko-sosyal gelişim kuramı etrafında ele almak daha doğru olacaktır. Erikson'a göre kimlik duygusu, beden içerisinde kendini güvende hissetme, gidişatının yönünün neresi olduğunu bilme ve kendisi için önemli olan insanların ona onay vereceği ve kabul göstereceğine dair hissettiği emosyonudur. Ona göre kimlik oluşturma süreci kişinin çeşitli konularda (meslek, din, politik görüş, cinsiyet gibi) seçimler yapmasını içermektedir. Kimliğin oluşumu birey bir keşif süreci olarak ifade edilmektedir. Birey yaşamının her döneminde "ben kimim" sorusunu sormakta fakat bu soru genital dönemde daha çok yoğunluk kazanmaktadır. Bu yoğunluğun sebebi ise adolesanın karar alma ile ilgili bilişsel becerilerinin, sorumluluk duygusunun vb. özelliklerin bu dönemde belli bir olgunluğa ulaşmasından kaynaklanmaktadır(Akt;Yıldırım,2016). Fakat kimlik gelişimi ne genital dönemle başlayan ne de biten bir süreç olmaktadır. Çünkü bireyin tüm yaşamsal süreci boyunca gelişmekte ve değişim göstermektedir. Bireyde kimlik duygusunun kazanımı etkin bir çabayı gerektirmektedir. Adolesan değişik roller ile yaşantılar arasında bütünlük sağlayamadığı, dışarıdan gelen bilgileri örgütleyemediğinde kimlikte dağınıklar

görülmektedir. Bu durumun daha da ağırlaşması adolesanın kimliğinde kargaşa durumunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır(Atak,2011). Adolesanlarda kimlik bunalımıyla birlikte toplumun ve otoritenin beklentisi dışındaki rollere bürünerek marjinal davranışları benimseyebilmektedir. Kimlik gelişimi diğerleri bakışında kabul görülmediğinde adolesan, bakıştaki hiçlik yerine otoritenin istediğini yapmayan ters yönde duran bir kimlik yapılanmasını tercih edip toplumun kabul etmediği bir seçenek olma arzusu taşıyabilmektedir.

Erikson, kimlik kavramını ele alırken bağlanma zemininden doğarak konumlanan bir kavram olduğunu ifade etmektedir. Başka bir ifade ile kimliğin oluşumunun aşaması bağlı ve adanmış olma görevini geçme ile orantılıdır. Kimliğin arzusu, toplumsal bir düzeni onaylamak ve onun tarafından onaylanmaktır(Akt; Aslan, 2013).Bu açıklamalar etrafında diyebiliriz ki bireyin kimlik oluşumu aynı zamanda toplumsal kimlik oluşumu ile de paralel bir şekilde şekillenmektedir. Bu sebepten dolayı aşağıdaki paragrafta toplumsal kimlik kuramı etrafında kimlik ele alınmaya çalışılacaktır.

1.2.3.2.Toplumsal Kimlik Kuramı

Tajfel ve Turner'ın (1979)kurucusu olduğu toplumsal kimlik kuramı, bireylerin, toplumsal gruplara ilişkin kendi kimliklerini konumlandıkları ve bu toplumsal kimlikler ile kendi kimliklerini korumaya ve desteklemeye çalıştıkları önermesiyle başlamıştır(McLeod,2008).Kurama göre, bireyde anlamı olan bir grup üyeliğinin olması durumunda, kişisel kimliğin sosyal kimlikle yer değiştirmesine yol açtığını ifade etmektedir. Toplumsal kimlik kuramı, bireylerin kendilerini ve diğerlerini çeşitli gruplara ait olarak algılama eğiliminde olduğunu savunmaktadır (Kağıtçıbaşı,2014). Kuram, bireylerin varoluş tasarımlarının bir parçası olan toplumsal kimliklerini belirli bir toplumsal gruba dahil olmalarına ilişkin öğretilerinden, buna dair anlamlandırmalarından ve bu gruba dahil olmaya yönelik emosyonlarından mesafe alarak oluşturdukları varsayım zemininden kurulmaktadır. Bireyler çoğu zaman birey olarak değil, belirli sosyal sınıfların üyeleri olarak hareket etmektedir. Bu durum da, bireylerin belirli bir toplumsal oluşum içerisinde, kendilerinin ve diğerlerinin konumlarını tanımlamalarına yardımcı olmaktadır(Akt;Demirtaş,2003).

Psikolog William James'e göre de birey, onu tanıyan diğer bireylerin zihinsel temsillerinde yankı bulan kendine dair imajların niceliği ölçüsünde toplumsal benliğe sahip olmaktadır. Birey toplum içerisinde yer alan diğer üyelerle var olan kurallar ve ilkeler doğrultusunda farklılık gösteren sosyal ilişkilere girmektedir. Her bireyle var oluş

gösteren ilişki bir ötekenden farklı olmaktadır. Bu durum bireyin toplum içinde farklı görünüşleriyle tanınmasına yardımcı olmakta ve diğer üyelerin her birinin bakışında ayrı bir kimlik edinmesine sebep olmaktadır. Bu kimliklerin bileşimi ise bireyin toplumsal kimliğini oluşturmaktadır. Böylece kimlik sosyal ilişkilerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır(Akt;Aslan,2014).

1.2.3.3.Toplumsal Sınıflandırma Kuramı

Sınıflandırma, obje ya da subjeleri belirli ortak özellikler temelinde birimlerini ya da türlerini düzenli bir biçimde, belli ölçüler ve terimlerle betimleyerek gruplara ve sınıflara ayırma süreci olmaktadır. Bireyler toplum içerisinde yer alan sınıflandırmalar ile ilgili olarak bilişsel şemalar ve süreçlere sahip olmaktadır. Bu sahip olunan şemalar ve süreçler eşliğinde, benzer özellikleri olan uyarıcılar aynı sınıf içinde, farklı özellikleri olan uyarıcılar ise ayrı sınıflar içerisinde değerlendirilmektedir. Bu sınıflar bireyin kendilik kavramlaştırmasına katkıda bulunmakta, yani bireyin kendini konumlandırmasında yol gösterici olmaktadır. Kurama göre, insanlar bu bilişsel şema ve süreçler işlemini toplumsal çevrelerini daha anlaşılabilir seviyede düzenleme ve toplumsal dünyada konumlarını bulma ve kendiliklerini tanımlama için kullanılmaktadır. Bireyin sahip olduğu bu bilişsel süreçler, bireylerin toplum içinde nerede konumlandıklarını ve kim olduklarına dair farkındalık kazanmalarına yol göstermekte ve bu yolla kendilerini, aynı sınıfta bulunan diğerleriyle büyük ölçüde benzer olarak algılamaktadır. Sınıflandırma aynı zamanda tutum ve davranışlarda grup değerlerinin, normlarının ve homojenliğinin içselleştirilmesini ve bunlara bağlı kalmayı da beraberinde getirmektedir. Bu durum diğerlerinin toplumsal sınıflandırması, onların stereotipik algılarını ortaya çıkarttığı gibi kendisinin ve sonraki tanımlamanın sınıflandırması da, prototipik özelliklerin kendi kendine atfedilmesine neden olmaktadır(Mael and Ashforth1989).

Kuram, sosyal sınıflandırma süreci üzerinde, daha çok bu sürecin sonuçlarına verdiği önem yüzünden durmaktadır. Turner'a göre (1982), sosyal sınıflandırma sürecinin iki temel fonksiyonu bulunmaktadır. Birincisi sosyal çevreyi bilişsel olarak sınıflara ayırmaya yardımcı olması ve bireyi diğerlerine tanımlamak için sistematik bir araç sağlaması olmaktadır. Prototip bir kişiye atanmakta kategorisinin özellikleri sınıflandırılmaktadır. İkincisi, sosyal sınıflandırma, bireyin kendisini sosyal çevrede bulmasını veya tanımlamasını sağlamaktadır(Mael and Ashforth1989). Başka bir açıdan bakıldığında sosyal sınıflandırma, bireylerin, içinde yer aldığı grupların sahip olduğu

benzerlikleri ve içerisinde yer almadığı gruplarla arasındaki ayrımları mevcut olandan daha çokmuş gibi algılamalarına, yani abartılı görmesine neden olmaktadır. Sosyal sınıflandırma süreci sonucunda, pozitif bir kimlik arayışı içinde olan bireyler, kendi gruplarıyla diğer gruplar arasında bir sosyal kıyaslamaya girmektedir. Bu kıyaslamaların zemininde bireylerine kendilerine dair olumlu bir çıkarım yapma arzusu bulunmaktadır. Bu sebepten dolayı, bu kıyaslamayı yaparken, içerisinde yer aldıkları gruplarına iltimas geçip, karşı grupları küçümsemektedir(Akt;Demirtaş,2003). Sonuç olarak bu kuram bize, bireyin içinde yer aldığı grubunu diğer gruptan pozitif bir yönde ayrı bir konuma taşıması durumunda, kayırmacılığı toplumsal sınıflandırmanın ve gruplara ayırmanın bir etkeni şeklinde yorumladığına işaret etmektedir(Turner,1983).

1.2.3.4.Sembolik Etkileşim Kuramı

Sembolik ekolün en önemli teorisyeni George Herbert Mead olmaktadır. Sosyoloji terminolojisi çerçevesinde ele alınan sembolik etkileşim kuramının işaret ettiği esaslı konu, toplumsal iklimi meydana getiren anlamların toplum tarafından sosyal etkileşimle birlikte yaratılmakta olduğudur. Bu kurama göre toplumlar bireyin, iletişimi sağlamak amacıyla simgeler kullanması, normlar oluşturması ve davranışlarını diğer bireylerin beklentileri üzerinden ayarlayabilme yetenekleri üzerine inşa edilmektedir. Bütün bunlar bireyin sahip olduğu benlik unsurunun geliştirilmesiyle meydana getirilmektedir. Toplum ise tüm bu faaliyetlerin devamlı olarak değişim gösteren özeti olarak konumlanmaktadır. Bunun dışında toplum, aynı zamanda içselleştirilmiş normlar, roller ve ilişkiler eşliğinde zihnimize de varoluş göstermektedir(Birkök,1994).

Sembolik etkileşimci kuramda, birey için diğerlerinin onun hakkında ne düşündükleri önemli olmaktadır. Birey sosyal çevresince sürekli denetim altında tutulmaktadır. Bireyin davranışları çevresindekiler tarafından pozitif olarak kabul ediliyor ise birey takdir edilip destek görmektedir. Madalyonun diğer yüzünde, bireyin davranışları negatif olarak nitelendiriliyorsa, sosyal çevresi tarafından reddedilmektedir(Aslan,2014).

1.2.4. Kimlik Üzerine Yapılan Araştırmalar

Kimlik kavramı bir çok alanda çalışma konusu olan bir olgu olmaktadır. Çalışmacılar kimliği farklı değişkenler ile karşılaştırarak neden ve nasıl oluştuğunu, nelerden etkilendiğini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Bu başlık etrafında kimlik üzerine yapılan araştırmaları ele almaya çalışmaktayız.

Morsünbül(2005)” Ergenlikte Kimlik Statülerinin Bağlanma Stilleri, Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında kimlik statülerinin bağlanma stilleri değişkenine göre anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği fakat bu farklılığın sadece askıya alınmış kimlik statüsü boyutunda olduğu sonucuna varmıştır. Bununla birlikte cinsiyet değişkenine göre kimlik statülerinin ve bağlanma stillerinin farklılık gösterdiği ve buna ek olarak eğitim düzeyi değişkenine göre de anlamlı bir fark olduğu ortaya konulmuştur.

Köker (1997) yaptığı çalışmada kimlik duygusunun kazanılması açısından adolesan, genç erişkin ve erişkini yaş, cinsiyet, öğrenim gördükleri eğitim kurumları ve meslek değişkenleri açısından karşılaştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre yaşla birlikte kimlik duygusu arasındaki fark anlamlı olarak bulunmuş fakat cinsiyet, meslek ve öğrenim kurumu değişkenleri ile anlamlı bir fark ortaya konamamıştır. Destekler nitelikte Süslü (2002) de yaptığı çalışmada çalışan ve öğrenci adolesan örnekleminde kimlik duygusu kazanımı yönünden yaş ve cinsiyet değişkenine bağlı bir farkın olup olmadığını araştırmıştır. Araştırma sonuçları göre yaş ve cinsiyet değişkenleri ile kimlik duygusu arasında anlamlı bir fark ortaya konulmamıştır. Fakat öğrenci Adolesanların kimlik duygusu ile çalışan Adolesanların kimlik duygusu arasında fark bulunmuş ve bu fark öğrenci adolesanların kimlik duygusunun daha yüksek olduğuna işaret etmiştir.

Aslan(2013) kimlik gelişiminin bazı değişkenlerle ilişkisini belirlemek amacıyla adolesanların bireysel, toplumsal ve kolektif kimlik yönelimi, toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme, arkadaşlara bağlılık ve grupla bütünleşme düzeyleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Kimlik yöneliminin grupla ilişkili değişkenlerle ilişkisine bakılmış, adolesanlardan toplumsal gruplara üye olanlarla toplumsal gruplara üye olmayanlar ve cinsiyetler arasında bağımlı değişkenler açısından anlamlı farklılıkların olup olmadığına bakılmıştır. Araştırmanın sonucuna göre, bağımlı değişkenler(bireysel, toplumsal ve kolektif kimlik)arasında pozitif yönde anlamlı bir fark ortaya konulmuştur. Toplumsal gruplara üye olan adolesanlar bir gruba ait olmayanlara oranla kendilerini daha olumlu değerlendirmektedirler. Cinsiyet değişkeni etrafında bakıldığında kadınlar erkeklere oranla daha yüksek toplumsal karşılaştırma yapmakta, bireysel kimliğe sahip olmakta ve arkadaşlarına daha çok bağlılık göstermektedir. Arkadaşlara bağlılığın, yaşın, yakın arkadaş sayısının ve toplumsal karşılaştırma yoluyla kendini değerlendirme düzeyinin bireysel kimliği, toplumsal kimliği ve kolektif kimliği anlamlı olarak yordadığını göstermektedir.

Aslan'ın (2014) ergenlerin ailelerinin demokratik tutumları ve dindarlıkları ile kimlik oluşumu arasındaki ilişkinin nasıl ve ne yönde olduğunu incelediği çalışmasında, ergenlerin ailelerinin demokratik tutumları ve dindarlıkları ile kimlik oluşumu arasında olumlu korelasyon tespit edilmiştir. Bununla birlikte ergenlerin kimliklerinin oluşumunun anne-babaların eğitim durumlarına göre, aylık gelir düzeyine göre, gençlerin dindarlıklarına göre istatistiksel olarak anlamlı yordamalar sağlamadığı görülmüştür. Yine gençlerin Tv izleme süreleriyle kimliklerinin hayat felsefesi kazanma boyutları arasında negatif, kimliklerinin bağımsızlık boyutları arasında pozitif yönlü korelasyon tespit edilmiştir.

1.3. Depresyon Kavramı

Dünya genelinde çeşitli toplumlarda sık bir şekilde görülmekte olan depresyon yaygınlığından dolayı günümüzde üzerinde çok durulan ve intiharlarla ilişkili olan çok önemli bir bilişsel rahatsızlıktır.

Depresyon sözcüğü Latince kökenlidir ve ”*depressus*” dur; aşağı doğru bastırmak, durgunlaştırmak, kederli, cesaretini kırmak, çekmek, bitkin, donuklaştırmak, anlamlarına gelmektedir. Depresyon karşılığı Türkçe’de çöküntü ya da çöküntülük olarak kullanılmaktadır(Akt;Kesen,2014).Depresyon, “*duygu durumu ve karamsar düşünce*” olarak tanımlanmaktadır(Bozkurt,2003). Psikoloji terminolojisine bakıldığında depresyon, “*bir ümitsizlik, karamsarlık, yetersizlik, kendine güvensizlik, çaresizlik, değersizlik duygusu, önemli olmayan sebeplerden dolayı suçluluk hissi veya kendini suçlama, sosyal yaşamdan içe çekilme, iştahsızlık veya iştahta artış, uykusuzluk veya uykuda artış, psikomotor ajitasyon veya yavaşlık, psikosomatik belirtiler ile kendini gösteren zevk alamama ve intihar düşüncelerinin eşlik ettiği psikik bir çökkünlük*” olarak tanımlanmaktadır. Psikiyatri terminolojisinde ise bu durum psikolojide tanımlanan ruh durumunun uzun sürmesi ve bireyin sosyal, bireysel veya mesleki yaşamı üzerindeki negatif etkilerinin hissedilir ölçüde ağır olması halinde bu durum ruh hali rahatsızlığı olarak değerlendirilmektedir(Budak,2009:196).

DSM V’de depresyon, ağırlığına, yineleme sıklığına ve mani veya hipomani ile giden seyrine bağlı olarak farklı kategoriler etrafında değerlendirilmektedir. Bunların dışında bir başka sınıflandırma kategorisi ise depresyonu tetikleyici etmenlere veya semptom kümelerine bağlı olarak tepkisel ve iç kaynaklı olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır(APA,2014:91-113).

1.3.1. Depresyonun Nedenleri

İnsanlık tarihinin geçmişi kadar eskiye dayanan depresyonun, etiyojisini açıklamaya yönelik görüşler Hipokrat'a (M.Ö. 460-357) kadar gitmektedir. Birincil nedensel olarak "Kara Safra" teorisi ile açıklanmaya çalışılan depresyonun etiyojisi ile ilgili araştırmalar günümüzde özellikle genetik ve beyin inceleme tekniklerindeki ilerlemelerle birlikte oldukça mesafe almış ve depresyonun yapısı tüm yönleriyle ayrıntılarıyla ele alınmaya başlamıştır(Balcıoğlu,1999).

Depresyonun etiyojisine bakıldığında zemininde birden çok faktörü barındıran çok boyutlu bir rahatsızlık olduğu görülmektedir. Çok boyutlu bir kavram olması nedeniyle kuramcılar kendi içlerinde nedensellik boyutunda ayrılmış ve her biri kendi görüşü içerisinde depresyon kavramını ele alıp açıklamıştır. Bu sebepten dolayı bu paragraf etrafında depresyonun nedenleri ayrıntılı bir biçimde ele alınmaya çalışılacaktır.

1.3.1.1.Biyolojik Nedenler

Geçmişten bu güne duygu durum bozuklukları üzerinde çalışmalar yapan araştırmacılar, nörotransmitterlerin ve hormonların duygu durum bozuklukları üzerindeki rolünü açıklamaya çalışmışlardır. Depresyonun biyolojik nedenleri ile vücuttaki kimyasallarla bağlantısına ilişkin çalışmalar katekolaminler ve indolaminler olmak üzere iki grup altında incelenmektedir Yapılan araştırmalar sonucunda depresyon hastalarının serotonin, dopamin ve norepinefrin düzeylerinin az olduğu ortaya konulmuştur. Bunun dışında noradrenalin, iç salgı bezlerinin, hücre içi sodyum miktarının, asetilkolinin, nöropeptitlerin, kanda ve beyin omurilik sıvısındaki kalsiyum düzeyinin, kandaki potasyum-sodyum oranının, kan plazmasında bulunan magnezyum ve çinko, kan şekerinin yüksekliği veya düşüklüğünün depresyona neden olduğu ortaya konulmuştur(Köse, 2009;Davison and Neale,2011:241).Yapılan başka araştırmalar da ortaya koymaktadır ki depresyon hastalarının kortizol düzeyi diğer bireylere oranla yükseliş göstermektedir. Kortizol yüksekliğine ek olarak depresyon hastalarının yarısına yakınında normal inhibitör negatif geri bildirim sistemi çalışmamakta, bu sebepten dolayı deksametazon verildikten sonra kortizolün endojen sekresyonu baskılanmamaktadır.(Kartalçı,2004)Depresyonlu hastaların biyolojik yapılarının ortaya konulmasıyla birlikte psikiyatrlar ilaç alımını ve tanı koyma sırasındaki kullanacakları testleri bu bulgular üzerinden şekillendirmeye başlamışlardır.

1.3.1.2.Genetik Nedenler

Depresyonun biyolojik nedeninin yanı sıra bazı kuramcılar hastalığın genetik geçişinin nasıl ve ne yönde olduğuna dair araştırmalar yapmaya başlamışlardır. Bireyin hastalıklarının zemininde bulunan genetik geçişin önemi, rolü ve konumuna yönelik ilk gözlemleri yapan ve kalıtım yasalarını bulan Mendel' den sonra 1920 yılında Kraepelin duygu durum bozukluklarında, depresyonlarda ve manide genetiğin önemine işaret etmiştir. Ruh hastalıklarının genetik geçişli zeminini açıklamak ve genetik ile bağlantısını incelemek amacıyla yapılan aile araştırmaları, duygu durum bozukluğu gösterenlerin birinci derece akrabalarında, hastalık oranının genel nüfustaki orandan on ile on beş kat daha fazla olduğunu ortaya koymuştur. Çünkü depresyon geçiren hastaların birinci derece akrabalarında hastalanma riski genel nüfustaki riske göre iki üç kat yüksek olmakta ve bu oran akrabalık derecesi arttıkça artış göstermektedir (Köse,2009).Bununla birlikte araştırmacılar tekrarlayıcı ve erken başlangıçlı depresyonda genetik faktörün rolünün daha fazla olduğu düşünülmektedir. Biyolojik ebeveynlerinde duygulanım bozukluğu olan çocuklarda onları evlat edinen ebeveynlerde bir duygulanım bozukluğu olmaması durumunda dahi depresyon geliştirme riski normal popülasyona göre daha fazla bulunmuştur. Bu sonucu destekler nitelikte başka bir araştırma da genetiği destekler sonuçlara ulaşılmıştır. Duygulanım bozukluğu olan evlat edinilmiş çocukların biyolojik ebeveynlerinde duygulanım bozukluğu epistemolojisi, evlat edinilmemiş mizaç bozukluklu çocukların ebeveynlerinki ile yakındır. Tek yumurta ikizlerde major depresyon komorbitesi, %50 civarında iken çift yumurta ikizlerde bu oran %10-25 oranlarında olmaktadır. Sonuç olarak diyebiliriz ki depresyon, çok genli ve gen çevre etkileşimine dayanan karmaşık bir patofizyolojiye sahiptir(Oral,2017).

1.3.1.3.Psikososyal Nedenler

Kuramcıların özellikle psikiyatristlerin depresyonun zemininde genetik ve biyolojik faktörlere yoğunlaşıp sadece hastalığın fizyolojik nedenleriyle ilgilendiği görüşüne karşılık olarak bazı araştırmacılar depresyonun psikososyal nedenleri üzerine çalışmışlardır. Bu çalışmalar neticesinde stresin depresyonun tetikleyici olan en önemli nedenlerden biri olduğu ortaya konulmuştur. Meyer, depresyonu bozulan yaşam olaylarına bir tepki olarak görmektedir. Stresörlerin bulunduğu yaşam olayların reaktif depresyonda önemli bir yer tutmasının esaslı nedeni stresli yaşam olaylarının bireylerde nereye denk geldiği ve bilişsel olarak nasıl algılayıp değerlendirdiği ve bu stresörlerle başa çıkma mekanizmalarının gücünün ne kadar ve nasıl olduğu ile doğrudan ilişkili

olmasıdır. Bu koşullara maruz kalan birey bir kez depresyona girmesinin ardından beyinde oluşan kalıcı etmenler neticesiyle tekrarlayan depresyon yaşantısı yaşayabilmektedir. Zaman içinde depresyona neden olan şartlar ortadan kalksa da hastalık kendiliğinden tekrar ortaya çıkabilmektedir. Kronik stres, hiyerarşik dengedeki düşme depresyona sebep olabilmekle birlikte yaşam içerisinde olumlu olarak algılanan olaylar bile depresyonun oluşumuna yol açabilmektedir. Buradaki önemli etmen olayları yargılamanın sosyo kültürel özelliklerin, toplumsal değer ve normların zemininde oluşması olmaktadır(Balcıoğlu,1999). Bireyin çocukluk çağında büyük bir kayıp yaşaması ileriki yaşlarında da depresyona yakalanma olasılığını arttırmaktadır. Aile ve bireyin yaşadığı toplum içinde sorunlar olması direk olarak depresyona yol açmasa da hastalığın seyrini, iyileşme sürecini ve hastalık sonrası hastanın yaşama adaptasyonunu etkilemektedir(Akt;Kesen,2014).

1.3.3. Belirtileri

Amerikan Psikoloji Birliği'nin(APA) psikolojik tanı kitabında depresyonun belirtileri ve tanı kriterlerini ayrıntılı bir biçimde ele alınmış ve ortaya konulmuştur. DSM V'e göre depresyonun belirtileri:

- *“Depresif ruh hali- üzüntü, çökkünlük, boşluk, çaresizlik hissi*
- *İlgi ve zevk kaybı*
- *Uykusuzluk veya aşırı uyuma*
- *İştah kaybı ya da artışı*
- *Psikomotor retardasyon veya ajitasyon*
- *Düşük enerji*
- *Konsantrasyon bozukluğu*
- *Değersizlik veya suçluluk düşünceleri*
- *Tekrarlayan ölüm veya intihar düşünceleri”(APA,2015:91).*

Buna ek olarak başka çalışmacılar depresyonun belirtilerini fiziksel, bilişsel ve emosyonel olarak üç bölüm altında ele almıştır. Fiziksel belirtilerin içerisinde: İştahsızlık, kilo kaybı ya da çok yemek yeme kilo alma, uyku bozukluğu, cinsel işlevlerde azalma, enerji azlığı kaynaklı yorgunluk, güçsüzlük halsizlik uyku problemleri çabuk yorulma ve ağlama nöbetleri bulunmaktadır. Bireyin bilişsel belirtileri içerisinde: Benlik algısında düşüşle birlikte değersizlik düşüncesi, negatif beklentiler, suçluluk hissi, kendini eleştirme, karar vermede zorlanma, çarpıtılmış beden imgesi, motivasyon azalması, geçmiş pişmanlıklar, çaresizlik düşünceleri, odaklanamama ve tekrarlayan intihar

düşünceleri bulunmamaktadır. Son olarak bireyin emosyonel belirtileri: Kendinden memnun olmama, karamsarlık, kötümserlik, sıkıntı, umutsuzluk, yalnız hissetme, üzüntü ve acı duyma ya da duygusuzlukla kendini göstermektedir(Kesen, 2014). Depresyonun belirtileri günlük yaşam içerisinde bütün bireylerin zaman zaman hissettiği hisler ya da bilişsel düşünceler olmakla birlikte depresyonun hastalık olabilmesi bu belirtilerin günler boyu tekrar tekrar yaşanarak en az 6 ay gibi bir sürede kendini tekrarlaması gerekliliğidir.

1.3.3. Depresyona İlişkin Kuramsal Yaklaşımlar

1.3.3.1.Psikanalitik Kuram

Klasik psikanalitik görüşün depresyon formülasyonun temelinde saldırganlık, psişik aygıtın id, ego, süper ego yapıları arasındaki çatışması önemli bir yer kaplamaktadır. Depresyonu psikanalitik kuram etrafında ele alan kuramcılar, melankoli ve yas ile bağlantılı olan bilinç dışı çatışmalar üzerinde durmaktadır.

Depresyonla ilgili ilk önemli katkıyı yapan Karl Abraham,1911 yılında tedavi ettiği vakaların her birinde hastalığın kişinin sevme kapasitesini felç eden bir nefret duygusu yüzünden depresyonun ilerlediğini bulmuştur. Abraham'a göre suçluluk, nefret edilenin bastırılması sonucunda ortaya çıkmakta ve bu da depresyona, anksiyeteye ve de kendini eleştirmeye kadar gitmektedir. Daha sonra Karl Abraham "*depresif hastaları daha derinlemesine incelemeye başladığımda bu hastalarda libidonun en ilkel gelişim seviyesi olan oral ya da yamyamlık seviyeye ilerlediklerini gördüm*" şeklinde depresyon olgusunu açıklamıştır. Abraham melankoliklerdeki nesne ilişkilerini ayrıntılı bir biçimde ortaya koyarak, melankolik bireyin egosunun sevgi nesnesi ile akut bir çatışma yaşadığı zaman bu nesne ile ilişkisinden vazgeçtiğini ortaya koymuştur. Bu vazgeçişin anal dışı atma ile gerçekleştirildiğini ve nesnenin yıkıcı bir biçimde ele alınarak dışkiyla özdeş davranıldığı gibi muamele gördüğünden bahseder. Melankolik birey, varoluşuna son verdiği ve yıkıcı davranışlar sergilediği sevgi nesnesini oral olarak yeniden içe atmaktadır. Buradan mesafe alarak, Abraham da melankolik olan bireylerin erken dönemdeki anal evreye ve de oral sadistik evreye fiksase olduğunu ortaya koyarak tüm bunların nesnenin yıkıcı bir şekilde içe atılması ile konumlanması anlamı taşıdığını ortaya koymaktadır(Akt;Sönmez,2011).

Psikanalizin kurucularından olan Freud, bireyin depresyona girmesini oral dönem ile ilişkilendirmektedir. 1917 yılında "Yas ve Melankoli" üzerine yazdığı incelemesinde Freud, depresyon problemi ile ilgili olarak kendi araştırmasından bahsetmektedir. Melankolinin sevilen nesnenin kaybına tepki olabileceğini işaret etmektedir. Freud

burada melankolikte bazen gerçek deneyimler sonucunda bazen de daha yapısal faktörler sonucunda ortaya çıkan ambivalan çatışmanın önemini vurgulamaktadır. Freud melankoliğin birincil aşk nesnesi ile ilgili olarak yaptığı duygu yatırımının ambivalan olduğunu ifade etmektedir: bir kısmı özdeşim evresine yani oral döneme regrese olurken diğer kısmı da ambivalanın yarattığı sadizm evresine regrese olmaktadır. Bu emosyonlar etrafında yaşam anlamını yitirmektedir. Artık ölümü bile hak etmiştir. Böylece psikolojik çökkünlük meydana çıkmaktadır(Freud,2014).

Çocukta oral dönemde bakım verene fiksase olma, buna bağlı olarak güçlü bağımlılık duyguları sevgi isteği, ayrılığa karşı aşırı duyarlılık mevcut olmaktadır. Bu dönemde nesnesi olan anne ve anne memesine karşı ambivalan duygular hissetmektedir. Daha açık bir ifade ile sevgi ve nefret duygularını bir arada yaşamaktadır. Sevgi bilinçli zihinde yaşanırken, nefret bilinçdışı yaşanmaktadır. Depresyonda da içe atılan bir aşk nesnesi vardır ve bu nesneye karşı da aynı ambivalan duygular hissedilmektedir. Freud, depresyonu bir nesne kaybının sonucunda bireyin yasa girmesi ile ilişkilendirir. Depresyonda altta yatan kayıp gerçek ya da imgesel düzlemde olabilmektedir. Kaybın niteliği ne olursa olsun birey buna karşı yoğun bir tepki gösterir. Ve bu duygu bilinçdışı kin ve nefreti canlandırmaktadır. Katı süper egosu sebebiyle bilinçdışındaki kin ve nefret duygularını dışa yansıtılamaz, bireyin kendisine yönelmektedir. Bu negatif duyguları kendine yönelmesi bireyin benlik saygısını düşürmekte ve depresyon belirtileri ortaya çıkarmaktadır. Benlik depresyonda güçsüz bir konumda yer almaktadır(Akt; Çevik, 1993).Suçluluk hislerinin yoğunluğunu sadizmle ilişkilendiren Freud yıkıcı unsurların ölüm dürtüsü ile ilgisi olduğundan bahseder. Ona göre ölüm dürtüsü kendisini süper egodan koruyarak egoya doğru yönelir. Melankoliğin ölmekten korkmasını da süper egonun kendisini sevmek yerine benliğin nefret ettiğini ve zarar vereceğini düşünmesi ile ilişkilendirir. Bu durum Freud'a göre hem doğumda yaşanan anksiyete ile hem de koruyan anneden ayrılma ile ilgilidir. Freud melankoliğin katı süper egonun ölüm dürtüsünü işleme biçimine bağlar. Süper ego ölümcül bir cezalandırıcı haline gelir. İçsel anksiyete yaratan durumu da koruyan iyi anneden ayrılma ile ilişkilendirerek benliği cezalandıran süper ego nesnesini bıraksa da cezalandıran figürün anne mi yoksa baba mı olduğundan bahsetmez(Akt;Sönmez,2011).

Bibring,1953 yılında benlik psikolojisi çerçevesinde depresyon olgusunu ele almıştır, depresyona yol açan çatışmanın tek başında id'de değil sadece egoda da olabileceğini vurgulamıştır. Depresyonu bireyin kendine yönettiği saldırganlıkla

açıklayan görüşlere karşı çıkan Bibring' e göre depresyon patolojisi, idealler ile gerçekler arasındaki gerilimden kaynaklanmaktadır. Bireyin benliğin narsistik amaç ve arzularının realde karşılık bulamadığı durumlarda ümitsizlik ve benlik saygısında düşmeyle karşı karşıya kaldığını ve benliğin felçli bir biçimde fonksiyonlarını yerine getiremediğini savunmaktadır. Depresyon real ya da imgesel bir çaresizlik ve acıya karşı bir tepki niteliği taşımaktadır. Bibring'e göre her bireyin güçlü ve kendini seven nitelikte harmonik ve değerli olması için gerçekleştirmeye çalıştığı arzuları bulunmaktadır. Depresyon ise bu arzuların kesintiye uğraması sonucu güçsüz ve çaresiz olma durumu olarak ortaya çıkmaktadır. Bibring, her biri çok yoğun yaşanan üç ayrı tür narsistik arzunun depresif kişinin davranışlarında ölçüt olarak kullanıldığından söz eder: Bu ölçütleri 3 grupta toplamıştır: Değerli, sevilen, istenen birey olmak, güçlü ve üstün biri olmak ve sevecen olmak, yıkıcı davranışlarda bulunmamak. Bireyin bu beklentileri kesintiye uğradığında bireyin belığı güçsüz kalmakta ve kendine dair olan saygısı azalmaktadır. Kişi bu durumun sonucunda bireyselliğini tehlikede görmekte ve korku duymaktadır. Bunun sonucunda da bireyde depresyon hastalığı gözlenmektedir (Akt;Balcıoğlu,1999;Akt;Kesen,2014). Ancak egonun bu ölçütlere erişemeyeceğinin farkındalığında olması, bireyin kendini gücünü yitirmiş, ümitsiz hissetmesine ve depresif durumun hakimiyetine girmesine neden olmaktadır. Bibring, bazı durumlarda çaresizliğin bireyin kendine yönelmiş bir saldırganlığına neden olabileceğini, fakat bunun sadece ikincil bir durum olarak ortaya çıkabileceğini açıklamıştır. Bireyin, kendine olan saygısına zarar verecek bir biçimde etkileyecek herhangi bir narsistik engellenme ya da zedelenme klinik depresyonun ortaya çıkmasına neden olabilir. Bibring, depresyonu psikanaliz etrafında ele alan kuramcılar arasında süper egonun rolünden söz etmeyen tek kişi olmaktadır. Ona göre gerilim, egoyla bir başka psişik topografik yapı arasında değil, egonun kendi yapısı içinde yaşanmaktadır. Depresyon, egonun kendine olan saygısının, kendi arzularını giderememesi sonucu kısmen ya da tümüyle çökmesine rağmen, bu arzuların aynı yoğunlukta sürdürülmekte olması sonucu ortaya çıkmaktadır. Arieti'ye(1977)göre majör depresyon durumları genellikle önceden var olan bir ideoloji ile ilintili olmaktadır. Böyle biri kendisinden çok, Arieti'nin "*egemen kişi*" dediği bir ötekisi için yaşamaktadır. Buradaki öteki herhangi bir otorite ya da hedef de olabilmekte ve birey yaşamını bu hakim olan hedef ya da ideoloji çevresinde örgütlenme eğilimi göstermektedir (Geçtan, 1997:161-162).

Gabbard'a göre (1990), Arieti' nin yaklaşımının Bibring'in görüşleriyle ortak bir yönü bulunmaktadır. Çünkü her iki yaklaşımda da depresif birey, ulaşılabilecek olmayan bir arzu karşısında çaresizlik yaşayan biri olarak konumlandırılmaktadır. Bu bireyler öylesi katıdırlar ki egemen arzuları haricinde diğer bütün seçenekleri kastre ederler, farklı bir seçenek düşünemez ya da kabul gösteremezler. Bir öteki için yaşamının kendileri için iyi olmadığını fark etmelerine rağmen bu tutumlarından vazgeçememektedirler. Egemen kişiden bekledikleri tepkiyi alamadıklarında ya da imkansız arzuları gerçeğe dönüşmediğinde yaşamlarının değeri olamayacağına dair inançlara sahip olmaktadırlar(Geçtan,1997:161-162).

Nesne İlişkileri Kuramı'nın kurucusu olan Klein depresyonu, bireyin olumlu nitelikli içleştirilmiş nesnelere dair yatırımının olmamasının bir yansıması olarak kabul etmektedir. Bir başka ifadeyle, depresif bireyler bebeklik döneminde sıradan ve geçici olarak yaşadıkları depresif konumlarını aşamamış bireyler olarak konumlanmaktadır. Bu nedenle, bebeklik döneminde kendi yıkıcılıkları ve öfkeleri sonucu varoluşlarına son verdiklerine inanmış oldukları olumlu ve iyi nesnelere yasını sürdürmektedirler. Bu yıkıcı davranışları sonucu, bir yandan kaybettikleri nesnenin özlemine yaşarken, diğer yandan geriye kalan içselleştirilmiş olumsuz nesnelere tarafından kovuşturulmakta olduklarına inanırlar. Bir başka ifade ile depresif bireyler, içselleştirilmiş olumlu ebeveyn imajlarını kendi yıkıcı dürtüleri ve düşlemleri neticesinde kovuşturucuya dönüştürmüş olmaktan ötürü kendilerini değersiz hissetmektedirler(Geçtan,1997:160).

Kadın psikanalistlerden olan Horney, depresyonun ortaya çıkmasında temel bakım veren ve çocuk ilişkisinin özelliğinin ve bakım veren-çocuk ayrılığının önemine işaret etmektedir. Horney'e göre depresyona neden olan başlıca sebep, ebeveyn çocuk ilişkisinden kaynaklanmaktadır. Bu ailedeki olumsuz ilişkilerinden meydana gelmektedir. Horney bireyin üstün bir eşe veya arkadaşına, sevgi ve onaylanma, bağımsızlık, mükemmellik, statü, takdir edilme ve güç ihtiyacı içinde olduğunu söylemektedir. Bu ihtiyaçları karşılanmayan birey düşmanlık, isyan, saldırganlık duyguları yaşamakta ve depresyona girmektedir. Klein, sadece sevgi kaybı korkusu ile belirsiz olan fakat nefret edilen nesneye duyulan arzu ile ilgili suçluluk duygusuyla ilişkili "depresif pozisyon" diye adlandırdığı büyük bir ambivalan döneminin var oluş gösterdiğini eğer bu kompleks emosyonlar çözülmemişse çocuğu sonradan olacak depresyona yatkınlaştırdığını öne sürmektedir(Akt;Balcıoğlu,1999;Akt;Kesen,2014).

Sonuç olarak psikanalitik kuram etrafında bakıldığında, depresyon kayba karşı olan bir tepkidir ve kökeni diğer psişe hastalıkları gibi çocukluk dönemine uzanmaktadır. Aynı zamanda psikanalitik kuramın temelinde depresif kişi düşmanca duygularını bastırılmış kişi konumunda yer almaktadır. Bu bireyler ihtiyaç duydukları zaman sevdiklerinin yanlarında olmayacaklarından korkarlar. Kendileri bu yükü taşıyamadıklarında ise öfke ve düşmanlık duygularını kendilerine yöneltirler.

1.3.3.2.Davranışçı Kuram

Davranışçı kuramın önemli kuramcılarında olan Skinner (1957), depresyonunu davranışçı kuram etrafında ele alıp açıklamıştır. Skinner'e göre depresyon, sosyal çevrenin olumlu olarak pekiştirdiği davranışlar için pekiştirecin geri çekilmesi sonucu bireyin davranışında meydana gelen güçsüzleşme olarak tanım bulmaktadır. Lewinsohn (1982) da şekilde depresyonun düzeneğini pekiştirme evreleri ile açıklamaktadır. Lewinsohn'a göre depresyon, reaksiyona yönelik düşük oranlı pozitif ve yetersiz pekiştirmeler ile yüksek oranlı cezalandırıcı yaşantılara maruz kalmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Akt; Sümer, 2008).

Seligman'ın (1981) öğrenilmiş çaresizlik kuramının çerçevesi depresyonun önemli bir psikolojik süreç olduğu ve bireyin beklentilerini etkilediği şeklinde açıklanmıştır. Kuram yapılan deneyler üzerinden inşa edilmiş ve özellikle reaktif depresyonlara açıklama getirme noktasında önemli bir yere sahip olmuştur. Kuramın temelini oluşturan araştırmada bir denek hayvanı bir kafese kapatılıp alttan elektrik şoku gibi can yakan ve hayvanın kontrolü dışında bir uyarın verildiğinde kurtulma davranışı gösterip kafesinden çıkmaya çalışan hayvan zaman içinde bunu başaramadığını anlayacak ve kontrol edemediği bu uyarın karşısında çaresizlik durumu yaşayarak kendisini bırakıp durumu kabullenmektedir. Kuram içerisindeki bu kabullenme durumu depresyona denk düşmektedir. Burada depresyonun nedeni şu şekilde açıklanmaktadır: Birey ya da hayvan çaresizliği öğrendiği için kontrol edemeyeceği fikrine alıştığı için kontrolü sağlamak için gerekli motivasyonu gösterememektedir. Uyarına karşı emosyonel tepkisi azalmış olup boyun eğici tutum içine girdiğinden emosyonel eksiklik kaynaklı çaba göstermeyi bırakmış olabilmektedir. Ve son olarak tepki-sonuç ilişkilerini görememeye bağlı olarak kontrol edebileceği durumlarda da çağrışım yapamadığı için ayrımı tanıyamaz hale gelmektedir. Bu sonuçlardan yola çıkarak, insanlarda depresyon oluşumuyla ilgili benzer açıklamalar getirilmeye çalışılmıştır. Bir birey çocukluğundan beri tüm girişimleri engellenmişse her seferinde hayal kırıklığı yaşamışsa, her türlü

çabasına rağmen istediğini elde edemeyip hep çaresizlik duyguları yaşamışsa yaşamının daha sonraki döneminde de karşılaşacağı herhangi bir olayda kontrol duygusunu sağlayamadığı için önceki olumsuz yaşantılarıyla karşılaştırma yaparak motivasyonel tepkilerde bulunamayacak ve depresyon patolojisini gösterecektir (Akt;Balcıoğlu,1999).

Abramson ve arkadaşları (1978) yetersiz olan modeli yeniden gözden geçirmişler ve böylece dört etmen altında yeniden ele almışlardır. Bunlardan birincisi hoşnut olmama beklentisi ve nefret duygusudur. Burada bireyin hoşnut olmama beklentisinin yüksek olduğu veya bireyin birçok beklentisi gerçekleşmediği işaret edilmektedir. İkinci etmen, kontrol edememe etmenidir. Birey gerçekleşmesi mümkün olacak durumlar hakkında bir şey yapamamaktadır. Kontrol edilemeyen olayların bağlantısı, bireyin olaya tepkisini belirlemektedir. Bu üç boyut şunlardır: İlk boyut; içsel-dışsal boyutudur. Bu boyut bireyin yaşadığı bir olayın sebebini bireyin dışındaki faktörlere bağlaması ile ilgilidir. İkinci boyut Tutarlı-tutarsız boyutudur. Bu boyut olayın nedeninin nasıl değişip değişmediği ile ilgilidir Üçüncü boyut ise evrensel-belirli boyutudur; Bu boyut algılamının nasıl açıklandığı ile ilgilidir. Üçüncü etmende yükleme biçimi etmeni ele alınmaktadır. Birey negatif olayları çarpıtılmış bir şekilde içsel, tutarlı ve evrensel olan pozitif olayları da dışsal nedenlere bağlama eğilimde olmaktadır. Son olarak dördüncü etmen, motivasyonel, bilişsel ve emosyonel semptomların önemine işaret etmektedir. Burada hoşnutsuzluğun büyüklüğü ve deneyimsizlik beklentisi, motivasyonun azalmasına ve bilişsel yetersizliklere sebep olmaktadır(Akt;Sümer,2008).

Sonuç olarak diyebiliriz ki davranışsal kuram çerçevesinde depresyon, bir bireyin çevresindeki olumlu pekiştireçlerinin azalıp, cezaların çoğalmasından kaynaklanmaktadır. Bununla birlikte bireyin yaşadığı negatif olaylara karşı yaptığı genellemeler ve öğrenilmiş çaresizlik kaynaklı olarak pozitif olaylara karşı motivasyon göstermeyişi de depresyon patolojisine zemin oluşturmaktadır.

1.3.3.3.Bilişsel Kuram

Bilişsel kuram depresyonu, bireyin kendine dair olan olumsuz düşünceleri üzerinden açıklamaya çalışmaktadır. Beck'in depresyon modelinde kişinin kendisine ve dünyaya ilişkin bakış açısının duygulanım üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra kişiyalnızca bulunduğu zaman dilimi ile ilgili değil geleceğe dair, yaşamının gidişatına ilişkin, hedeflerine ilişkin kaygılar da taşımaktadır. Bu tablo hayata küsme, dünyaya ilişkin varsayımlar, duygusal iyi oluş ve depresyon değişkenlerinin tümünde

ortak bir nokta olarak bireyin yaşamının tümüne yönelik amaçsallığının ve dünyaya ilişkin değişen değerlendirmelerin bulunduğunu göstermektedir. Bu bölümde depresyonun kuramsal temeli üzerinde durulmuştur. (Erkmen,2017)Beck (1967), depresyon zemini olan bireylerin bilişsel düzey ve düzlemde çarpıtılmış, yanlı, gerçek dışı davranış kalıpları ve negatif şemalarının bulunduğunu, bunların da duygu durumu bozarak depresyona yol açtığını söylemektedir. Bilişsel hatalar, depresyon patolojisi gözlenmeyen bireylerde de görülmesine rağmen depresif bireylerde bu bilişsel süreçler diğerlerine oranla daha abartılmış olarak algılanmaktadır. Beck depresyonun psikolojik alt yapısında etken olan bilişsel yapıları olumsuz üçlü yapılar olarak ayırmaktadır: Kendini, dünyayı ve geleceği olumsuz algılamaya işaret etmektedir. Bireyin kendine dair olumsuz algıları, bireyin kendini kusurlu, yetersiz ve değersiz olarak görmesine denk düşmektedir. Birey, yaşadığı olumsuz deneyimleri kendi fiziksel, psişik ve duygu durumlarındaki eksikliklerle ilişkilendirme eğiliminde olmaktadır. Kendini eksik kabul ettiği için de kendini değersiz görmekte ve reddetmektedir. Bireyin dünyaya dair olumsuz algıları çevrenin beklentileri ile baş edemeyeceği algısına yönelik yargılamasına denk düşmektedir. Ve son olarak bireyin geleceği olumsuz algılamasına dair olan yapı, bireyin geleceğine baktığında şimdiki zorlukların ve bu zorlukların ileride de devamlı olarak süreceğini; ileriki yaşantılarında da engellemeler, hayal kırıklıkları ve yoksunluklarla yüz yüze geleceğini düşünmesine işaret etmektedir(Davison and Neale,2011:242). Beck, bireylerin bu kararları alırken sahip olduğu temel bilişsel yanlılıklara sahip olduğunu ifade etmektedir. Bu yanlılıklar, bireyin bilişsel sisteminde bulunan mantık hatalarına karşılık gelmektedir. Bu yanlılıklar:

- *“Keyfi çıkarsama: Bireyin herhangi bir olay ya da yaşantı karşısında, yeterli ve somut bir kanıt olmadan olaylardan kötü ve olumsuz bir sonuca varmasını ifade etmektedir.*
- *Seçici soyutlama: Birçok ögesi olan bir durumda öğelerden yalnızca önemsiz sayılabilecek bir ayrıntıya dikkat ederek, yaşantıyı bu ölçüte göre sonuca vardırılmayı ifade etmektedir.*
- *Aşırı genelleme: Tek bir nedene ve olasılıkla da mantık dışı bir olaya dayanarak kendi yetersizliği ve değeri konusunda çok genel bir sonuca varmayı ifade etmektedir.*
- *Abartma yada küçümseme: Bireyin küçük bir başarısızlığı abartırken pozitif bir yaşantıyı ya da edinilmiş bir başarıyı da küçümsemesi ve olumsuz olarak değerlendirmesini ifade etmektedir.*
- *Kişileştirme: Bireyin kendi dışındaki olaylarla kendisi arasında otomatik bir şekilde ilişki kurmasını ifade etmektedir.*

- *İkili Düşünme: Bireyin bütün yaşantılarını olumlu ve olumsuz kategorilerden birine yerleştirme eğilimidir.*” (Ayverdi, 1990; Davison and Neale, 2011:242).

Beck’e göre depresyonun zemini niceliksel ya da niteliksel bir “kayıp” tır. Depresyon patolojisi gözlenen birey, bu kaybı kendindeki bir eksikliğe veya bir bozukluğa yükleyerek, “onu kaybettim, çünkü ben eksik ve kusurluyum” şeklinde yorumlama eğiliminde olmakta, sahip olduğu kayıptan kaynaklı sadece acı çekmemekte, bununla birlikte benliği ve varoluşunda bir “eksiklik”. “bozukluk” keşfetmektedir. Süreç içerisinde bu bilişsel sistem tüm kişiliğini işgal etmekte ve bireyselliğini yok etmektedir. Bireyin yaşantılandığı her tecrübe bu bozukluk etrafında değerlendirilmekte ve en basit negatif yaşantı bile bu bozukluğun kanıtı olarak yorumlanmaktadır. Depresyondaki birey bu noktada kendine dönerek kendini suçlamaya başlamakta ve kendini suçlama devamında tıpkı başka bir insanı reddeder gibi kendini reddetmeyi getirmektedir(Akt;Kesen,2014).

Ellis’in (1970) Akılcı Duygusal Kuramı’ na göre depresyonun oluşumuna mantık dışı fikirler, emosyonlar ve davranışlar neden olmaktadır. Otomatik düşünceler daha çok temel varsayımlara ve inançlara dayanmaktadır. Bu modelde emosyonel değişimler gerçek dışı inançlardan kaynaklanmaktadır. Ruhsal hastalıklar, algılanan olayların tamamen bireyin içinden gelen bir emosyonlar eşliğinde yorumlanması sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü insanlar olayları mantık dışı inanç sistemlerinden geçirerek iç dünyalarında emosyonel sorunlara dönüştürme eğilimindedirler. Ve bu değerlendirmeler dogmatik, "gerekir" "şarttır" "olmalı" gibi formlarda yönlendirilmektedir. Bununla beraber Ellis (1988), dört tür gerçek dışı düşüncenin bu formların temelini oluşturduğunu ortaya koymaktadır. Bu gerçek dışı düşünceler: Korku, düşük engelleme toleransı, bireyin kendi ve diğerlerini veya dünyayı evrensel olarak olumsuz değerlendirmesi ve son olarak da her zaman "asla" şeklinde düşünmedir. Bu noktadan hareketle Ellis, depresyonun yapısını bu gerçek dışı inanç sistemi üzerinden açıklamaya çalışmış ve depresyonun temelinde belli bir liste halinde belirtilen bu inançların olduğunu ortaya koymuştur(Akt;Bozkurt,2003).

Sonuç olarak bilişsel kuram çerçevesinde ele alınan depresyona bakıldığında, depresyon patolojisine sahip birey, kendini değersiz, yetersiz hissetmekte ve negatif olaylardan kendini sorumlu tutmakta ve diğerleri tarafından beğenilmediğini düşünmektedir. Çevresi ile olan ilişkilerini ve yaşantılarını olumsuz olarak algılamakta, dünyanın aşılamayacak güçlüklerle dolu olduğunu düşünme eğilimi göstermektedir.

Geleceği karanlık, başarısızlık beklentisi içinde ve ümitsiz bir durum olarak algılar. Bu kurama göre, depresif kişiliğin en önemli ayırt edici özelliği negatif düşünce sisteminin yaygın oluşu olmaktadır. Depresyondaki bir birey, dünyanın kötü bir yer olduğunu ve geleceğin ümitsiz olduğunu düşünmekte, hayata karşı olan bu negatif tutumun başka bir yönü olarak da kendine karşı da negatif tutumlar almaktadır.

1.3.4. Kişiler Arası Bağımlılık, Kimlik Yönelimleri ve Depresyon İlişkisi

Alçalar(1999) "Fiziksel Hastalıktaki Depresyonun Bilişsel Kuram Açısından Psikiyatrik Depresyon İle Karşılaştırılması" adlı çalışmasının sonucunda fiziksel hastalığa bağlı depresyon grubunun olumsuz çarpıtılmış düşünceleri puanı ile psikiyatrik depresyon grubunun puanı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Depresyon patolojisi görülen hastaların olumsuz çarpıtılmış düşünceleri fizyolojik hastalığa sahip bireylere oranla yüksek olmaktadır.

Sönmez(2011) Depresif ve depresif olmayan çocukların projektif testlerde anlattıkları hikayeleri karşılaştırıldığında, depresif çocukların hikayelerini söze koyarken diğeri tarafından kabul edilme ihtiyacı içinde oldukları ve sık sık klinisyenle iletişime geçmeye çalıştıkları görülmüştür. Bu iletişim ve onaylanma ihtiyaçlarının psişelerinde yaşadıkları eksikliklerle ve yetersizliklerle ilgili olduğu düşünülmektedir. Depresif çocukların sözele yatırım yapmamaları sözel alanlarda depresif olmayan çocuklardan daha fazla zorlanmalarına yol açmıştır. Çünkü depresif çocuklar soyut sembollerle çalışmaya ve sözel belleğe yatırım yapmamaktadır. Depresif çocuklar bu alanlar yerine somut hızlı bir şekilde çalışma yeteneğinin ve algısal uyaranlarla ilgili motor tepkilerini bütünleştirme yeteneğinin değerlendirildiği diğeri alanlara yatırım yapmışlardır. Depresif çocukların incelemeler sırasında sık sık durakladıkları, düşünmede zorlandıkları dikkati çekmiştir. Depresif çocuklar için düşünmek acı verici bir eylem iken depresif olmayan çocuklar için düşünmek haz veren, keyifli bir eylem olarak görünmektedir. Bu olumsuz bilişsel süreçlerin kaynağı anne ve bebek arasındaki ilişkiler zemininde oluşmaktadır.

Castro ve ark. (1991) kanser hastaları ile yaptıkları çalışmada, hastanın rasyonel olmayan düşünceleri ile sıkıntısı arasında bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Rasyonel olmayan, çarpıtılmış düşüncelerin depresyon, öfke, kaygı ve üzüntüde artmaya, buna karşılık hastanın benlik saygısında azalmaya yol açtığı bulunmuştur.

Bozkurt (1998) lisede öğrenim gören öğrencilerinin olumsuz otomatik düşünceleriyle akademik başarıları arasındaki ilişkileri araştırdığı araştırmasında, lisede öğrenim gören öğrencilerin cinsiyet değişkeni ile akademik başarı ve cinsiyet ile

depresyon arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ayrıca kız öğrenciler, erkek öğrencilere oranla daha fazla olumsuz otomatik düşünce ve kaygıya sahiptir. Akademik başarı düzeyi ile depresyon puanları arasında anlamlı bir ilişki saptanan bu çalışmada başarılı ve başarısız öğrencilerde depresif olmayan orta derecede depresif ve depresif grupların otomatik düşünceler, depresyon ve kaygı puanları arasında anlamlı farklılıklar olduğu ortaya konulmuştur.

Bozkurt(2004)üniversite öğrencilerinin depresyon ve kaygı düzeylerini incelediği araştırmasında, cinsiyet değişkeni etrafında bakıldığında kız ve erkek öğrenciler arasında depresyon düzeylerinde anlamlı bir farklılığın olmadığı bulunmuştur. Öğrencilerin yetiştirilme tarzındaki ebeveyn tutumları değişkeni etrafında annesinin tutumunu “ilgisiz” olarak algılayan öğrenci grubuyla “demokratik” olarak algılayan öğrenci grubu arasında depresyon düzeyleri arasında anlamlı bir fark gözlemiştir. Annesinin tutumunu “ilgisiz” olarak algılayanların depresyon puan ortalamaları annesinin tutumunu “demokratik” olarak algılayanların depresyon puan ortalamalarından daha yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte babasının tutumunu “ilgisiz” olarak algılayanların depresyon düzeylerinin, babasının tutumunu “otoriter” ve “demokratik” olarak algılayanlara göre daha yüksek düzeyde olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin başarılarını algılamalarına göre, kendilerini “başarısız” olarak algılayanların, “başarılı” olarak algılayan öğrencilere göre, sosyo-ekonomik düzeyleri “yüksek” olanların “düşük” olanlara oranla depresyon puanlarının daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Güler ve ark. (2014) üniversitede tıp fakültesi öğrencilerinin umutsuzluk, depresyon düzeyi ve sosyodemografik özellikler değişkenleri arasındaki ilişkiyi ortaya koydukları çalışmalarında, cinsiyet değişkeni etrafında bakıldığında kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla daha depresif olduğu ortaya konulmuştur. Bunun dışında öğrencilerin yaşları, ailesinin aylık gelir düzeyleri, anne ve babalarının öğrenim durumları ile umutsuzluk ve depresyon düzeyleri karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Oral (2017) “Depresyon Hastalarında Kişilik Tipi Özellikleri” adlı çalışmada depresyon patolojisi gösteren bireylerin hangi kişilik tipini daha çok gösterdiğini incelemiştir. Depresyon hastalarında en sık kişilik tipi trajikomantik kişilik tipi bulundu. Kontrol grubunun en sık kişilik tipi ise yardımsever kişilik tipi bulundu. Çalışma ve kontrol grubunda kişilik tipi yönüyle anlamlı fark bulunmuştur. Bunun dışında depresyon

tanısı alan hastaların en büyük kısmını trajikomik kişilik tipi oluşturmakta iken ehlikeyf kişilik ve barışçı kişilik bu grubun en az görülen kişilik tiplerini oluşturmaktadır. Kontrol grubunun en büyük kısmını yardımsever kişilik tipi oluşturmakta iken bu grupta en az görülen kişilik tipi ise ehlikeyf kişilik olarak saptanmıştır.

BÖLÜM 2: YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma nicel veriler ile yapılan genel tarama modelinde tasarlanmıştır. Tarama modelleri, geçmişte oluşan ya da halen bulunan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi hedefleyen araştırma yaklaşımlarıdır.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın örneklemini 2016-2017 akademik yılı döneminde İstanbul'daki devlet üniversitelerinden tesadüfi olarak seçilen 139 kız ve 169 erkek olmak üzere toplam 308 öğrenci oluşturmaktadır.

2.3. Araştırmanın Varsayımları

Katılımcı kişilerin kendilerine yöneltilmiş maddeleri ve soruları doğru anlayarak içten cevaplar verdikleri araştırmanın varsayımlarındandır.

2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın İstanbul ili ile sınırlı tutulması, bu ilde 2016-2017 akademik yılında okuyan üniversite öğrencileri üzerinde yapılması, bireylerin kişiler arası ilişkilerinde, yaşadıkları sorunlarda ve kendileri hakkındaki düşüncelerde etkili olan değişkenleri ele alması, kullanılan ölçme araçlarının ölçtüğü özellikler araştırmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır.

2.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplama aracı olarak Kişisel Bilgi Formu, Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği, Kimlik Ölçeği ve Beck Depresyon Ölçeği kullanılmıştır.

2.5.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu araştırmaya katılan öğrencilere ait demografik bilgileri belirlemek amacıyla hazırlanmış olup toplam 16 sorudan oluşmaktadır. Formda öğrencilere ait yaş, cinsiyet, babanın eğitim durumu, annenin eğitim durumu, babanın mesleği, annenin mesleği, ailenin aylık geliri, kardeş sayısı (katılımcı hariç), anne babanın durumu, ailenin yaşadığı yer, katılımcıların ebeveynlerinin katılımcılara karşı genel tutumları, yakın (samimi) arkadaş sayıları, yaşamlarından ne kadar memnun oldukları, arkadaşlık ilişkilerini nasıl değerlendirdikleri, gelecekte beklentilerine ulaşacaklarına ne kadar inandıklarına ilişkin sorular bulunmaktadır.

2.5.2. Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği (KBÖ)

Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği (KBÖ) Hirschfeld, Klerman, Gough, Barret ve Korchin (1977) tarafından bireylerin kişilerarası bağımlılık düzeylerinin incelenmesi amacı ile geliştirilmiştir. Ölçeğin orijinal hali; 18 madde duygusal güven, 16 madde sosyal özgüven eksikliği ve 14 madde otonomi olmak üzere üç alt boyut ve toplam da 48 maddeden oluşmaktadır. Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeğinin 6 maddelik Formu, McClintock ve arkadaşları tarafından yeniden düzenlenmiştir. Ölçeği Türkçe'ye uyarlayan Ulusoy (2010) iç tutarlılığın güvenirlilik katsayılarını Sosyal Özgüven Eksikliği, Otonomi ve Duygusal Güven alt boyutları için sırasıyla .72, .76 ve .79 olarak bulmuştur. Ölçek geneli için Cronbach alfa katsayısı .75 olarak bulunmuştur.

Duygusal bağımlılık ve işlevsel bağımlılık alt boyutları içeren kısa formunun her alt boyutu 3 maddeden oluşmakta ve toplamda 6 madde bulunmaktadır. Ölçek “Bana Hiç Uygun Değil”(1 puan) ile “Bana Tamamen Uygun” (5 puan) arasında değişim gösteren cevaplardan oluşan, 5’li likert tipi bir derecelendirmeye sahiptir. Ölçek hem alt boyutlara göre hem de toplam puan vermektedir. Ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçekten alınan yüksek puanlar yüksek düzeyde kişiler arası bağımlılığı göstermektedir.

2.5.3. Kimlik Ölçeği(KÖ)

Kimlik yönelimini belirlemek amacıyla kullanılan Aspects of Identity Questionnaire (AIQ)adlı ölçek yıllar içinde revize edilerek geliştirilmiştir (Cheek ve Tropp, 2002). Bu sürümlerden AIQ IIIx, iki ayrı araştırmacı tarafından Türkçe'ye çevirilerek, psikometrik özellikleri incelenmiştir (Coşkun,2004).

Ölçek 10 maddesi kişisel, 7 maddesi sosyal ve 8 maddesi de kolektif kimlik alt ölçeklerinden oluşan ve toplamda 35 maddelik likert tipi bir ölçektir.. Ölçeğin 10 maddesi nötr madde olarak kullanılmaktadır. Kişisel Kimlik alt ölçeği; bireyin kişisel değerler/ahlak standartlarını, duygularını, ideallerini, geleceğe yönelik kişisel misyonlarını ve arzularını, heyecan ve duygularını ,düşüncelerini, korku ve anksiyetelerle başa çıkma mekanizmalarını; diğerlerinden farklı biri olarak kendine özgü bir kişiliğe sahip olduğu, yaşamdaki değişimlere rağmen özünde durağan kalmaya devam edeceği bilgisini, kendiyile ilgili bilgi ve düşünceleri ile özel görüşlerini kendilik değerini ölçen toplam 10 maddelik bir ölçektir (2, 5, 8, 11, 14, 17, 19, 21, 24 ve 28. maddeler).Sosyal Kimlik alt boyutu, bireyin diğerlerine oranla popüler olması söylediği ve yaptığı şeylere başkalarının gösterdiği davranışları nasıl algıladığını, tutumlarını, fiziksel görünüşünü, diğerlerinin kendisi hakkında ne düşündüğünü, kişinin çekiciliğini, jestlerini, başkaları

üzerinde oluşturduğu izlenimlerini ve diğerleri ile birlikte gösterdiği davranış biçimi ya da sosyal davranışlarını nasıl algıladığını ölçen toplam 7 maddelik bir ölçektir (3, 6, 9, 12, 15, 22 ve 25. maddeler). Kolektif Kimlik alt boyutu ise bireyin ailesinin kuşağının bir üyesi olması, ırk ya da etnik özgeçmişi, dini, yaşanan ya da büyüdüğü yerleri, topluma ait olma duygusu, politik konulara ilgisi ya da politik etkinlikleri ve bölgesel aksanı/telaffuzu ya da ikinci bir dil bilmesi boyutlarını ölçen toplam 8 maddelik bir ölçektir (4, 7, 10, 13, 23, 26, 31 ve 33. maddeler).

KÖ adolesan ya da yetişkinlere bireysel veya grup olarak uygulanmaktadır. Ölçeği dolduran katılımcılar her maddeye “Benim kim olduğum için önemsiz”(1) “Benim kim olduğum için her zaman çok önemli”(5)’e kadar uzanan likert tipi bir ölçek üzerinde yanıt vermektedirler. Ölçeğin alt boyutları bulunurken ilgili maddelerin toplam puanı alınmaktadır. Tüm verilen puanlar toplanarak ölçüm alınır buna göre en düşük puan 25 en yüksek puan ise 125 olmaktadır.

2.5.4. Beck Depresyon Ölçeği (BDÖ)

Beck Depresyon Ölçeği(BDÖ), Beck ve arkadaşları (1961) tarafından geliştirilmiş ve Türkçe formunun geçerlik güvenirlik çalışması Hisli (1989) tarafından yapılmıştır. Ölçek, depresyonda görülen duygusal, somatik, bilişsel ve motivasyona dayalı belirtileri ölçen, klinik gözlemlerden elde edilen veriler üzerine oluşturulmuş 21 kendini değerlendirme maddesinden oluşmaktadır. Her bir madde 0-3 arası puan ile değerlendirilen dördümlük likert tipi ile ölçüm sağlamaktadır. Her bir madde için 0 puan, ölçülen depresyon belirtilerinin yokluğunu ve 3 puan, belirtinin şiddetinin en yüksek seviyede olduğunu göstermektedir. ölçeğin toplam puan aralığı 0-63 arasında değişim göstermektedir. Güvenirlik çalışmasında iç tutarlılık katsayısı 0.80 iki yarı güvenirliği 0.74 olarak bulunmuştur.

2.6. Veri Analizi

Çalışanlardan elde edilen nicel verilerin analizi için SPSS 23 paket programı kullanılmıştır. Bireyler ile ilgili frekans, yüzde ve ortalamalar verilmiştir. Kullanılan ölçeklerin Cronbach Alfa katsayısı ile güvenirlik düzeyleri incelenmiştir. Değişkenlere ilişkin normallik sınaması için çarpıklık ve basıklık değerlerine bakılmıştır. Bireylerin kişiler arası ilişkilerinde, yaşadıkları sorunlarda ve kendileri hakkındaki düşüncelerde etkili olan faktörlerin demografik özelliklere göre farklılaşp farklılaşmadığının incelenmesi için Bağımsız Örneklem t testi ve ANOVA yapılmıştır. ANOVA uygulanan değişkenlerde gruplar arası farklılığın tespiti için Bonferroni (eşvaryanslı olan

değişkenlerde) ve Dunnett T3 (eş varyanslı olmayan değişkenlerde) ikili karşılaştırmalar yapılmıştır. Kişiler arası bağımlılık ve kimlik alt düzeylerinin Beck depresyon puanı üzerindeki yordayıcılık etkisinin tespiti için enter metodu ile Çoklu Regresyon analizi uygulanmıştır. Analizler %95 güven aralığında yapılmıştır.

BÖLÜM 3: BULGULAR

3.1. Betimleyici İstatistikler

Tablo 1: Demografik özelliklerin tanımlayıcı istatistikleri

Değişken	Gruplar	n	Yüzde (%)
Yaş	18-20	82	26,62
	21-23	133	43,18
	24 ve üzeri	93	30,19
	Toplam	308	100,00
Cinsiyet	Erkek	169	54,87
	Kadın	139	45,13
	Toplam	308	100,00
Baba eğitim durumu	Okuryazar değil	21	6,82
	İlkokul mezunu	87	28,25
	Lise mezunu	80	25,97
	Okuryazar	16	5,19
	Ortaokul mezunu	52	16,88
	Üniversite ve üstü	52	16,88
	Toplam	308	100,00
Anne eğitim durumu	Okuryazar değil	81	26,30
	İlkokul mezunu	115	37,34
	Lise mezunu	39	12,66
	Okuryazar	14	4,55
	Ortaokul mezunu	41	13,31
	Üniversite ve üstü	18	5,84
	Toplam	308	100,00
Baba mesleği	Çalışmıyor	46	14,94
	İşçi	88	28,57
	Esnaf	55	17,86
	Memur	45	14,61
	Emekli	74	24,03
	Toplam	308	100,00
Anne mesleği	Ev hanımı	238	77,27
	İşçi	24	7,79
	Esnaf	9	2,92
	Memur	27	8,77
	Emekli	10	3,25
	Toplam	308	100,00
Ailenin aylık geliri	2000 TL ve altı	93	30,19
	2001-3000 TL	85	27,60
	3001-4000 TL	62	20,13
	4000 TL ve üzeri	68	22,08
	Toplam	308	100,00

Katılımcıların yaşlarına göre dağılımı incelendiğinde % 26,62'sinin (n=82) 18-20 yaşlarında, % 43,18'inin (n=133) 21-33 yaşlarında, % 30,19'unun (n=93) ise 24 yaş ve üzerinde olduğu görülmektedir. Katılımcıların yaş ortalaması 22,23'tür.

Katılımcıların cinsiyetlerine göre dağılımı incelendiğinde % 54,87'sinin (n=169) erkek, % 45,13'ünün (n=139) ise kadın olduğu görülmektedir.

Katılımcıların baba eğitim durumuna göre dağılımı incelendiğinde % 6,82'sinin (n=21) okuryazar değil, % 28,25'inin (n=87) ilkokul mezunu, % 25,97'sinin (n=80) lise mezunu, % 5,19'unun (n=16) okuryazar, % 16,88'inin (n=52) ortaokul mezunu, % 16,88'inin (n=52) ise üniversite mezunu ve üstü olduğu görülmektedir.

Katılımcıların anne eğitim durumuna göre dağılımı incelendiğinde % 26,30'unun (n=81) okuryazar değil, % 37,34'ünün (n=115) ilkokul mezunu, % 12,66'sının (n=39) lise mezunu, % 4,55'inin (n=14) okuryazar, % 13,31'inin (n=41) ortaokul mezunu, % 5,84'ünün (n=18) ise üniversite mezunu ve üstü olduğu görülmektedir.

Katılımcıların baba mesleğine göre dağılımı incelendiğinde % 14,94'ünün (n=46) çalışmıyor, % 28,57'sinin (n=88) işçi, % 17,86'sının (n=55) esnaf, % 14,61'inin (n=45) memur, % 24,03'ünün (n=74) ise emekli olduğu görülmektedir.

Katılımcıların anne mesleğine göre dağılımı incelendiğinde % 77,27'sinin (n=238) ev hanımı, % 7,79'unun (n=24) işçi, % 2,92'sinin (n=9) esnaf, % 8,77'sinin (n=27) memur, % 3,25'inin (n=10) ise emekli olduğu görülmektedir.

Katılımcıların ailenin aylık gelirine göre dağılımı incelendiğinde % 30,19'unun (n=93) 2000 TL ve altı, % 27,60'ının (n=85) 2001-3000 TL, % 20,13'ünün (n=62) 3001-4000 TL, % 22,08'inin (n=68) ise 4000 TL ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Demografik özelliklerin tanımlayıcı istatistikleri

Değişken	Gruplar	n	Yüzde (%)
Kardeş sayısı	1-2 kardeş	99	32,14
	3-4 kardeş	119	38,64
	5 kardeş ve üzeri	90	29,22
	Toplam	308	100
Anne babanın durumu	Evli	252	81,82
	Boşanmış	11	3,57
	Dul	45	14,61
	Toplam	308	100
Anne babanın sağlık durumu	Anne vefat etmiş	12	3,90
	Baba vefat etmiş	31	10,06
	İkisi de vefat etmiş	3	0,97
	İkisi de sağ	262	85,06
	Toplam	308	100
Ailenin yaşadığı yer	Köy	26	8,44
	İlçe	50	16,23
	Şehir	98	31,82
	Büyükşehir	134	43,51
	Toplam	308	100
Ebeveynlerinizin (anne ve babanızın) size karşı genel tutumları nasıldır?	Demokratik	79	25,73
	Otoriter	76	24,76
	Koruyucu	139	45,28
	İlgisiz	13	4,23
	Toplam	308	100
Yakın arkadaş sayısı	1-3	107	34,74
	4-6	126	40,91
	7 ve üzeri	75	24,35
	Toplam	308	100

Katılımcıların kardeş sayısına göre dağılımı incelendiğinde % 32,14'ünün (n=99) 1-2 kardeş, % 38,64'ünün (n=119) 3-4 kardeş, % 29,22'sinin (n=90) ise 5 kardeş ve üzeri olduğu görülmektedir.

Katılımcıların anne babanın durumuna göre dağılımı incelendiğinde % 81,82'sinin (n=252) evli, % 3,57'sinin (n=11) boşanmış, % 14,61'inin (n=45) ise dul olduğu görülmektedir.

Katılımcıların anne babanın sağlık durumuna göre dağılımı incelendiğinde % 3,90'ının (n=12) anne vefat etmiş, % 10,06'sının (n=31) baba vefat etmiş, % 0,97'sinin (n=3) ikisi de vefat etmiş, % 85,06'sının (n=262) ise ikisi de sağ olduğu görülmektedir.

Katılımcıların annenin yaşadığı yere göre dağılımı incelendiğinde % 8,44'ünün (n=26) köy, % 16,23'ünün (n=50) ilçe, % 31,38'inin (n=98) şehir, % 43,51'inin (n=134) ise büyükşehir olduğu görülmektedir.

Katılımcıların ebeveynlerinin kendisine karşı genel tutumlarının dağılımı incelendiğinde % 25,73'ünün (n=79) demokratik, % 24,76'sının (n=76) otoriter, % 45,28'inin (n=139) koruyucu, % 4,23'ünün (n=13) ise ilgisiz olduğu görülmektedir.

Katılımcıların yakın arkadaş sayısı dağılımı incelendiğinde % 34,74'ünün (n=107) 1-3 arkadaş, % 40,91'inin (n=126) 4-6 arkadaş, % 24,35'inin (n=75) 7 arkadaş ve üzeri olduğu görülmektedir.

Tablo 3: Katılımcı bireylerin yaşam memnuniyeti, arkadaşlık ilişkileri ve gelecek beklentisi hakkındaki görüşlerinin tanımlayıcı istatistikleri

Değişken	Gruplar	n	Yüzde (%)
Yaşamınızdan ne kadar memnunsunuz?	Çok memnunum	39	12,66
	Memnunum	131	42,53
	Emin değilim, kararsızım	81	26,30
	Memnun değilim	37	12,01
	Hiç memnun değilim	20	6,49
	Toplam	308	100,00
Arkadaşlık ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?	Çok iyi	98	31,82
	İyi	162	52,60
	Emin değilim, kararsızım	37	12,01
	Kötü	9	2,92
	Çok kötü	2	0,65
	Toplam	308	100,00
Gelecekte beklentilerinize	Çok ümitliyim	44	14,29
	Ümitliyim	144	46,75

ulaşacağınıza ne kadar inanıyorsunuz?	Emin değilim, kararsızım	79	25,65
	Ümitli değilim	26	8,44
	Hiç ümidim yok	15	4,87
	Toplam	308	100,00

Katılımcıların “Yaşamınızdan ne kadar memnunsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı incelendiğinde % 12,66’sının (n=39) çok memnunum, % 42,53’ünün (n=131) memnunum, % 26,30’unun (n=81) emin değilim, kararsızım, % 12,01’inin (n=37) memnun değilim, % 6,49’unun (n=20) ise hiç memnun değilim cevabı verdiği görülmektedir.

Katılımcıların “Arkadaşlık ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı incelendiğinde % 31,82’sinin (n=98) çok iyi, % 52,60’sının (n=162) iyi, %12,01’inin (n=37) emin değilim, kararsızım, % 2,92’sinin (n=9) kötü, % 0,65’inin (n=2) ise çok kötü cevabı verdiği görülmektedir.

Katılımcıların “Gelecekte beklentilerinize ulaşacağınıza ne kadar inanıyorsunuz?” sorusuna verdikleri cevapların dağılımı incelendiğinde % 14,29’unun (n=44) çok ümitliyim, % 46,75’inin (n=144) ümitliyim, % 25,65’inin (n=79) emin değilim, kararsızım, % 8,44’ünün (n=26) ümitli değilim, % 4,87’sinin (n=15) ise hiç ümidim yok cevabı verdiği görülmektedir.

3.2. Ölçeklere İlişkin Güvenilirlik Analizi

Tablo 4: Ölçekler ve Alt Ölçeklerin Güvenilirlik Sonuçları

	Cronbach' s Alpha	N
Duygusal bağımlılık	0,820	3
Eylemsel bağımlılık	0,656	3
Kişiler arası bağımlılık	0,717	6
Kişisel kimlik	0,874	10
Sosyal kimlik	0,851	7
Kolektif kimlik	0,755	8
Beck depresyon	0,932	21

Ölçek düzeylerine ilişkin Cronbach Alpha Güvenilirlik Analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda “Eylemsel bağımlılık”(0,656), “Kişiler arası bağımlılık”(0,717) ve “Kolektif kimlik”(0,755) düzeylerinin oldukça güvenilir,

“Duygusal bağımlılık”(0,820), “Kişisel kimlik”(0,874), “Sosyal kimlik”(0,851) ve “Beck depresyon”(0,932) düzeylerinin ise yüksek derecede güvenilir olduğu tespit edilmiştir.

3.3. Değişkenlerin Normal Dağılıp Dağılmadığının İncelenmesi

Tablo 5: Dağılım İncelenmesi

Ölçek Düzeyleri	Çarpıklık	Basıklık
Duygusal bağımlılık	(-0,020) (0,139)	(-0,576) (0,277)
Eylemsel bağımlılık	(0,364) (0,139)	(-0,481) (0,277)
Kişiler arası bağımlılık	(-0,025) (0,139)	(-0,493) (0,277)
Kişisel kimlik	(-0,908) (0,139)	(1,227) (0,277)
Sosyal kimlik	(0,108) (0,139)	(-0,105) (0,277)
Kolektif kimlik	(-0,291) (0,139)	(-0,357) (0,277)
Beck depresyon	(0,974) (0,139)	(0,429) (0,277)

Değişkenlerin normal dağılıp dağılmadığının tespiti için çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiştir. George ve Mallery’e (2010) göre bu değerler -2 ve +2 arasında olduğu durumlarda veri normal dağılım gösterir. Tablo incelendiğinde çarpıklık ve basıklık değerlerinin -2 ve +2 aralığında olduğu ve değişkenlerin normal dağıldıkları tespit edilmiştir.

3.4. Korelasyon Analizi Bulguları

Araştırma Sorusu 1: Katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

Tablo 6: Katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının Pearson Korelasyon Analizi ile incelenmesi

		Duygusal bağımlılık	Eylemsel bağımlılık	Kişiler arası bağımlılık	Kişisel kimlik	Sosyal kimlik	Kolektif kimlik	Beck depresyon
Duygusal bağımlılık	r	1						
	p							
	n	308						

Eylemsel bağımlılık	r	,234**	1					
	p	,000						
	n	308	308					
Kişiler arası bağımlılık	r	,854**	,706**	1				
	p	,000	,000					
	n	308	308	308				
Kişisel kimlik	r	,321**	-,078	,192**	1			
	p	,000	,171	,001				
	n	308	308	308	308			
Sosyal kimlik	r	,517**	,158**	,461**	,636**	1		
	p	,000	,005	,000	,000			
	n	308	308	308	308	308		
Kolektif kimlik	r	,293**	,129*	,282**	,651**	,643**	1	
	p	,000	,024	,000	,000	,000		
	n	308	308	308	308	308	308	
Beck depresyon	r	,065	,117*	,110	-,236**	-,023	-,040	1
	p	,258	,040	,055	,000	,690	,486	
	n	308	308	308	308	308	308	308

Katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığının incelenmesi için Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Katılımcı bireylerin “Beck depresyon” puanının “Eylemsel bağımlılık” ($r=0,117$; $p<.05$) düzeyi ile düşük düzeyde, pozitif yönlü ve “Kişisel kimlik” ($r=-0,236$; $p<.05$) düzeyi ile düşük düzeyde negatif yönlü anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle eylemsel bağımlılık düzeyi arttıkça Beck depresyon puanının da arttığı, kişisel kimlik düzeyi arttıkça Beck depresyon puanının azaldığı tespit edilmiştir.

Katılımcı bireylerin “Kişisel kimlik” düzeyinin “Duygusal bağımlılık” ($r=0,321$; $p<.05$) ve “Kişiler arası bağımlılık” ($r=0,192$; $p<.05$) düzeyleri ile düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle kişisel kimlik düzeyi arttıkça duygusal bağımlılık ve kişiler arası bağımlılık düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir.

Katılımcı bireylerin “Sosyal kimlik” düzeyinin “Eylemsel bağımlılık” ($r=0,158$; $p<.05$) ile düşük düzeyde, “Duygusal bağımlılık” ($r=0,517$; $p<.05$) ve “Kişiler arası

bağımlılık” ($r=0,461$; $p<.05$) düzeyleri ile orta düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle sosyal kimlik düzeyi arttıkça duygusal bağımlılık, eylemsel bağımlılık ve kişiler arası bağımlılık düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir.

Katılımcı bireylerin “Kolektif kimlik” düzeyinin “Duygusal bağımlılık” ($r=0,293$; $p<.05$), “Eylemsel bağımlılık” ($r=0,129$; $p<.05$) ve “Kişiler arası bağımlılık” ($r=0,282$; $p<.05$) düzeyleri ile düşük düzeyde pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle kolektif kimlik düzeyi arttıkça duygusal bağımlılık, eylemsel bağımlılık ve kişiler arası bağımlılık düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir.

3.5. Gruplar Arası Karşılaştırmalar

Araştırma Sorusu 2: Cinsiyete göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 7: Cinsiyete göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının Bağımsız Örneklem T Testi ile incelenmesi

		n	$\bar{X}$	s.s	t	sd.	P
Duygusal bağımlılık	Erkek	169	8,73	2,95	-0,580	306	0,562
	Kadın	139	8,94	3,13			
Eylemsel bağımlılık	Erkek	169	6,00	2,21	-0,056	306	0,955
	Kadın	139	6,01	2,26			
Kişiler arası bağımlılık	Erkek	169	14,73	4,25	-0,453	306	0,651
	Kadın	139	14,95	4,06			
Kişisel kimlik	Erkek	169	38,28	6,35	-1,100	306	0,272
	Kadın	139	39,11	6,87			
Sosyal kimlik	Erkek	169	21,46	5,82	0,152	306	0,879
	Kadın	139	21,36	5,86			
Kolektif kimlik	Erkek	169	25,84	6,49	1,461	306	0,145
	Kadın	139	24,77	6,28			
Beck depresyon	Erkek	169	16,01	12,58	-0,659	306	0,510
	Kadın	139	16,92	11,53			

Cinsiyete göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesi için Bağımsız Örneklem t Testi yapılmıştır. “Duygusal bağımlılık”(p=0,562), “Eylemsel bağımlılık”(p=0,955), “Kişiler arası bağımlılık”(p=0,651), “Kişisel kimlik”(p=0,272), “Sosyal kimlik”(p=0,879), “Kolektif kimlik”(p=0,145) ve “Beck depresyon”(p=0,510) ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle erkek ve kadınların bu düzey ortalamaları bakımından aralarında fark olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırma Sorusu 3: Yaşa göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 8: Yaşa göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi

					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{X}$	s.s.	Var. K.	K.T.	s.d.	K.O.	F	P
Duygusal bağımlılık	18-20	82	8,91	3,09	G.Arası	22,85	2	11,427	1,247	0,289
	21-23	133	9,05	2,89	G.İçi	2795,68	305	9,166		
	24 ve üzeri	93	8,42	3,17	Toplam	2818,53	307			
Eylemsel bağımlılık	18-20	82	6,05	2,01	G.Arası	11,78	2	5,891	1,188	0,306
	21-23	133	6,18	2,15	G.İçi	1512,21	305	4,958		
	24 ve üzeri	93	5,72	2,50	Toplam	1523,99	307			
Kişiler arası bağımlılık	18-20	82	14,96	4,27	G.Arası	67,37	2	33,687	1,959	0,143
	21-23	133	15,23	4,01	G.İçi	5243,85	305	17,193		
	24 ve üzeri	93	14,14	4,23	Toplam	5311,22	307			
Kişisel kimlik	18-20	82	39,50	7,05	G.Arası	129,84	2	64,920	1,500	0,225
	21-23	133	38,74	6,14	G.İçi	13203,99	305	43,292		
	24 ve üzeri	93	37,78	6,76	Toplam	13333,83	307			
Sosyal kimlik	18-20	82	21,61	6,49	G.Arası	104,53	2	52,266	1,545	0,215
	21-23	133	21,90	5,64	G.İçi	10316,27	305	33,824		
	24 ve üzeri	93	20,55	5,42	Toplam	10420,81	307			
Kolektif kimlik	18-20	82	25,78	6,27	G.Arası	25,90	2	12,951	0,314	0,731
	21-23	133	25,34	6,25	G.İçi	12590,81	305	41,281		

	24 ve üzeri	93	25,01	6,80	Toplam	12616,71	307			
Beck depresyon	18-20	82	16,45	11,43	G.Arası	49,79	2	24,896		
	21-23	133	16,02	11,25	G.İçi	44967,18	305	147,433	0,169	0,845
	24 ve üzeri	93	16,97	13,86	Toplam	45016,97	307			

Yaşa göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesi için ANOVA (Tek yönlü varyans analizi) yapılmıştır. “Duygusal bağımlılık”(p=0,289), “Eylemsel bağımlılık”(p=0,306), “Kişiler arası bağımlılık”(p=0,143), “Kişisel kimlik”(p=0,225), “Sosyal kimlik”(p=0,215), “Kolektif kimlik”(p=0,731) ve “Beck depresyon”(p=0,845) düzey skor ortalamalarının yaşa göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle tüm yaş gruplarının bu düzey ortalamalarının benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Araştırma Sorusu 4: Kardeş sayısına göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 9: Kardeş sayısına göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi

					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{X}$	s.s.	Var. K.	K.T.	s.d.	K.O.	F	P
Duygusal bağımlılık	1-2 kardeş	99	8,79	2,92	G.Arası	0,35	2	0,17	0,019	0,981
	3-4 kardeş	119	8,87	3,14	G.İçi	2818,18	305	9,24		
	5 kardeş ve üzeri	90	8,81	3,04	Toplam	2818,53	307			
Eylemsel bağımlılık	1-2 kardeş	99	6,36	2,35	G.Arası	35,43	2	17,71	3,630	0,028
	3-4 kardeş	119	6,08	2,29	G.İçi	1488,56	305	4,88		
	5 kardeş ve üzeri	90	5,51	1,93	Toplam	1523,99	307			
Kişiler arası bağımlılık	1-2 kardeş	99	15,15	3,99	G.Arası	35,14	2	17,57	1,016	0,363
	3-4 kardeş	119	14,95	4,54	G.İçi	5276,08	305	17,30		
	5 kardeş ve üzeri	90	14,32	3,80	Toplam	5311,22	307			
Kişisel kimlik	1-2 kardeş	99	37,18	6,98	G.Arası	333,83	2	166,91	3,916	0,021
	3-4 kardeş	119	39,09	6,50	G.İçi	13000,00	305	42,62		
	5 kardeş ve üzeri	90	39,69	6,03	Toplam	13333,83	307			

Sosyal kimlik	1-2 kardeş	99	20,73	6,09	G.Arası	117,41	2	58,71	1,738	0,178
	3-4 kardeş	119	22,16	6,03	G.İçi	10303,39	305	33,78		
	5 kardeş ve üzeri	90	21,19	5,17	Toplam	10420,81	307			
Kolektif kimlik	1-2 kardeş	99	23,77	6,40	G.Arası	373,52	2	186,76	4,653	0,010
	3-4 kardeş	119	26,24	6,64	G.İçi	12243,19	305	40,14		
	5 kardeş ve üzeri	90	25,93	5,83	Toplam	12616,71	307			
Beck depresyon	1-2 kardeş	99	15,66	12,21	G.Arası	88,70	2	44,35	0,301	0,740
	3-4 kardeş	119	16,90	12,69	G.İçi	44928,27	305	147,31		
	5 kardeş ve üzeri	90	16,62	11,27	Toplam	45016,97	307			

Kardeş sayısına göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesi için ANOVA (Tek yönlü varyans analizi) yapılmıştır. “Duygusal bağımlılık”(p=0,981), “Kişiler arası bağımlılık”(p=0,363), “Sosyal kimlik”(p=0,178) ve “Beck depresyon”(p=0,740) düzey skor ortalamalarının kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Kişiler arası bağımlılık ölçeği alt boyutu olan “Eylemsel bağımlılık”(F=1,016; p<.05) düzeyinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların eylemsel bağımlılık düzeylerinin kardeş sayısına göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda 1-2 kardeş ($\bar{X}$ =6,36) olan katılımcı bireylerin eylemsel bağımlılık düzeyleri 5 kardeş ve üzeri ($\bar{X}$ =5,51) olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. (p<.05)

Kimlik ölçeği alt boyutu olan “Kişisel kimlik”(F=3,916; p<.05) düzeyinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların kişisel kimlik düzeylerinin kardeş sayısına göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda 5 kardeş ve üzeri ($\bar{X}$ =39,69) olan katılımcı bireylerin kişisel kimlik düzeyleri 1-2 kardeş ($\bar{X}$ =37,18) olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. (p<.05)

Kimlik ölçeği alt boyutu olan “Kolektif kimlik”(F=4,653; p<.05) düzeyinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle

katılımcıların kolektif kimlik düzeylerinin kardeş sayısına göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda 3-4 kardeş ($\bar{X}=26,24$) olan katılımcı bireylerin kişisel kimlik düzeyleri 1-2 kardeş ($\bar{X}=23,77$) olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. ($p<.05$)

Araştırma Sorusu 5: Ebeveyn genel tutumuna göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 10: Ebeveyn genel tutumuna göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi

					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{X}$	s.s.	Var. K.	K.T.	s.d.	K.O.	F	P
Duygusal bağımlılık	Demokratik	79	8,47	2,76	G.Arası	17,81	3	5,94	0,643	0,588
	Otoriter	76	8,78	3,04	G.İçi	2797,38	303	9,23		
	Koruyucu	139	9,04	3,07	Toplam	2815,19	306			
	İlgisiz	13	9,15	4,10						
Eylemsel bağımlılık	Demokratik	79	5,82	2,02	G.Arası	34,10	3	11,37	2,313	0,076
	Otoriter	76	6,43	2,25	G.İçi	1488,88	303	4,91		
	Koruyucu	139	5,99	2,32	Toplam	1522,97	306			
	İlgisiz	13	4,85	1,99						
Kişiler arası bağımlılık	Demokratik	79	14,29	3,97	G.Arası	48,36	3	16,12	0,929	0,427
	Otoriter	76	15,21	3,97	G.İçi	5254,82	303	17,34		
	Koruyucu	139	15,03	4,29	Toplam	5303,18	306			
	İlgisiz	13	14,00	5,07						
Kişisel kimlik	Demokratik	79	36,96	6,22	G.Arası	366,23	3	122,08	2,857	0,037
	Otoriter	76	39,30	7,18	G.İçi	12945,88	303	42,73		
	Koruyucu	139	39,05	6,42	Toplam	13312,11	306			
	İlgisiz	13	41,23	5,49						
Sosyal kimlik	Demokratik	79	20,56	5,65	G.Arası	383,19	3	127,73	3,872	0,010
	Otoriter	76	22,00	5,85	G.İçi	9996,32	303	32,99		
	Koruyucu	139	21,19	5,64	Toplam	10379,51	306			
	İlgisiz	13	26,15	6,78						
Kolektif kimlik	Demokratik	79	23,28	6,84	G.Arası	477,76	3	159,25	3,993	0,008
	Otoriter	76	26,07	6,17	G.İçi	12084,65	303	39,88		
	Koruyucu	139	26,06	6,04	Toplam	12562,41	306			
	İlgisiz	13	26,85	6,82						
Beck depresyon	Demokratik	79	14,13	11,43	G.Arası	540,09	3	180,03	1,232	0,298
	Otoriter	76	17,14	12,88	G.İçi	44263,58	303	146,08		
	Koruyucu	139	17,20	11,72	Toplam	44803,67	306			
	İlgisiz	13	16,62	14,87						

Anne baba genel tutumuna göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesi için ANOVA (Tek yönlü varyans analizi) yapılmıştır. “Duygusal bağımlılık”(p=0,588), “Eylemsel bağımlılık”(p=0,076), “Kişiler arası bağımlılık”(p=0,427) ve “Beck depresyon”(p=0,298) düzey skor ortalamalarının anne baba genel tutumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Kimlik ölçeği alt boyutu olan “Kişisel kimlik”(F=2,857; p<.05) düzeyinin anne babanın genel tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların kişisel kimlik düzeylerinin anne babanın genel tutumuna göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda gruplar arası istatistiksel düzeyde anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu sebepten ANOVA’da gruplar arası anlamlı farklılık tespit edilmesine rağmen ikili karşılaştırmalar baz alınarak anne baba genel tutumuna göre kişisel kimlik düzeylerinin farklılaşmadığı görülmüştür.

Kimlik ölçeği alt boyutu olan “Sosyal kimlik”(F=3,872; p<.05) düzeyinin anne babanın genel tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların sosyal kimlik düzeylerinin anne babanın genel tutumuna göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda anne babasının genel tutumu ilgisiz ($\bar{X}$ =26,15) olan katılımcı bireylerin sosyal kimlik düzeylerinin anne babasının genel tutumu demokratik ($\bar{X}$ =23,28) ve koruyucu ($\bar{X}$ =21,19) olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. (p<.05)

Kimlik ölçeği alt boyutu olan “Kolektif kimlik”(F=3,993; p<.05) düzeyinin anne babanın genel tutumuna göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların kolektif kimlik düzeylerinin anne babanın genel tutumuna göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda anne babasının genel tutumu demokratik ($\bar{X}$ =26,85) olan katılımcı bireylerin kolektif kimlik düzeylerinin anne babasının genel tutumu otoriter ($\bar{X}$ =26,07) ve koruyucu ($\bar{X}$ =26,06) olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. (p<.05)

Araştırma Sorusu 6: Yakın arkadaş sayısına göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 11: Yakın arkadaş sayısına göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi

					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{X}$	s.s.	Var. K.	K.T.	s.d.	K.O.	F	P
Duygusal bağımlılık	1-3	107	8,69	3,33	G.Arası	79,90	2	39,95	4,449	0,012
	4-6	126	9,37	2,86	G.İçi	2738,64	305	8,98		
	7 ve üzeri	75	8,09	2,71	Toplam	2818,53	307			
Eylemsel bağımlılık	1-3	107	6,12	2,29	G.Arası	5,71	2	2,85	0,573	0,564
	4-6	126	6,05	2,27	G.İçi	1518,28	305	4,98		
	7 ve üzeri	75	5,77	2,07	Toplam	1523,99	307			
Kişiler arası bağımlılık	1-3	107	14,81	4,37	G.Arası	113,59	2	56,79	3,333	0,037
	4-6	126	15,42	4,07	G.İçi	5197,63	305	17,04		
	7 ve üzeri	75	13,87	3,86	Toplam	5311,22	307			
Kişisel kimlik	1-3	107	37,64	7,32	G.Arası	206,16	2	103,08	2,395	0,093
	4-6	126	39,53	5,50	G.İçi	13127,66	305	43,04		
	7 ve üzeri	75	38,61	7,03	Toplam	13333,83	307			
Sosyal kimlik	1-3	107	20,97	5,94	G.Arası	167,99	2	83,99	2,499	0,084
	4-6	126	22,29	5,62	G.İçi	10252,82	305	33,62		
	7 ve üzeri	75	20,59	5,89	Toplam	10420,81	307			
Kolektif kimlik	1-3	107	24,54	6,22	G.Arası	253,10	2	126,55	3,122	0,045
	4-6	126	26,44	6,05	G.İçi	12363,62	305	40,54		
	7 ve üzeri	75	24,69	7,06	Toplam	12616,71	307			
Beck depresyon	1-3	107	19,05	13,73	G.Arası	1195,44	2	597,72	4,160	0,016
	4-6	126	15,45	11,09	G.İçi	43821,53	305	143,68		
	7 ve üzeri	75	14,29	10,70	Toplam	45016,97	307			

Yakın arkadaş sayısına göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesi için ANOVA (Tek yönlü varyans analizi) yapılmıştır. “Eylemsel bağımlılık”(p=0,564),

“Kişisel kimlik”(p=0,093) ve “Sosyal kimlik”(p=0,084) düzey skor ortalamalarının yakın arkadaş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Kişiler arası bağımlılık ölçeği alt boyutu olan “Duygusal bağımlılık”(F=4,449; p<.05) düzeyinin yakın arkadaş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların duygusal bağımlılık düzeylerinin yakın arkadaş sayısına göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda yakın arkadaş sayısı 4-6 ($\bar{X}=9,37$) olan katılımcı bireylerin duygusal bağımlılık düzeyi yakın arkadaş sayısı 7 ve üzeri ($\bar{X}=8,09$) olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. (p<.05)

“Kişiler arası bağımlılık”(F=3,333; p<.05) düzeyinin yakın arkadaş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların kişiler arası bağımlılık düzeylerinin yakın arkadaş sayısına göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda yakın arkadaş sayısı 4-6 ($\bar{X}=15,42$) olan katılımcı bireylerin kişiler bağımlılık düzeyi yakın arkadaş sayısı 7 ve üzeri ($\bar{X}=13,87$) olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. (p<.05)

Kimlik ölçeği alt boyutu olan “Kolektif kimlik”(F=3,122; p<.05) düzeyinin yakın arkadaş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların kolektif kimlik düzeylerinin yakın arkadaş sayısına göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda gruplar arası istatistiksel düzeyde anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bu sebepten ANOVA’da gruplar arası anlamlı farklılık tespit edilmesine rağmen ikili karşılaştırmalar baz alınarak yakın arkadaş sayısına göre kolektif kimlik düzeylerinin farklılaşmadığı görülmüştür.

“Beck depresyon”(F=4,160; p<.05) puanının yakın arkadaş sayısına göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların Beck depresyon puanlarının yakın arkadaş sayısına göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Dunnett T3 metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda yakın arkadaş sayısı 1-3 olan ($\bar{X}=19,05$) olan katılımcı bireylerin Beck depresyon puanı yakın arkadaş sayısı 7 ve üzeri ($\bar{X}=14,29$) olan

katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. (p<.05)

Araştırma Sorusu 7: Yaşam memnuniyetine göre göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 12: Yaşam memnuniyetine göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi

Puan	Grup	N	$\bar{X}$	s.s.	ANOVA Sonuçları					
					Var. K.	K.T.	s.d.	K.O.	F	P
Duygusal bağımlılık	Memnun	170	8,62	2,82	G.Arası	16,06	2	8,03	0,874	0,418
	Kararsız	81	9,01	3,12	G.İçi	2802,47	305	9,19		
	Memnun değil	57	9,16	3,48	Toplam	2818,53	307			
Eylemsel bağımlılık	Memnun	170	6,11	2,15	G.Arası	10,08	2	5,04	1,016	0,363
	Kararsız	81	5,70	2,19	G.İçi	1513,91	305	4,96		
	Memnun değil	57	6,12	2,50	Toplam	1523,99	307			
Kişiler arası bağımlılık	Memnun	170	14,74	4,14	G.Arası	14,15	2	7,08	0,408	0,666
	Kararsız	81	14,72	4,30	G.İçi	5297,07	305	17,37		
	Memnun değil	57	15,28	4,07	Toplam	5311,22	307			
Kişisel kimlik	Memnun	170	39,14	5,85	G.Arası	91,21	2	45,61	1,050	0,351
	Kararsız	81	37,94	7,43	G.İçi	13242,61	305	43,42		
	Memnun değil	57	38,23	7,37	Toplam	13333,83	307			
Sosyal kimlik	Memnun	170	21,42	5,29	G.Arası	46,53	2	23,27	0,684	0,505
	Kararsız	81	20,93	6,13	G.İçi	10374,27	305	34,01		
	Memnun değil	57	22,11	6,85	Toplam	10420,81	307			
Kolektif kimlik	Memnun	170	25,89	6,29	G.Arası	127,12	2	63,56	1,552	0,213
	Kararsız	81	24,38	6,68	G.İçi	12489,59	305	40,95		
	Memnun değil	57	25,16	6,33	Toplam	12616,71	307			
Beck depresyon	Memnun	170	13,39	10,84	G.Arası	6338,83	2	3169,41	24,993	0,000
	Kararsız	81	16,32	10,10	G.İçi	38678,14	305	126,81		
	Memnun değil	57	25,58	13,80	Toplam	45016,97	307			

Yaşam memnuniyetine göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesi için ANOVA (Tek yönlü varyans analizi) yapılmıştır. “Duygusal bağımlılık”(p=0,418), “Eylemsel bağımlılık”(p=0,363), “Kişiler arası bağımlılık”(p=0,666), “Kişisel kimlik”(p=0,351), “Sosyal kimlik”(p=0,505) ve “Kolektif kimlik”(p=0,213) düzey skor

ortalamalarının yaşam memnuniyetine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

“Beck depresyon”(F=24,993; p<.05) puanının bireyin yaşam memnuniyetine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların Beck depresyon puanlarının yaşam memnuniyetlerine göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Dunnett T3 metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda yaşam memnuniyetinden memnun değilim ($\bar{X}$ =25,58) diyen katılımcı bireylerin Beck depresyon puanı kararsızım ($\bar{X}$ =16,32) ve memnunum ($\bar{X}$ =13,39) diyen katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. (p<.05)

Araştırma Sorusu 8: Gelecek beklentisine göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 13: Gelecek beklentisine göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi

Duygusal bağımlılık	Ümitli	188	9,02	2,85	G.Arası	23,28	2	11,64	1,270	0,282
	Kararsız	79	8,66	2,88	G.İçi	2795,25	305	9,16		
	Ümitsiz	41	8,24	3,95	Toplam	2818,53	307			
Eylemsel bağımlılık	Ümitli	188	5,93	2,17	G.Arası	4,30	2	2,15	0,431	0,650
	Kararsız	79	6,06	2,14	G.İçi	1519,69	305	4,98		
	Ümitsiz	41	6,27	2,66	Toplam	1523,99	307			
Kişiler arası bağımlılık	Ümitli	188	14,95	4,05	G.Arası	7,64	2	3,82	0,220	0,803
	Kararsız	79	14,72	4,19	G.İçi	5303,59	305	17,39		
	Ümitsiz	41	14,51	4,67	Toplam	5311,22	307			
Kişisel kimlik	Ümitli	188	40,11	5,27	G.Arası	1092,76	2	546,38	13,614	40,000
	Kararsız	79	36,90	7,17	G.İçi	12241,06	305	40,13		
	Ümitsiz	41	35,34	8,71	Toplam	13333,83	307			
Sosyal kimlik	Ümitli	188	21,69	5,40	G.Arası	41,48	2	20,74	0,609	0,544
	Kararsız	79	21,13	5,58	G.İçi	10379,33	305	34,03		
	Ümitsiz	41	20,71	7,92	Toplam	10420,81	307			
Kolektif kimlik	Ümitli	188	26,00	5,96	G.Arası	325,55	2	162,78	4,039	0,019
	Kararsız	79	25,09	6,81	G.İçi	12291,16	305	40,30		

	Ümitsiz	41	22,93	7,14	Toplam	12616,71	307			
Beck depresyon	Ümitli	188	11,96	9,15	G.Arası	11869,34	2	5934,67		
	Kararsız	79	20,28	11,47	G.İçi	33147,63	305	108,68	54,606	0,000
	Ümitsiz	41	29,44	13,43	Toplam	45016,97	307			

Gelecek beklentisine göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesi için ANOVA (Tek yönlü varyans analizi) yapılmıştır. “Duygusal bağımlılık”(p=0,282), “Eylemsel bağımlılık”(p=0,650), “Kişiler arası bağımlılık”(p=0,803) ve “Sosyal kimlik”(p=0,544) düzey skor ortalamalarının gelecek beklentisine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Kimlik ölçeği alt boyutu olan “Kişisel kimlik”(F=13,614; p<.05) düzeyinin gelecek beklentisine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların kişisel kimlik düzeylerinin gelecek beklentisine göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Dunnett T3 metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda gelecek beklentisinden ümitli ($\bar{X}$ =40,11) olan katılımcı bireylerin kişisel kimlik düzeyi kararsız ($\bar{X}$ =36,90) ve ümitsiz ($\bar{X}$ =35,54) olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. (p<.05)

Kimlik ölçeği alt boyutu olan “Kolektif kimlik”(F=4.039; p<.05) düzeyinin gelecek beklentisine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların kolektif kimlik düzeylerinin gelecek beklentisine göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda gelecek beklentisinden ümitli ($\bar{X}$ =26,00) olan katılımcı bireylerin kolektif kimlik düzeyi, gelecek beklentisinden ümitsiz ($\bar{X}$ =22,93) olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. (p<.05)

“Beck depresyon”(F=54,606; p<.05) puanının bireyin gelecek beklentisine göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların Beck depresyon puanlarının gelecek beklentilerine göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Dunnett T3 metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda gelecek beklentisinden ümitli ($\bar{X}$ =11,96) olan katılımcı

bireylerin Beck depresyon puanı, gelecek beklentisinden kararsız ($\bar{X}=20,28$) ve ümitsiz ($\bar{X}=29,44$) olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde düşük olduğu tespit edilmiştir. ($p<.05$)

Araştırma Sorusu 9: Ailenin yaşadığı yere göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık var mıdır?

Tablo 14: Ailenin yaşadığı yere göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının ANOVA ile incelenmesi

					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	N	$\bar{X}$	s.s.	Var. K.	K.T.	s.d.	K.O.	F	P
Duygusal bağımlılık	Köy	26	8,73	3,26	G.Arası	20,239	3	6,746	0,733	0,533
	İlçe	50	8,26	3,53	G.İçi	2798,294	304	9,205		
	Şehir	98	8,95	2,88	Toplam	2818,532	307			
	Büyükşehir	134	8,96	2,90						
Eylemsel bağımlılık	Köy	26	6,19	2,47	G.Arası	7,650	3	2,550	0,511	0,675
	İlçe	50	5,66	2,35	G.İçi	1516,337	304	4,988		
	Şehir	98	6,08	2,21	Toplam	1523,987	307			
	Büyükşehir	134	6,04	2,16						
Kişiler arası bağımlılık	Köy	26	14,92	5,16	G.Arası	49,794	3	16,598	0,959	0,412
	İlçe	50	13,92	4,61	G.İçi	5261,427	304	17,307		
	Şehir	98	15,03	3,94	Toplam	5311,221	307			
	Büyükşehir	134	15,01	3,93						
Kişisel kimlik	Köy	26	39,65	6,00	G.Arası	38,935	3	12,978	0,297	0,828
	İlçe	50	38,72	5,92	G.İçi	13294,893	304	43,733		
	Şehir	98	38,76	6,96	Toplam	13333,828	307			
	Büyükşehir	134	38,36	6,71						
Sosyal kimlik	Köy	26	21,19	6,05	G.Arası	1,673	3	0,558	0,016	0,997
	İlçe	50	21,38	5,44	G.İçi	10419,132	304	34,273		
	Şehir	98	21,43	5,78	Toplam	10420,805	307			
	Büyükşehir	134	21,46	6,02						
Kolektif kimlik	Köy	26	25,46	6,13	G.Arası	90,324	3	30,108	0,731	0,534
	İlçe	50	25,32	6,48	G.İçi	12526,390	304	41,205		
	Şehir	98	26,08	6,50	Toplam	12616,714	307			
	Büyükşehir	134	24,82	6,39						
Beck depresyon	Köy	26	15,96	10,69	G.Arası	1408,604	3	469,535	3,273	0,021
	İlçe	50	21,24	13,96	G.İçi	43608,367	304	143,449		
	Şehir	98	15,72	12,04	Toplam	45016,971	307			
	Büyükşehir	134	15,22	11,35						

Ailenin yaşadığı yere göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığının incelenmesi için ANOVA (Tek yönlü varyans analizi) yapılmıştır. “Duygusal bağımlılık”(p=0,533),

“Eylemsel bağımlılık”(p=0,675), “Kişiler arası bağımlılık”(p=0,412), “Kişisel kimlik”(p=0,828), “Sosyal kimlik”(p=0,997) ve “Kolektif kimlik”(p=0,534) düzey skor ortalamalarının ailenin yaşadığı yere göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

“Beck depresyon”(F=3,273; p<.05) puanının ailenin yaşadığı yere göre anlamlı bir farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların Beck depresyon puanlarının katılımcıların ailesinin yaşadığı göre benzerlik göstermediği saptanmıştır. Gruplar arasındaki farklılığın saptanması amacıyla Bonferroni metodu ile yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda ailesi ilçede yaşayan katılımcıların ($\bar{X}=21,24$) Beck depresyon puanı, ailesi büyükşehirde yaşayan katılımcılardan ($\bar{X}=15,22$) istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. (p<.05)

3.6. Katılımcıların Kişiler Arası Bağımlılık ve Kimlik Düzeylerini Beck Depresyon Puanı Üzerindeki Etkisinin Regresyon Analizi İle İncelenmesi

Araştırma Sorusu 10: Katılımcıların kişiler arası bağımlılık ve kimlik düzeyleri Beck depresyon puanının anlamlı düzeyde yordayıcısı mıdır?

Tablo 15: Katılımcıların kişiler arası bağımlılık ve kimlik düzeyleri Beck depresyon puanının anlamlı düzeyde yordayıcısı olup olmadığının tespiti için yapılan Çoklu Regresyon Analizi

Model	Standart Olmayan Katsayılar		Standart Katsayılar	t	p
	B	Std. Hata	Beta		
(Sabit)	30,661	4,521		6,782	0,000
Duygusal bağımlılık	0,406	0,260	0,101	1,558	0,120
Eylemsel bağımlılık	0,151	0,319	0,028	0,474	0,636
Kişisel kimlik	-0,764	0,148	-0,416	-5,150	0,000
Sosyal kimlik	0,205	0,177	0,099	1,160	0,247
Kolektif kimlik	0,253	0,150	0,134	1,691	0,092
R ² = 0,100		F= 6,726		p= 0,000	
				DW= 0,731	
Bağımlı Değişken: Beck depresyon					
Bağımsız Değişkenler: Duygusal bağımlılık, Eylemsel bağımlılık, Kişiler arası bağımlılık, Kişisel kimlik, Sosyal kimlik ve Kolektif kimlik					

Katılımcıların kişiler arası bağımlılık ve kimlik düzeyleri Beck depresyon puanının anlamlı düzeyde yordayıcısı olup olmadığının tespiti için enter metodu ile Çoklu Regresyon Analizi yapılmıştır. Modelimizin anlamlı olduğu ve düşmanlık düzeyinde

meydana gelen değişimin %10'unu($R^2= 0,100$) açıkladığı tespit edilmiştir. ($p=0,000$; $R^2=0,100$; $DW=0,731$) “Duygusal bağımlılık”($p=0,120$), “Eylemsel bağımlılık”(0,636), “Sosyal kimlik”($p=0,247$) ve “Kolektif kimlik”(0,092) düzeylerinin Beck depresyon puanı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yordayıcılık etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Kişisel kimlik düzeyinin Beck depresyon puanı üzerinde $\beta = -0,764$ düzeyinde negatif yönlü anlamlı etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. ($p < .05$) Diğer bir ifadeyle kişisel kimlik düzeyinin artmasının Beck depresyon puanını azalttığı tespit edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu bölümde analizler sonucunda ortaya çıkan bulgular literatür taramaları etrafında tartışılarak, yorumlanmış, tartışma ve yorumlar, bulgular bölümündeki sıraya uygun olarak yapılmıştır.

1. Üniversite öğrencilerinin cinsiyete göre kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasındaki ilişkinin tartışma ve yorumu:

Sosyo-demografik değişkenler gruplar arasında yapılan karşılaştırma sonuçlarına göre; kız ve erkek öğrenciler arasında bağımlı değişkenler (kişiler arası bağımlılık, kimlik yönelimleri ve depresyon) bakımından anlamlı fark bulunamamıştır.

Bulgu, Bozkurt'un(1998) cinsiyetler arasında depresyon düzeyi bakımından farklılık olmadığı, Aslan'ın(2013)cinsiyetler arasında toplumsal ve kolektif kimlik düzeyi açısından fark olmadığı bulgularıyla tutarlılık içindedir. Diğer yandan bireysel kimlik boyutunda kadınların daha yüksek düzeye sahip olduğu Aslan(2013), yaş grupları arasındaki kimlik yönelimleri ve bağımlılık düzeyi bakımından fark olduğu Baş(2013) bulgularıyla uyumlu bulunmamıştır. Bunun bir nedeni bu araştırmaya katılan öğrenciler arasında eğitim düzeyi bakımından büyük farklılıkların olmaması olabilir.

2. Üniversite öğrencilerinin yaşa göre kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasındaki ilişkinin tartışma ve yorumu:

Sosyo-demografik değişkenler temelinde oluşturulan gruplar arasında yapılan karşılaştırma sonuçlarına göre; yaş grupları arasında bağımlı değişkenler (kişiler arası bağımlılık, kimlik yönelimleri ve depresyon) bakımından anlamlı bulunamamıştır. Yaş göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır. Baş(2013)yaş ile kimlik yönelimi ve bağımlılık değişkenleri arasında anlamlı bir fark bulmuştur. Bunun nedeni araştırmaya katılan bireylerin yaş grubunda üniversiteye giden adolesanların sayısının az olması ile ilgili olabilmektedir.

3. Üniversite öğrencilerinin baba mesleğine göre kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasındaki ilişkinin tartışma ve yorumu:

Baba mesleğine göre katılımcıların kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasında anlamlı bir farklılık saptanamamıştır.

Bulgular neticesinde, kişiler arası bağımlılık alt boyutu olan duygusal bağımlılık düzeylerinin baba mesleği işçi olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha yüksek tespit edilmiştir.

Araştırmamızda yapılan analiz sonucunda ergenlerin “Duygusal bağımlılık”, “Eylemsel bağımlılık”, “Kişiler arası bağımlılık” skor ortalamalarının anne mesleğine göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu sonucumuzu destekler biçimde Çakmen (2004) anneleri çalışan öğrenciler ile çalışmayanlar arasında anlamlı bir fark olmadığını ortaya koymuştur. Anneleri çalışan çocukların daha bağımsız olması beklenirken annelerin işçi ve esnaf olması kaynaklı birlikte geçirdikleri sürenin fazla olması sebebi ile bu farkın net bir biçimde ortaya çıkmadığı söylenebilmektedir.

4. Üniversite öğrencilerinin anne mesleğine göre kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasındaki ilişkinin tartışma ve yorumu:

Üniversite öğrencilerinin kişilerarası bağımlılık düzey puanları ile anne mesleği arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

Üniversite öğrencilerinin anne mesleği işçi olan katılımcı bireylerin kolektif kimlik düzeylerinin anne mesleği esnaf ve ev hanımı olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşük ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin anne mesleği işçi olan katılımcı bireylerin Beck depresyon puanlarının anne mesleği memur olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

5. Üniversite öğrencilerinin kardeş sayısına göre kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasındaki ilişkinin tartışma ve yorumu:

Üniversite öğrencilerinin kişiler arası bağımlılık düzeylerinin kardeş sayısına göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

Araştırma bulgularına göre 1-2 kardeşi olanların eylemsel bağımlılık düzeyi 5 ve daha fazla kardeşi olanlardan daha yüksek, bireysel kimlik düzeyleri ise daha düşüktür. 3-4 kardeşi olanların kolektif kimlik düzeyleri ise 1-2 kardeşi olanlardan daha yüksektir. Bulgu Altunay ve Özün(2006) 5 ve daha fazla kardeşe sahip öğrencilerin 1-2 kardeşe sahip olanlardan sosyal uyum düzeylerinin daha düşük olduğu bulgusuyla tutarlılık içindedir. Çok kardeş bireyselleşmeyi engellemekte görülmektedir. Diğer yandan kolektif kimliğe katkıda bulunmaktadır. Ayrıca az sayıda olmak davranışların kontrolüne daha fazla olanak sağlayabilmekte ve eylemsel bağımlılık düzeyini artırabilmektedir. Diğer yandan kalabalık ailelerde bireyin farklılığını ön plana çıkararak benlik değerini artırmaya çalıştığını düşünebilir. Araştırmanın bir diğer bulgusu da otoriter ana babaya sahip olanların bireysel kimlik düzeyinin daha yüksek, ilgisiz ana babaya sahip olanların sosyal kimlik düzeyinin daha yüksek, demografik ana babaya sahip olanların ise kolektif kimlik

düzeşinin anlamlı olarak daha yüksek olduğudur. Alan yazısında kimlik yönelimlerinde etkili olan etmenlerden biri de ana baba tutumu olarak ele alınmaktadır(Aslan,2013); Özcan,2010; Uzman, 2002). Birey yetkeci bir yapı içerisinde kendilik değerini vurgulamak eğiliminde, ilgisiz ana-baba yanındaki çocuklar diğer gruplarla olan özdeşimlerini daha önemli görme eğiliminde ve aile ortamında birey olarak değer gören çocuklar ise daha geniş gruplarla yani kolektif yapılarla olan bağına daha çok önem verme eğiliminde görölmektedir. Eser'in (2008) de belirttiği gibi aşırı baskıcı ortamda yetişen çocuklarda gizli karşı koyma denilen baskı yapanlara karşı dolaylı başkaldırı eğilimi arasında, bağımlı değişkenler (kişiler arası bağımlılık, kimlik yönelimleri ve depresyon) bakımından anlamlı fark bulunamamıştır.

Bulgu, Bozkurt'un (1998) cinsiyetler arasında depresyon düzeyi bakımından farklılık olmadığı, Aslan'ın (2013) bakımında erkeler arasında toplumsal ve kolektif kimlik düzeyi açısından fark olmadığı bulgularıyla tutarlılık içindedir. Diğer yandan bireysel kimlik boyutunda kadınların daha yüksek olduğu (Aslan,2013), yaşı grupları arasında kimlik düzeyi yönelimleri ve bağımlılık düzeyi fark olduğu Baş(2013) bulgularıyla uyumlu bulunmamıştır. Bunun bir nedeni bu araştırmaya katılan öğrenciler arasında eğitim düzeyi bakımından büyük farklılıkların olmaması olabilir.

Araştırma bulgularına göre 1-2 kardeşi olanların eylemsel bağımlılık düzeyi 5 ve daha fazla kardeşi olanlardan daha yüksek, bireysel kimlik düzeyleri ise daha düşüktür. 3-4 kardeşi olanların kolektif kimlik düzeyleri ise 1-2 kardeşi olanlardan daha yüksektir.

Bulgu Altunay ve Öz'ün(2006) 5 ve daha fazla kardeşe sahip öğrencilerin 1-2 kardeşe sahip olanlardan sosyal uyum düzeylerinin daha düşük olduğu bulgusuyla tutarlılık içindedir. Çok kardeş bireyselleşmeyi engellemekte görölmektedir. Diğer yandan kolektif kimliğe katkıda bulunmaktadır. Ayrıca az sayıda olmak davranışların kontrolüne daha fazla olanak sağlayabilmekte ve eylemsel bağımlılık düzeyini artırabilmektedir. Diğer yandan kalabalık ailelerde bireyin farklılığını ön plana çıkararak benlik değerini artırmaya çalıştığını düşünebilir. Araştırmanın bir diğer bulgusu da otoriter ana babaya sahip olanların bireysel kimlik düzeyinin daha yüksek, ilgisiz ana babaya sahip olanların sosyal kimlik düzeyinin daha yüksek, demografik ana babaya sahip olanların ise kolektif kimlik düzeyinin anlamlı olarak daha yüksek olduğudur. Alan yazısında kimlik yönelimlerinde etkili olan etmenlerden biri de ana baba tutumu olarak ele alınmaktadır(Aslan,2013; Özcan,2010; Uzman, 2002). Birey yetkeci bir yapı içerisinde kendilik değerini vurgulamak eğiliminde, ilgisiz ana-baba yanındaki çocuklar diğer gruplarla olan

özdeşimlerini daha önemli görme eğilimde ve aile ortamında birey olarak değer gören çocuklar ise daha geniş gruplarla yani kolektif yapılarla olan bağına daha çok önem verme eğiliminde görülmektedir. Eser'in (2008) de belirttiği gibi aşırı baskıcı ortamda yetişen çocuklarda gizli karşı koyma denilen baskı yapanlara karşı dolaylı başkaldırı eğilimi görülebilmektedir. Onları kızdıracak, üzecek, güç duruma düşürecek davranışlarda öğ alma eğilimde olabilmekte ve bu nedenle kişisel kimliklerine daha çok yatırım yapmakta, diğer yandan sosyal ve kolektif kimlikleri baskılanabilmektedir.

6. Üniversite öğrencilerinin anne babalarının birliktelik durumuna göre kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasındaki ilişkinin tartışma ve yorumu:

Üniversite öğrencilerinin anne babası boşanmış olanların eylemsel bağımlılık düzeylerinin anne babası evli ve dul olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşük ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir.

Üniversite öğrencilerinin anne babası dul olan katılımcı bireylerin Beck depresyon puanları anne babası evli olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anne baba ayrı ve birlikte olma değişkeni etrafında anne babası boşanmış olan katılımcı bireylerin eylemsel bağımlılık düzeylerinin anne babası evli ve dul olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde daha düşük ortalamaya sahip olduğu tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonucunda anne babası dul olan katılımcı bireylerin Beck depresyon puanları anne babası evli olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dong ve arkadaşlarının(2002) Çin'de yaptığı, anne-babası boşanmış ve boşanmamış 8-14 yaşlarındaki çocukların depresyon düzeylerinin incelendiği çalışma sonuçlarımızı destekler biçimdedir. Araştırma sonucuna göre; boşanmış ailelerin çocuklarında daha yüksek seviyede depresyon gözlenmiştir. Bu çocukların anneleri ve öğretmenleri, onları daha çok problemleri davranışlara sahip olarak değerlendirmiştir. Anne ile ilgili yüksek depresyon düzeyinin üzerindeki cinsiyet etkilerinin, bu olumsuzluklarla bağlantılı olduğu tahmin edilmektedir (Akt;Karakuş,2003).

7.Üniversite öğrencilerinin ebeveyn genel tutumuna göre kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasındaki ilişkinin tartışma ve yorumu:

Araştırmanın bir diğer bulgusunda otoriter ana babaya sahip olanların bireysel kimlik düzeyinin daha yüksek ilgisiz ana babaya sahip olanların sosyal kimlik düzeyinin

daha yüksek demokratik ana babaya sahip olanların ise kolektif kimlik düzeyinin anlamlı olarak daha yüksek olduğudur. Alan yazısında kimlik yönelimlerinde etkili olan etmenlerden biri de ana baba tutumu olarak ele alınmaktadır (Aslan, 2013 Özcan, 2010 ; Uzman, 2002). Birey yetkeci bir yapı içerisinde ilgisiz ana baba yanındaki çocuklar diğer gruplarla olan özdeşimlerini daha önemli görme eğiliminde ve aile ortamında birey olarak değer gören çocuklar ise daha geniş gruplarda yani kolektif yapılarla olan bağına daha çok önem verme eğiliminde görülmektedir. Eser'in (2008) de belirttiği gibi aşırı baskıcı ortamda yetişen çocuklarda gizli karşı koyma denilen baskı yapanlara karşı dolaylı başkaldırı eğilimi görülebilmektedir. Onları kızdıracak üzecek güç duruma düşürecek davranışlarla oç alma eğiliminde olabilmekte ve bu nedenle kişisel kimliklerine daha çok yatırım yapmakta diğer yandan sosyal ve kolektif kimlikleri baskılanabilmektedir.

8. Üniversite öğrencilerinin anne babanın sağlık durumuna göre kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasındaki ilişkinin tartışma ve yorumu:

Üniversite öğrencilerinin kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzeylerinin anne babanın sağlık durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir.

9.Üniversite öğrencilerinin yakın arkadaş sayısına göre kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasındaki ilişkinin tartışma ve yorumu:

Yakın arkadaşı 4-6 kişi olanların kişiler arası bağımlılık düzeyi 7 ve daha fazla olanlardan daha yüksek, kolektif kimlik düzeyleri diğer gruplardan daha yüksek iken, samimi arkadaşı 1-3 kişi olanların depresyon düzeyi 7 ve üzeri olanlardan daha yüksek bulunmuştur.

Alan yazında arkadaşlık ilişkisinin kimlikle olumlu ilişkisi olduğu yer almaktadır(Aslan ve Dönmez,2013). Diğer yandan arkadaş desteğinin depresyonu yordadığı gösterilmiştir(Doğan,2016).Daha çok yakın arkadaşına sahip olanların az sayıda arkadaşına sahip olanlardan daha düşük depresyon düzeyine sahip olması yazınla ve beklentiyle uyumludur

10.Üniversite öğrencilerinin yaşam memnuniyetine ve gelecek beklentisine göre kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasındaki ilişkinin tartışma ve yorumu:

Yaşamlarından bekledikleri doyumunu sağlayamayanların depresyon düzeyi anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Bulgu Eraslan'ın (2014) öğrencilerin yaşam

memnuniyeti ile depresif belirtilerinin ilişkili olduğu ve hayata umutlu ve uyumlu bakanların depresyon düzeyinin düşük olduğu bulgusuyla tutarlılık içindedir. Benzer olarak gelecek beklentisi ümitli olanların kararsız ve ümitli olanlardan daha düşük depresyon düzeyine sahip olduğu bulunmuştur. Gelecekte ümitli olanların bireysel ve kolektif kimlik düzeyleri de yüksektir.

11. Üniversite öğrencilerinin gelecek beklentilerine göre kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasındaki ilişkinin tartışma ve yorumu:

Üniversite öğrencilerinin gelecek beklentisinden ümitli olan katılımcı bireylerin kişisel kimlik düzeyi kararsız ve ümitsiz olan katılımcılardan istatistiksel olarak anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Bulgu Akdemir ve arkadaşlarının (2013) ergenlikte yaşanan kimlik sorunlarının bireyleri depresyona eğimli yaptığı, Özdil'in (2017) bireylerin toplumsal bütünleşmelerinde bireysel ve kolektif kimliklerinin rol oynadığı, Artar'ın (1999) ergenlikte gelecek beklentisinin yüksek olduğu ve ümit düzeyinin depresyonu yordadığı bulgularıyla tutarlıdır.

Diğer bir bulgu da ailesi ilçede yaşayanların depresyon düzeylerinin ailesi büyük şehirde yaşayanlardan daha yüksek olduğudur. Katılımcıların İstanbul'daki üniversite öğrencileri olduğu düşünüldüğünde ailesi küçük ilçelerde yaşayanların kendilerini ailesi büyük şehirde yaşayanlarla karşılaştırmaları sonucu görece yoksunluk algıladıkları kendilerini daha az olanaklara sahip olarak değerlendirdikleri ve bu olumsuz algının depresif duygu düzeyini artırdığı değerlendirilmektedir.

12. Üniversite öğrencilerinin kişiler arası bağımlılık, kimlik ve Beck depresyon düzey puanları arasındaki ilişkinin tartışma ve yorumu:

Araştırmada ele alınan değişkenlerden sadece kişisel kimlik düzeyinin depresyonu olumsuz yordadığı bulunmuştur. Bireysel kimliğine önem verenlerin benlik olgusu ve benlik saygılarının yüksek olduğu, kendilerinin değerli ve önemli gördükleri düşünüldüğünde , bu bireylerin depresif duygular deneyimleme olasılığının azalması beklenen ve alan yazınla tutarlıdır (Sönmez 2011; Castro ve ark., 1991).

Üniversite bağımlılık düzeyleri ile kimlik yönelimi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Sosyal kimlik ve kolektif kimlik düzeyi arttıkça duygusal bağımlılık, eylemsel bağımlılık ve kişiler arası bağımlılık düzeylerinin de arttığı tespit edilmiştir. Bu durum sosyal kimlik ve kolektif kimliğin “biz” duygusu oluşturması ve bir gruba aidiyetini belirtmesi üzerinden açıklanabilmektedir. Bunun nedeni olarak

karşımıza kültür tarafından bireyselci ve bağımsız olma, toplulukçu olan ve karşılıklı bağımlılığın daha önemli görülmesi düşüncesinin mevcudiyeti çıkmaktadır. Ergenler daha çok ait hissetmek ve “biz” olma ihtiyacından kaynaklı diğerlerinin bakışında daha çok var olabilmek için olarak bağımlılık geliştirebilmektedir(Yazıcı,2016).

Bu araştırma odak noktası olan kişilerarası bağımlılık, kimlik yönelimleri ve depresyon düzeyleri, birey ve grup ilişkilerini açıklayıcı niteliği ile alandaki gereksinimin bir bölümüyle de olsa, karşılanmasına katkıda bulunması, bu alandaki başka çalışmalar için yol gösterici olması ve gençlerin bağımlılık etmenlerini ve buna bağlı olarak geliştirdikleri depresyon düzeylerini ortaya koymada yardımcı olabilecek bulgular içermesi açısından önemlidir. Literatür taramalarına bakıldığında ergenlerin kimlik yönelimine dair çok fazla araştırmanın yer almadığı ve çok sınırlı bir alana sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte depresyonun bir yordayıcı olan kişiler arası bağımlılık düzeyi üzerine de çok sınırlı alan yazınları bulunmaktadır.

Araştırma bulgularına dayalı olarak araştırmacılara yönelik öneriler:

1. Gençlerin üniversite içerisinde daha çok kendini aradığı ve bulmaya çalıştığı bir alan olması neticesi ile ergenlerin kimlik yönelimi, kişiler arası bağımlılıkları ve depresyon etmenlerinin araştırmalarla ortaya konulması önemli görülmektedir. Nedenleri ile ortaya konulan bu olgular düzeltildiğinde daha mutlu, bağımsız ve kimlik yönelimi netleşmiş gençlerin oluşmasına katkı sağlayabilecektir.

2. Çocuğun kimlik gelişiminin çekirdek yapısını oluşturan aile içerisindeki tutumlar hakkında anne ve babaları tutumların etkileriyle ilgili çalışmalar arttırılmalıdır.

3. Alan çalışmalarında eksik olan kimlik yönelimi, kişiler arası bağımlılık değişkenleri örneklem sayısı arttırılarak ve daha farklı alanlardan çocuk ve ergenler üzerinde araştırmaların sayısı arttırılmalıdır.

4. Çalışmacılar tarafından özellikle lise ve üniversite dönemindeki gençlerin ilgi alanlarının ve yeteneklerinin belirlenmesine yönelik taramalar yapılmalı, gelecekte beklenilere nasıl ulaşabilecekleri anlatılmalıdır.

5. Gençlerin eğitimi sadece okul ortamında verilen eğitimlerle sınırlı tutulmamalı, toplumsal ortamların gençlere sağladığı kazanımlar belirli dönemlerde bu araştırmada etkisi incelenen değişkenler dışındaki başka bazı değişkenler de eklenerek incelenmeli ve gerekli önlemlerin alınmasıyla, gençlerin kimlik gelişimine katkıda bulunulmalıdır.

KAYNAKÇA

Akdemir,D., Zeki,A.,Ünal,D., Kara ,M., Çetin,F.(2013) Kendine Zarar Verme Davranışı Olan Ergenlerde Psikiyatrik Belirtiler, Kimlik Karmaşası ve Benlik Saygısı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*,14:69-76.

Albayrak, H. (1997)*Annelerin Kaygı Düzeyleri ile Çocukların Bağımlılık Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi.Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Alçalar,N.Y.(1999)*Fiziksel Hastalıklardaki Depresyonun Bilişsel Kuram Açısından Psikiyatrik Depresyon İle Karşılaştırılması*.Doktora Tezi.İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İstanbul.

Alperen, A. (2008)Türkiye’de Kimlik Arayışları ve İslam.Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 8 (2), 59-80.

Altunay,A. ve Öz,F.(2006)Hemşirelik Yüksekokulu Öğrencilerinin Benlik Kavramı. *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*,46–59.

APA(2015)*DSM 5: Tam Ölçütleri El Kitabı*.(Çev.,Köroğlu,E.)Ankara:Hyb Yayınları.

Artar,M.(1999) Depremi Yaşayan Ergenlerin Gelecek Beklentilerinin İçeriği.*Kriz Dergisi*,11(3):21-27.

Aslan,S.(2013) *Toplumsal Gruplara Üye Olan ve Olmayan Gençlerde Kimlik Yönelimi, Toplumsal Karşılaştırma, Arkadaşlara Bağlılık ve Grupla Bütünleşme*.Doktora Tezi.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara.

Aslan,S. ve Dönmez,A.(2013) Gençlerde Kimlik Yönelimi, Toplumsal Karşılaştırma,Arkadaşlara Bağlılık ve Grupla Bütünleşme. *Mülkiye Dergisi*, 37(3):141-173.

Aslan,A.(2014)*Ortaöğretim Gençliğinden Kimlik Oluşumunda Aile, Din ve Medyanın Etkileri Çarşamba Örneği*.Yüksek Lisans Tezi.On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Samsun.

Atak,H.(2011) Kimlik gelişimi ve kimlik biçimlenmesi: Kuramsal bir değerlendirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*,3(1): 163-213

Avcı,G.(2016) *Kişiler Arası Bağımlılık Eğiliminin İlişkilerle İlgili Bilişsel Çarpıtmalara Etkisi*.Yüksek Lisans Tezi.On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,Samsun.

Ayverdi, M., (1990)*Erken Ergenlik Dönemi Ergenlerinin Depresyon Düzeylerini Etkileyen Bazı Dış Etmeler*.Yüksek Lisans Tezi.Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Balkan,İ.(2009) *Bağlanma Stillerinin Evlilik İlişkisi Üzerindeki Etkisi*.İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İstanbul.

Balcıoğlu,İ.(1999)Depresyonun Etyopatogenezi. *İ.Ü.Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri*:19-28.

Baysal,A.(2003)*Anne-Babası Boşanmışve Boşanmamış Çocukların DepresyonDüzeylerinin İncelenmesi ve Okul BaşarısınaYansımaları*.Yüksek Lisans Tezi.Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri,İzmir.

- Birkök M.C.(1994) *Bilgi Sosyolojisi Işığında Kimlik Sorunu*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bilgin, N., (1998), “Cumhuriyet Fikri ve Yurttaş Kimliği”, *75 Yılda Tebaa'dan Yurttaş'a Doğru* (Ed.:A.Ünsal), İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları:139-150.
- Bilgin, N.(2007)*Kimlik İnşası*.İzmir: Aşina Kitaplar.
- Bornstein R.F. (1992). “The dependent personality: Developmental, social, and clinical perspectives”, *Psychological Bulletin*, 112, 3–23.
- Bornstein, R. F., Bowers, K. S., & Bonner, S. (1996)Relationships of objective and projective dependency scores to sex role orientation in college student participants.*Journal of Personality Assessment*, 66, 555-568.
- Bozkurt,N.(1998) *Lise Öğrencilerinin Okul Başarısızlıklarının Altında Yatan, Depresyonla İlişkili Otomatik Düşünme Kalıpları*.Doktora Tezi.Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İzmir.
- Bozkurt, N. (2003)Depresyonda Bilişsel-Davranışçı Yaklaşımlar: Beck'in Bilişsel Kuramı. *Ege Eğitim Dergisi*,3(2):59-64.
- Bozkurt(2004) Bir Grup Üniversite Öğrencisinin Depresyon ve Kaygı Düzeyleri ile Çeşitli Değişkenler Arasındaki İlişkiler.*Eğitim ve Bilim Dergisi*,133(29):52-59.
- Budak,S.(2009)*Psikoloji Sözlüğü*.Ankara:Bilim ve Sanat Yayınları.
- Castro, B., Castro, D. & Skumik, N. (1991). Psychology and cancer : Role of rationalization in cancerous disease of unfavorable prognosis.*Arın- Med- Psychol*, 149(6):517 - 523.
- Coşkun, H. (2004)Kimlik Ölçeği'nin Bir Türk Örneğinde Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*,7(14):49-60.
- Çakmen,F.O.(2004) *İlkokul Üç,Dört ve Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Bağımlılık Eğilimleri İle Anne Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*.Yüksek Lisans Tezi.Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,Ankara.
- Çağcıoğlu,İ.(2003)Küreselleşme ve kollektif kimlikler.*İslami Araştırmalar*,16(2):281-293.
- Çevik A, Vokan V.(1993) *Depresyonun Psikodinamik Etiyolojisi. Depresyon Monografaları Serisi 3.* (Ed.Köroğlu,E.). Ankara:Hekimler Yayın Birliği.
- Davison,G.C,Neale,M.J.(2011)*Anormal Psikolojisi*.(Çev.Dağ,İ.)Ankara:Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Demir,G.(2009)*Üniversite Öğrencilerinin Kimlik Gelişiminde Sosyal ve Kimlik Sermayelerinin Rolü*.Doktora Tezi.Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara.
- Demirtaş,A.(2003)Sosyal Kimlik Temel Kavram ve Kuramı Varsayımlar.*İletişim Araştırmaları*,1(1):123-144.
- Dilbaz,N. ve Seber,G.(1992)Umutsuzluk Kavramı: Depresyon ve İntiharda Önemi.*Kriz Dergisi*,1(3): 134-138.

Doğan,T.(2016) Psikolojik Belirtilerin Yordayıcısı Olarak Sosyal Destek ve İyilik Hali. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik ğanDergisi*,3(30):30-44.

Ebert, H. M., Loosen T. P., Nurcombe, B.& Leckman, J. (2013)*Güncel Psikiyatri Tanı ve Tedavi*. S. Candansayar (Çev. Editörü)Ankara: Güneş Tıp Kitapevi.

Eraslan,Ö.(2014)*Üniversite Öğrencilerinde Psikolojik Sağlık ile Depresif Belirtiler ve Yaşam Memnuniyeti Arasındaki İlişkide Benlik Saygısı, Pozitif Dünya Görüşü Ve Umudun Aracı Rolünün İncelenmesi*.Yüksek Lisans Tezi.Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erikson, E.H. (1968) Identity: youth and crisis. New York:W.W. Norton Company

Ergün,H.(2008)*14-18 Yaş Arası Ergenler ve Ebeveynlerinde Aleksitimik Özellikler, Ebeveyn Tutumları, Bağlanma ve Bağımlılık*.Yüksek Lisans Tezi.Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara.

Erkmen,Y.(2017)*Travma Sonrası Hayata Küsmeye Bozukluğunun Olumlu ve Olumsuz Ruh Sağlığı Üzerindeki Etkisinde Dünyaya İlişkin Varsayımların Aracılık Etkisi*.Yüksek Lisans Tezi.İstanbul Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İstanbul.

Eser,M.(2008)*Ana Babaların Cinsel Kimlik Gelişimiyle İlgili Tutumların Çocuğun Cinsel Kimlik Kazanmasına Etkisi*.Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Konya.

Freud,S.(2013)*Psikanaliz Üzerine*.Çev:Kırımlı İ.İstanbul:Sayfa Yayınları.

Freud,S.(2014)*Yas ve Melankoli*.Çev:Emirsoy,A..İstanbul:Telos Yayıncılık.

Geçtan,E.(2018)*Psikodinamik Psikiyatri Ve Normaldışı Davranışlar*.İstanbul:Metis Yayınları.

Güler,M.,Demirci,K.,Karakuş,K.,Kişioğlu,N.A.ve ark.(2014) Süleyman Demirel Üniversitesi Tıp Fakültesi Öğrencilerinde Umutsuzluk- Depresyon Sıklığı ve Sosyodemografik Özellikler Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi.*Int J Basic Clin Med*,2(1):32-37.

Gündoğan,M.(2015)*Eşlerin Bağlanma Tarzları İle Çift Uyum Düzeyi Arasındaki İlişkinin Araştırılması*.Tıpta Uzmanlık Tezi.Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Tıp Fakültesi,Eskişehir.

Gürsoy, F., Aral, N., Ayhan, A.,Aydoğan, Y. (2004)Annesi Çalışan ve Çalışmayan Çocukların Bağımlılık Eğilimlerinin İncelenmesi. *Hacettepe ÜniversitesiEğitim Fakültesi Dergisi*,26:62-72.

Hirschfeld, R., Klerman, G., Gough, H., Barett, J. ve Korchin, S.(1977). A Measure of Interpersonal Dependency. *Journal of Personality Assessment*, 41 (6), 610- 618.

Hoyos, M. and Arredondo, N. (2006). "Construcción y Validación del Cuestionario de Dependencia Emocional en Población Colombiana", *Acta Colombiana de Psicología* 9(2),127-140.

Kağıtçıbaşı,Ç.(2010)*Günümüzde İnsan ve İnsanlar:Sosyal Psikolojiye Giriş*. İstanbul:Evrım Yayınevi.

Kartalçı,Ş.(2004) *Depresyonlu Kadınlarda Nörosteroidler Ve Bilişsel İşlevler Arasındaki İlişki*.Tıpta Uzmanlık Tezi.Erciyes Üniversitesi Tıp Fakültesi,Kayseri.

Kesen,N.F.(2014)*Üniversite Öğrencilerinin Duygu Stillerinin Beş Faktör Kişilik Özellikleri Depresyon,Anksiyete ve Strese Göre İncelenmesi*.Doktora Tezi. Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,Konya.

Kışlak,Ş.,Çavuşoğlu,Ş.(2006) Evlilik uyumu, bağlanma biçimleri, yüklemeler ve benlik saygısı arasındaki ilişkiler.*Aile ve Toplum Dergisi*,9(3):61-68.

Köker, S. (1997)*Kimlik Duygusunun Kazanılması Açısından Ergenlerin, Genç Yetişkinlerin Ve Yetişkinlerin Karşılaştırılması*.Yayınlanmamış Doktora Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Köknel,Ö.(2005)*İnsanı Anlamak*.İstanbul:Altın Yayınlar Kitabevi.

Köroğlu, E. (2011). *Bilişsel Davranışçı Psikoterapiler. Temel Kavramlar, Temel Yaklaşımlar*. (2. Baskı). Ankara: Hekimler Yayın Birliği.

Köse H.(2009) *Dağcılar ve Sedanterlerde Özbilinç İle Depresyon, Anksiyete ve Stres İlişkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.Sakarya Üniversitesi,Sakarya.

Kroger, J., (2004),*Identity in Adolescence: The Balance Between self and Other*,New York: Routledge.

Mael,F.,Ashforth,B.E.(1989)Social Identity Theory and the Organization.

McLeod,S.A.(2008) Social Identity Theory.<https://www.simplypsychology.org/social-identity-theory.html> Erişim Tarihi:10.03.2018

Morris,G.C.(2002)*Psikolojiyi Anlamak*.(Çev:Ayvaşık,B.H,Sayıl,M.)Ankara:Türk Psikologlar Derneği Yayınları.

Morsüngül,Ü.(2005)*Ergenlikte Kimlik Statülerinin Bağlanma Stilleri, Cinsiyet ve Eğitim Düzeyi Açısından İncelenmesi*.Yüksek Lisans Tezi.Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı,Ankara.

Navaro, L. (2012)*Tapınağın Öbür Yüzü. Bağlılık ve Bağımlılık Üzerine*.(9. Baskı) İstanbul: Remzi Kitabevi.

Orr, S.E. (2007)*Emotional Awareness and Interpersonal Dependency. (Hon.)*. (The Degree of Master of Arts)University of Windsor Faculty of Graduate Studies / Department of Psychology, Canada.

Özdil,M.(2017) Kolektif ve Bireysel Kimlikler Bağlamında Sosyal Bütünleşme.*Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*,28:383-400

Özpolat, A.(2010)Ailede Demokratik Sosyalleşme.*Aile ve Toplum Dergisi*, 5 (20):9-24.

Simon, B.(2004)*Identity in Modern Society: A Social Psychological Perspective*, Oxford: Blackwell Pub.

Sönmez,B.(2011)*Çocuk Depresyonunun Projektif Testler ve WÇZÖ-R İle Değerlendirilmesi*.Doktora Tezi.İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,İstanbul.

Sümer,A.S.(2008)Farklı Öz-Anlayış (Self-Compassion)Düzeylerine Sahip Üniversite Öğrencilerinde Depresyon Anksiyete ve Stresin Değerlendirilmesi.Yüksek Lisans Tezi.Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Konya.

Süslü, D.P. (2002)Çalışan ve Öğrenci Ergenlerde Kimlik Duygusu Kazanımının Araştırılması.Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şimşek, S., (2002) Günümüzün Kimlik Sorunu ve Bu Sorunun Yaşandığı Temel Çatışma Eksenleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Yıl:3, Sayı:3, 29-39.

Taylor,E.S.,Peplau A.L., Sears,O.D.(2008)*Sosyal Psikoloji*.(Çev:Dönmez,A.)Ankara:İmge Kitabevi.

Tosyalı,M.(2010)*Evlü Bireylerde Bağımlı ve Özerk Kişilik Özellikleri, Empati ve Mutluluk Düzeyi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*.Yükske Lisans Tezi.Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü,İzmir.

Turner, JC.(1983)Some Comments on 'The Measurement of Social Orientations in The Minimal Group Paradigm', *European Journal of Social Psychology*,13, 351-367.

Tutar,H.(2016)*Sosyal Psikoloji:Kavram ve Kuramlar*.Ankara:Seçkin Yayınevi.

TÜBA(2013) *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*. <http://www.tubaterim.gov.tr/> Erişim Tarihi:30.03.2018

Türktan, Ş., Savran, C., (2010), Çocuklarda ve Ergenlerde Ebeveyne Bağlanma, Özgüven ve Okul Başarısı İlişkisi, *Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi Kitabında*, Ed.:Tarık Solmuş İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Uluğtekin S.(1977)*Çocuk Yetiştirme Açısından Ana-Baba Çocuk İlişkilei Ana-Baba Davranışı İle Çocuğun Saldırganlık ve Bağımlılığı Arasındaki İlişkinin Araştırılması*.Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara.

Ulusoy,Y.(2010)*Kişiler Arası Bağımlılık Ölçeği'nin Uyarlama Çalışması*.Yüksek Lisans Tezi.Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Adana.

Ulusoy,Y.,Durmuş,E.(2011)Kişilerarası Bağımlılık Eğiliminin Beş Faktör Kişilik Özellikleri Açısından İncelenmesi.*İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*,12(2):1-21.

Uzman, E. (2002)*Sosyal Destek Düzeyleri Farklı Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Kimlik Statüleri*.Yayınlanmamış Doktora Tezi, H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yanık,C.(2013) Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi.*Etnisite, Kimlik ve Milliyetçilik Kavramlarının Sosyolojik Analizi*,20:225-236.

Yavuzer,H.(2018)*Okul Çağı Çocuğu*.İstanbul:Remzi Kitabevi.

Yazıcı,F.(2016) Kimlik Tutumları Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması.*Cumhuriyet International Journal of Education*, 5 (4):41 – 54.

Yücel,D.Ö.(2015)*Dövme Yaptıran Erişkinlerin Kişilik Özellikleri, Kimlik Yönelimi Özellikleri ve Beden Algılarının İncelenmesi*.Tıpta Uzmanlık Tezi.Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi,Ankara.

Yıldırım,L.(2016)*Sosyal Dışlanma Karşısında Eşcinsel Kimliğin Kurulumu*.Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Karaman.

Yörükoğlu, A. (2002)*Çocuk Ruh Sağlığı, Çocuğun Kişilik Gelişimi Eğitimi ve Ruhsal Sorunları*. Ankara: Özgür Yayınları.

EKLER

EK 1- KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Kişisel Bilgi Formu

Sayın Katılımcı,

Bu araştırma, bireylerin kişiler arası ilişkilerinde, yaşadıkları sorunlarda ve kendileri hakkındaki düşüncelerde etkili olan faktörleri incelemek amacıyla hazırlanmıştır. Aşağıda araştırma konusu ile ilgili duygu, düşünce ve davranışlarınıza yönelik tutumlarınızı belirlemek amacıyla çeşitli ifadeler bulunmaktadır. Bu cümlelerin ya da soruların doğru ya da yanlış cevabı yoktur. Araştırmanın doğru sonuçlar verebilmesi için lütfen ölçek maddelerine samimi yanıtlar veriniz. Vereceğiniz bilgiler yalnızca bilimsel araştırma amacıyla kullanılacak, kişisel bir değerlendirme yapılmayacak, veriler bir başkasıyla paylaşılmayacaktır. O nedenle adınızı yazmayınız. **Lütfen boş bırakmayınız.** Teşekkürler.

1. Yaşınız: .....
2. Cinsiyetiniz: Kadın ( ) Erkek ( )
3. Babanızın eğitim durumu:
( ) Okuryazar değil ( ) İlkokul mezunu ( ) Lise mezunu
( ) Okuryazar ( ) Ortaokul mezunu ( ) Üniversite ve üstü
4. Annenizin eğitim durumu:
( ) Okuryazar değil ( ) İlkokul mezunu ( ) Lise mezunu
( ) Okuryazar ( ) Ortaokul mezunu ( ) Üniversite ve üstü
5. Babanızın mesleği:
( ) Çalışmıyor ( ) İşçi ( ) Esnaf ( ) Memur ( ) Emekli
6. Annenizin mesleği?
( ) Ev hanımı ( ) İşçi ( ) Esnaf ( ) Memur ( ) Emekli
7. Ailenizin aylık geliri: .....
8. Kardeş sayısı (siz hariç): .....
9. Anne babanın durumu: ( ) Evli ( ) Boşanmış ( ) Dul
10. Anne babanın durumu:
( ) Anne vefat etmiş ( ) Baba vefat etmiş ( ) İkisi de vefat etmiş ( ) İkisi de sağ
11. Aileniz yaşadığı yer:
( ) Köy-Belde-Kasaba ( ) İlçe ( ) Şehir ( ) Büyükşehir
12. Ebeveynlerinizin (anne ve babanızın) size karşı genel tutumları nasıldır?
( ) Demokratik ( ) Otoriter ( ) Koruyucu ( ) İlgisiz
13. Yakın (samimi) arkadaş sayısı: .....

14. Yaşamınızdan ne kadar memnunsunuz?

- Çok memnunum   Memnunum   Emin değilim
 Memnun değilim   Hiç memnun değilim

15. Arkadaşlık ilişkilerinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Çok iyi   İyi   Emin değilim
 Kötü   Çok kötü

16. Gelecekte beklentilerinize ulaşacağınız ne kadar inanıyorsunuz?

- Çok ümitliyim   Ümitliyim   Emin değilim
 Ümitli değilim   Hiç ümidim yok

EK 2- KİŞİLERARASI BAĞIMLILIK ÖLÇEĞİ

Kişilerarası Bağımlılık Ölçeği

Aşağıdaki ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirip sizin için en uygun seçeneğin karşısına çarpı (X) işareti koyunuz. Lütfen boş bırakmayınız. Teşekkürler.		Bana hiç uygun değil	Bana uygun değil	Kararsızım	Bana uygun	Bana tamamen
1	Benim için özel olan birisi olmak zorundadır.					
2	Benim için özel olan birisi olmasa kendimi tamamen eksik hissederim.					
3	Beni diğer insanlardan üstün göreceğ birine ihtiyaç duyarım.					
4	Lider olmak yerine birilerinin peşinden gitmeyi tercih ederim.					
5	Birinin yönetimi altında olduğumda kendimi iyi hissederim.					
6	İyi bir liderin özelliklerine sahip değilim.					

EK 3- KİMLİK ÖLÇEĞİ

Kimlik Ölçeği

Sayın katılımcı,

Aşağıdaki ifadeler kimliğin farklı yönlerini tanımlamaktadır. Lütfen her ifadeyi dikkatli bir şekilde okuyarak size uygunluğunu değerlendiriniz.

Bu nedenle, aşağıda yer alan cümlelerin **kim olduğunuzu tanımlarken sizin için ne derecede önemli olduğunu**, sağındaki kutulardan bir tanesini (X) işareti ile işaretleyerek belirtiniz. Lütfen boş bırakmayınız.

- 1 ..... Benim kim olduğumu tanımlamamda **ÖNEMLİ DEĞİL**
- 2 ..... Benim kim olduğumu tanımlamamda **NADİREN ÖNEMLİ**
- 3 ..... Benim kim olduğumu tanımlamamda **GENELLİKLE ÖNEMLİ**
- 4 ..... Benim kim olduğumu tanımlamamda **ÇOK ÖNEMLİ**
- 5 ..... Benim kim olduğumu tanımlamamda **HER ZAMAN ÇOK ÖNEMLİ**

Her bir satırı dikkatle okuduktan sonra, ifadelerin yanındaki kutulardan size en uygun olan birisinin içine (X) işareti koyunuz.		ÖNEMLİ DEĞİL	NADİREN ÖNEMLİ	GENELLİKLE ÖNEMLİ	ÇOK ÖNEMLİ	HER ZAMAN ÇOK ÖNEMLİ
Lütfen sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve boş bırakmayınız.						
1.	Sahip olduğum şeyler, eşyalarım					
2.	Değerlerim ve ahlaki standartlarım					
3.	Başkalarına göre popüler oluşum					
4.	Ailemin kuşaklarımın (soyumun) bir üyesi olmak					
5.	Hayallerim ve düşlerim					
6.	Söylediğim ve yaptığım şeylere başkalarının gösterdiği davranış tarzları					
7.	İrkam ya da etnik özgeçmişim					
8.	Geleceğe yönelik kişisel amaçlarım ve beklentilerim					
9.	Fiziksel görünüşüm; boyum, kilom ve bedenimin şekli					

10.	Dinim					
11.	Heyecanlarım ve duygularım					
12.	Başkalarının benim hakkımda düşündükleri, ünüm					
13.	Yaşadığım ya da büyüdüğüm yerler					
14.	Düşüncelerim ve görüşlerim					
15.	Başkalarına göre çekiciliğim					
16.	Yaşam, yaş grubuma ait ya da kuşağımın bir üyesi oluşum					
17.	Korku ve kaygularıyla baş etme (uğraşma) tarzlarım					
18.	Bir erkek ya da bayan olarak cinsiyetim					
19.	Başkalarından farklı birisi olarak kendine özgün bir kişi olduğum duygusu					
20.	Alt, orta ya da üst ekonomik sınıflardan birine ait olan sınıfım (Fakir, Orta Halli veya Zengin oluşum)					
21.	Yaşam görünüşte birçok değişikliklere yol açsa da, özde aynı kalmaya devam edeceğim (değişmeyeceğim) bilgisi					
22.	Jestlerim, diğerleri üzerinde oluşturduğum izlenim ve tarzlar					
23.	Topluma ait olma duygum					
24.	Kendilik bilgim, gerçekte ne tür bir kişi olduğuma ilişkin düşüncelerim					
25.	Başkalarıyla bir araya geldiğim zaman, sergilediğim davranış tarzı olan sosyal davranışım					
26.	Ülkemden gurur duyma, bir vatandaş olarak övünme duygum					
27.	Faaliyetlerde iyi ve koordineli olan fiziksel kabiliyetlerim					
28.	Kişisel olarak kendilik değerim, kendim hakkında özel görüşüm					
29.	Bir spor takımıyla özdeşleşen bir spor fanatiği oluşum					
30.	Mesleki tercihlerim ve kariyer planlarım					
31.	Politik veya siyasi konulara olan ilgim					

32.	Öğretmenlerimden aldığım öneri ve kazandığım dereceler gibi akademik yetenek ve performanslarım					
33.	Bölgesel aksanım, telaffuzum ya da ikinci dil biliyor oluşum					
34.	Okulda öğrenci olarak rolüm					
35.	Karşı cinse ya da kendi cinslerime olan cinsel yönelimim					

EK 4- BECK DEPRESYON ÖLÇEĞİ

Beck Depresyon Ölçeği

Aşağıda açık ya da koyu zemine yazılmış seçeneklerin her biri ayrı bir gruptur.

BUGÜN DAHİL GEÇEN HAFTA İÇİNDE kendinizi nasıl hissettiğinizi en iyi anlatan cümleyi seçin ve yanındaki KUTUCUĞU (X) ile işaretleyin. Seçiminizi yapmadan önce gruptaki cümlelerin hepsini dikkatle okuyunuz ve yalnızca bir maddeyi işaretleyiniz. Lütfen boş bırakmayınız. Teşekkürler.

☐	Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissetmiyorum.
☐	Kendimi üzüntülü ve sıkıntılı hissediyorum.
☐	Hep üzüntülü ve sıkıntılıyım. Bundan kurtulamıyorum.
☐	O kadar üzüntülü ve sıkıntılıyım ki artık dayanamıyorum.
☐	Gelecek hakkında umutsuz ve karamsar değilim.
☐	Gelecek hakkında karamsarım.
☐	Gelecekte beklediğim hiçbir şey yok.
☐	Geleceğim hakkında umutsuzum ve sanki hiçbir şey düzelmeyecekmış gibi geliyor.
☐	Kendimi başarısız bir insan olarak görmüyorum.
☐	Çevremdeki birçok kişiden daha çok başarısızlıklarım olmuş gibi hissediyorum.
☐	Geçmişime baktığımda başarısızlıklarla dolu olduğunu görüyorum.
☐	Kendimi tümüyle başarısız bir kişi olarak görüyorum.
☐	Birçok şeyden eskisi kadar zevk alıyorum.
☐	Eskiden olduğu gibi her şeyden hoşlanmıyorum.
☐	Artık hiçbir şey bana tam anlamıyla zevk vermiyor.
☐	Her şeyden sıkılıyorum.
☐	Kendimi herhangi bir şekilde suçlu hissetmiyorum.
☐	Kendimi zaman zaman suçlu hissediyorum.
☐	Çoğu zaman kendimi suçlu hissediyorum.
☐	Kendimi her zaman suçlu hissediyorum.
☐	Kendimden memnunum.
☐	Kendi kendimden pek memnun değilim.
☐	Kendime çok kızıyorum.
☐	Kendimden nefret ediyorum.

☐	Başkalarından daha kötü olduğumu sanmıyorum.
☐	Zayıf yanlarım veya hatalarım için kendi kendimi eleştiririm.
☐	Hatalarımdan dolayı her zaman kendimi kabahatli bulurum.
☐	Her aksilik karşısında kendimi kabahatli bulurum.
☐	Kendimi öldürmek gibi düşüncelerim yok.
☐	Zaman zaman kendimi öldürmeyi düşündüğüm oluyor, fakat yapmıyorum.
☐	Kendimi öldürmek isterdim.
☐	Fırsatını bulsam kendimi öldürürüm.
☐	Her zamankinden fazla içimden ağlamak gelmiyor.
☐	Zaman zaman içimden ağlamak geliyor.
☐	Çoğu zaman ağlıyorum.
☐	Eskiden ağlayabilirdim şimdi istesem de ağlayamıyorum.
☐	Şimdi her zaman olduğumdan sınırlı değilim.
☐	Eskisine kıyasla daha kolay kızıyorum.
☐	Şimdi hep sınırlıyım.
☐	Bir zamanlar beni sınırlendiren şeyler şimdi hiç sınırlendirmiyor.
☐	Şimdi her zaman olduğumdan sınırlı değilim.
☐	Eskisine kıyasla daha kolay kızıyorum.
☐	Şimdi hep sınırlıyım.
☐	Bir zamanlar beni sınırlendiren şeyler şimdi hiç sınırlendirmiyor.
☐	Başkaları ile görüşmek, konuşmak isteğimi kaybetmedim.
☐	Başkaları ile eskisinden daha az konuşmak, görüşmek istiyorum.
☐	Başkaları ile konuşma ve görüşme isteğimi kaybettim.
☐	Hiç kimseyle görüşüp, konuşmak istemiyorum.
☐	Eskiden olduğu kadar kolay karar verebiliyorum.
☐	Eskiden olduğu kadar kolay karar veremiyorum.
☐	Karar verirken eskisine kıyasla çok güçlük çekiyorum.
☐	Artık hiç karar veremiyorum.
☐	Aynada kendime baktığımda bir değişiklik görmüyorum.
☐	Daha yaşlanmışım ve çirkinleşmişim gibi geliyor.
☐	Görünüşümün çok değiştiğini ve daha çirkinleştiğimi hissediyorum.
☐	Kendimi çok çirkin buluyorum.
☐	Eskisi kadar iyi çalışabiliyorum.
☐	Bir şeyler yapmak için gayret göstermek gerekiyor.
☐	Herhangi bir şeyi yapabilmek için kendimi çok zorlamama gerekiyor.
☐	Hiçbir şey yapamıyorum.

☐	Her zamanki gibi iyi uyuyabiliyorum.
☐	Eskiden olduğu gibi iyi uyuyamıyorum.
☐	Her zamankinden bir-iki saat daha erken uyanıyorum ve tekrar uyuyamıyorum.
☐	Her zamankinden çok daha erken uyanıyorum ve tekrar uyuyamıyorum.
☐	Her zamankinden daha çabuk yorulmuyorum.
☐	Her zamankinden daha çabuk yoruluyorum.
☐	Yaptığım hemen her şey beni yoruyor.
☐	Kendimi hiçbir şey yapamayacak kadar yorgun hissediyorum.
☐	İştahım her zamanki gibi
☐	İştahım eskisi kadar iyi değil
☐	İştahım çok azaldı.
☐	Artık hiç iştahım yok.
☐	Son zamanlarda kilo vermedim.
☐	İki kilodan fazla kilo verdim.
☐	Dört kilodan fazla kilo verdim.
☐	Altı kilodan fazla kilo verdim.
☐	Sağlığım beni fazla endişelendirmiyor.
☐	Ağrı, sancı, mide bozukluğu veya kabızlık gibi rahatsızlıklar beni endişelendiriyor.
☐	Sağlığım beni endişelendirdiği için başka şeyler düşünmek zorlaşıyor.
☐	Sağlığım hakkında o kadar endişeliyim ki, başka hiçbir şey düşünemiyorum.
☐	Son zamanlarda cinsel konulara olan ilgimde bir değişme farketmedim.
☐	Cinsel konularda eskisinden daha az ilgiliyim.
☐	Cinsel konularda şimdi çok daha az ilgiliyim.
☐	Cinsel konulara olan ilgimi tamamen kaybettim.
☐	Bana cezalandırılmışım gibi gelmiyor.
☐	Cezalandırılabileceğimi seziyorum.
☐	Cezalandırılmayı bekliyorum.
☐	Cezalandırıldığımı hissediyorum.